

Vuosien tuomaa viisautta

Pitkän työuran tehneiden sosiaalityöntekijöiden
ammatti-identiteetin kehittyminen

Milla Nelimarkka-Asunmaa

Y8984631

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

2024

Lapin yliopisto

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Vuosien tuomaa viisautta. Pitkän työuran tehneiden sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin rakentuminen

Tekijä: Milla Nelimarkka-Asunmaa

Koulutusohjelma: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 76, 2

Vuosi: 2024

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmani käsittelee sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin kehittymistä, erityisesti pitkän työuran tehneiden omasta näkökulmasta. Toteutin tutkimukseni tekemällä neljän eri hyvinvointialueen, seitsemän pitkän työuran tehneen sosiaalityöntekijän puolistrukturoitua haastattelua. Työssä tarkastellaan, miten arvot, elämäkokemus, koulutus, työyhteisöt sekä moniammatillinen yhteistyö vaikuttavat ammatti-identiteetin kehittymiseen. Tutkielmassa pohditaan myös sosiaalityöntekijöiden kohtaamia haasteita ammatti-identiteetin rakentumisessa, kuten sisäisiä ristiriitoja, käytännön työn ja odotusten välistä jännitettä sekä sosiaalityön yksipuolista julkisuuskuva. Lopuksi työssä käsitellään tekijöitä, jotka vahvistavat ammatti-identiteettiä, kuten kokemuksen tuomaa viisautta ja tukea kollegoilta.

Identiteetti nähdään jatkuvana prosessina, jota muovaavat sekä henkilökohtaiset että yhteiskunnalliset tekijät. Ammatti-identiteettiä ei pidetä pysyvänä ilmiönä, vaan se muotoutuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa ja on vahvasti kytköksissä työyhteisön ja kollegoiden tukeen. Arvot ja elämäkokemus ovat keskeisiä identiteetin rakentajia, mutta myös koulutus ja käytännön harjoittelun aikana saatu ohjaus ovat merkittävässä roolissa erityisesti uran alkuvaiheessa. Erityisesti sosiaalityön akateemisuus oli tärkeä syy hakeutua alalle. Johtopäätöksissäni esitän, että ammatti-identiteetti on altis kriisiytymiselle työelämän epävarmuuden ja muuttuvien vaatimusten vuoksi. Työyhteisön tarjoama tuki nähdään keskeisenä tekijänä, joka voi vahvistaa ammatti-identiteettiä ja auttaa sosiaalityöntekijöitä selviytymään työelämän haasteista.

Tulokseni nostavat esille myös, kuinka arvojen merkitys korostuu sosiaalityössä. Arvojen ja käytännön työn välinen ristiriita voi johtaa uupumukseen ja heikentää asiakastyön laatua. Myös sosiaalityön julkisuuskuva, usein negatiivinen, vaikuttaa identiteettiin hetkellisesti. Sosiaalityöntekijöiden ammattiyhteisö ja sosiaalityön tärkeyden tiedostaminen voivat vastapainona vahvistaa identiteettiä.

sosiaalityöntekijät, ammatti-identiteetti, kehitys, arvot, moniammatillisuus, työyhteisö

Sisällysluettelo

1 Johdanto.....	1
2 Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti	3
2.1 Sosiaalityö	3
2.2 Identiteetin ja ammatti-identiteetin määritelmät	11
3 Tutkimuksen toteutus	20
3.1 Tutkimustehtävä	20
3.2 Tutkimuksen metodologia.....	21
3.3 Aineisto ja analyysi	24
3.4 Eettisyys tutkimuksessa	27
4 Sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin kehittyminen	29
4.1 Arvot ja elämäkokemus pohjana ammatti-identiteetille	29
4.2 Koulutuksen ja käytännönjaksojen vaikutus ammatti-identiteetin kehittymiseen	32
4.3 Työyhteisöt ja kollegat, sosiaalityöntekijän tuki ja turva	37
5 Sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin haastekohdat	41
5.1 Sisäiset ristiriidat ja jännitteet suurimpana haasteena.....	41
5.2 Käytännön työn ja omien odotuksien välimaastossa.....	44
5.3 Moniammatilliset tiimit ja yhteistyötahot – uhka vai mahdollisuus?.....	48
5.4 Sosiaalityön yksipuolinen julkisuuskuva.....	51
6 Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä vahvistavat tekijät.....	55
6.1 Ammatti-identiteetin kannalta tärkeimpiä asioita työuran ajalta	55
6.2 Tässä päivässä ammatti-identiteettiä tukevat asiat.....	58
6.3 Vuosien tuomaa viisautta.....	60
7 Pohdinta	64
Lähteet	69
Liite 1. Infokirje.....	74
Liite 2. Haastattelurunko.....	75

1 Johdanto

When you do “it” right, social work is a feeling that is larger than your own life.

-Ogden W. Rogers

Tein pitkän käytännönopetusjaksoni perheneuvolassa ja pidin siitä suuresti. Työ oli monipuolista ja mielenkiintoista. Käytännönjaksollani heräsi kiinnostukseni sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä kohtaan. Kokemukseni mukaan sosiaalityöntekijät jäivät yhteisissä asiakastapaamisissa usein taka-alalle, ja psykologit johtivat tapaamisia. Tämä taipumus on nähty myös kansainvälisellä tasolla sosiaalityöntekijöiden keskuudessa (Ryan ym. 2004; O’Brien & Calderwood 2010). Havaittua ilmiötä tukee myös se, että suomalaisesta sosiaalityön kirjallisuudesta löytyy puheenvuoroja, jotka rohkaisevat sosiaalityöntekijöitä puolustamaan omaa asemaansa yhtenä terveydenhuollon ammattiteistä (Laine 2014, 30). Kansainvälisestäkin sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin koetaan olevan hajanainen heidän toiminta-alueensa laajuuden vuoksi, ja sitä on tutkittu vähäisestikin (Gitterman 2014; Pullen & Crête 2016; Forenza & Eckert 2017; Wiles & Vicary 2018). On myös tutkimustuloksia, joiden mukaan suhtautuminen sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiin ei ole aina vain ambivalentti, vaan suorastaan positiivinen (Moorhead ym. 2016, 464). Pitkän työuran tehneiden sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetistä on löytänyt tutkimuksia. Tämän vuoksi näen tutkimusnäkökulmani tuovan uutta sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetti -keskusteluun.

Kiinnostustani sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä kohtaan vahvistaa myös valtakunnallinen muutos työntekijöiden siirryttyä kunnilta hyvinvointialueille, jotka ovat vahvasti terveydenhuollon johtamia. Esimerkiksi Lapin hyvinvointialueella on lähdetty vähentämään henkilöstöä sairaalan sosiaalityöntekijöistä, ja sama suuntaus näyttää myös muilla hyvinvointialueilla. Nähtäväksi jää, minkälaisen roolin sosiaalityö ottaa hyvinvointialueilla. Mahtuuko sosiaalihuolto terveydenhuollon rinnalle johtamaan kansalaisille tuotettavia hyvinvoinninpalveluita? Sosiaalityöntekijöiden muutto sosiaalitoimiston ulkopuolisiin yksiköihin ja moniammatillisen yhteistyön vakiintuminen tuottavat uudella tavalla suuntautunutta ammatillista toimintaa, uudenlaisia toimintakulttuureja ja ammatti-identiteettejä sekä asiantuntijuuden uudelleen määrittymistä. (Vaininen 2011, 244; Arola 2020, 60.)

Ammatti-identiteetikysymykset olivat mielessäni myös aloittaessani lastensuojelussa kolme ja puoli vuotta sitten. Useamman kerran ensimmäisen vuoden aikana epäilin, onko minusta tähän työhön, ja useaan kertaan pohdin, mitä sosiaalityö oikeastaan on ja minkälainen sosiaalityöntekijä haluan olla. Koin olevani jatkuvassa ristipaineessa sen kanssa, minkälainen sosiaalityöntekijä halusin olla ja mihin käytännössä oli mahdollisuus. Saastamoinen (2006, 171) toteaaakin identiteetin tutkimisen tarpeen syntyvän, kun ihmiset eivät oikein tiedä, keitä he ovat yksilöinä ja yhteisöinä. Identiteetti tarjoaa käsitteellisiä välineitä yksityisen ja persoonallisen, sekä kulttuurisen ja kollektiivisen tasojen välisten suhteiden pohdintaan. Työssäni sosiaalityöntekijänä koen olleeni taksikuski, terapeutti, asianajaja, pankin kassatyöntekijä, suunnannäyttävä, kokoonkutsuja, rajojen asettaja, liikasanko, yhteistyökumppani, kriisityöntekijä, arvioija, muutosjohtaja, toimistotyöntekijä, velkaneuvoja, työnhajaaja, pariterapeutti ja sovittelija. Tämä lista jo itsessään kuvastaa hyvin, miten monisärmäisestä ammatista puhutaan sosiaalityöntekijöiden kohdalla. Ajoittain tuntuu, että sosiaalityöntekijän tulisi osata kaikkea, mitä ihmisenä elämiseen kuuluu. Sosiaalityön monipuolisuus on sen ehdoton rikkaus, joka samalla haastaa. Kyösti Raunio (2004, 5) aloittaa kirjansa Olennainen sosiaalityössä näin:

”Sosiaalityötä luonnehditaan usein monisanaiseksi, epämääräiseksi ja vaikeaselkoiseksi. Ikään kuin sosiaalityöstä olisi mahdollista tavoittaa vain erilaisia puolia tai särmiä, mutta sillä ei näyttäisi olevan mitään johdonmukaista perustaa, josta käsin särmit voivat saada merkityksensä.”

On lohdullista huomata, että pitkän työuran tehneet professorit ovat sosiaalityön moninaisuuden edessä ihmetellen, samalla tavoin, kuin aloitteleva sosiaalityöntekijä.

Aloitan tutkielmani avaamalla työni kannalta keskeisimmät käsitteet sosiaalityön, identiteetin ja ammatti-identiteetin. Ammatti-identiteettiä tarkastelen kehityksen, haasteiden ja vahvistumisen näkökulmasta. Tarkastelen edellä mainittuja teemoja aiempien tutkimusten valossa, erityisesti sosiaalityön näkökulmasta. Luvussa kolme avaan tutkimuksen toteutukseen liittyviä kysymyksiä. Käsittelen tutkimuskysymystä, tutkimukseni metodologisia valintoja, kuten laadullista tutkimusta, tutkimukseni ajatuspohjaksi valitsemani fenomenologishermeneuttista teoriasuuntausta, sekä kirjoitan yhteiskuntatieteelliseen tutkimuksen tekemiseen liittyvistä eettisistä näkökulmista. Neljännessä luvusta alkaa tutkimukseni empiirinen osio. Tarkastelen tutkimukseni keskeisiä havaintoja teorialukuani mukailten ammatti-identiteetin kehityksen, haasteiden ja vahvistumisen näkökulmasta. Seitsemännessä luvussa kirjoitan johtopäätöksistäni sekä pohdintaa tutkimuksestani.

2 Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti

I became a social worker because I want to give a voice to those who don't feel heard.

-Peter Swanson

Toisessa pääluvussa tarkastelen tutkimukseni pääkäsitteitä, sosiaalityötä, sekä ammatti-identiteettiä. Sosiaalityön moninaisuus haastaa myös sen määrittelyn. Valitsin työhöni sosiaalityön arvot ja etiikan, koska ne kuvataan sosiaalityön kivijalkana. Valitsin myös sosiaalityön historian, koska historian pääpiirteittäinen ymmärtäminen auttaa hahmottamaan sosiaalityön kokonaisuutta ja nykyisyyttä. Ammatti-identiteetti alaluvun aloitan identiteetin käsitteen avaamisella. Tämän jälkeen tutkitaan sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin rakentumista, haasteita sekä vahvistavia tekijöitä tutkimusten valossa.

2.1 Sosiaalityö

Aloitan tutkimukseni tarkastelemalla ”sosiaalisen” käsitettä sosiaalityössä. Esille nostan myös yhteiskunnan antaman tehtävän sosiaalityölle sekä sosiaalityön oman käsityksen tehtävästään. Tämän jälkeen katsotaan, kuinka sosiaalityö on määritelty Sosiaalihuoltolaissa, ja nostan esiin myös valtakunnallisen sosiaalityön verkoston, Sosnetin, luoman määritelmän. Sosiaalityön arvoja pidetään vahvasti sosiaalityön käytäntöön vaikuttavana tekijänä (Raunio 2004, 71). Sen vuoksi määritelmien jälkeen tuon esiin sosiaalityön arvot ja työtä ohjaavat eettiset periaatteet. Tämän jälkeen käsittelen sosiaalityön synnyn ja historian päälinjoja nähdäksemme, mihin tarpeeseen sosiaalityö on aikanaan syntynyt. Näen sosiaalityön historian ymmärtämisen tärkeänä lähtökohtana, kun hahmotetaan tämän päivän sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin kehittymisen haasteita. Sosiaalityön historian ymmärtäminen on suorastaan kriittistä sosiaalityön opiskelijalle ja ammattilaiselle, ja luo tärkeän pohjan ammatillisen itseymmärryksen ja ammatti-identiteetin kehittymiseen (Gitterman 2014, 605; Hämäläinen & Toikko 2020, 298.). Lopuksi nostan esiin miltä sosiaalityön tilanne muuttuvassa palvelujärjestelmässä näyttää tänä päivänä.

Yksi suomalaisen sosiaalityön uranuurtajista, Jorma Sipilä (1989), kuvaa sosiaalityötä timekkäästi ”uskomattoman monimuotoisena professiona”. Aloitan sosiaalityön käsitteen avaamisen tarkastelemalla ”sosiaalisen” käsitettä. Sosiaalinen sanassa ”sosiaalityö” tarkoittaa sitä, että

”Ihmistä ja hänen vaikeuksiaan ei tarkastella yksilökeskeisestä näkökulmasta, vaan osana ihmisen elämäntilannetta ja siihen vaikuttavia sosiaalisia ja taloudellisia tekijöitä.” (Kananaja & Lähteinen & Marjamäki 2011, 134).

Sosiaalityön näkökulma ihmisen auttamiseen on siis ihmisestä, hänen elämäntilanteestaan ja sosiaalisista oloista muodostettu kokonaisuus. Sosiaalityön näkökulma ihmisten haastaviin elämäntilanteisiin on siis raikkaan yhteisöllinen vahvasti yksilökeskeisessä yhteiskunnassa. Yhteiskunnallisen keskustelun ja sosiaalityön ulkoapäin tulevissa määrittelyissä sosiaalityön tehtävä on kärjistetyn ja ankean kuuloinen.

”Sosiaalityöntekijöiden roolina on liittää asiakkaita yhteiskunnan valtakulttuuriin ja tarvittaessa kontrolloida niitä, joiden liittämässä on vaikeuksia. Asiakkaiden rooliin kuuluvana tehtävänä on asettua sosiaalityöntekijän liittämisen- ja kontrollitoimenpiteiden kohteiksi.” (Juhila 2012, 49).

Toisaalta voidaan sanoa, että sosiaalityö on yksi keskeisimmistä, ellei ainoista ammatteista, joiden tehtäviin kuuluu syrjäytyneiden kanssa työskentely ja heidän liittämisenä takaisin yhteiskuntaan. Siinä mielessä ajattelen, että sosiaalityö on eräänlainen silta yhteiskunnan ja syrjäytyneiden välillä. Sosiaalityön sisältä nouseva tehtävän määrittely korostaa kumppanuussuhdetta tai huolenpitosuhdetta suhteessa asiakkaisiin. Suhteen näkökulmasta katsottuna sosiaalityön asiakkaat ovat tilanteessa, jossa eivät pärjää omin avuin, ja sosiaalityön tehtävä on pitää huolta heistä, ja auttaa asiakkaita löytämään tarvittavat välineet kyseiseen elämäntilanteeseen ja pääsemään haastekohdista eteenpäin. (Juhila 2012, 52–54.)

Sosiaalihuoltolaissa (2014/1301) oleva sosiaalityön määritelmä syventää edellä esiintuvia määritelmiä:

”Sosiaalityöllä tarkoitetaan yksilö- ja perhekohtaista asiakas- ja asiantuntijatyötä, jossa rakennetaan yksilön tai perheen tarpeita vastaava sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus, sovitetaan se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa sekä ohjataan ja seurataan sen toteutumista ja vaikuttavuutta. Sosiaalityö on luonteeltaan muutosta tukevaa työtä, jonka tavoitteena on yhdessä yksilöiden, perheiden ja heidän yhteisöjensä kanssa lieventää elämäntilanteen vaikeuksia, vahvistaa yksilöiden ja perheiden omia toimintaedellytyksiä ja osallisuutta sekä edistää yhteisöjen sosiaalista eheyttä.” (Sosiaalihuoltolaki 2014/1301, 15§.)

Lakiin on sisällytetty sosiaalityön ydintehtäviä kuten sosiaalisen tuen antaminen, muutostyöskentely yksilöiden ja yhteisöjen parhaaksi, perheiden omien voimavarojen sekä

osallisuuden vahvistaminen. Sosiaalityön tarve on ilmeinen suomalaisessa yhteiskunnassa, jossa eriarvoisuus kasvaa ja yksilöiden ja perheiden haasteet ovat moninaisia. Laikiin sisällytetty muutostyöskentely sekä sen vaikuttavuuden arvioiminen haastavat sosiaalityön ammattilaisia kehittämään työvälineitään vahvemmin asiakkaita tukeviksi ja palveleviksi. Sosiaalityö on siis luonteeltaan hyvinvointityötä, jonka tehtävä on tunnistaa ja tehdä näkyväksi kansalaisten hyvinvointia heikentävät tekijät (Pehkonen & Väänänen-Fomin 2011, 7).

Jatketaan sosiaalityön määrittelyä valtakunnallisen sosiaalityön yliopistoverkoston, Sosnetin, vuonna 2003 vahvistetulla sosiaalityön määritelmällä, joka antaa vielä yhden uuden näkökulman sosiaalityön moninaiseen toimintakenttään:

"Sosiaalityöllä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän yliopistokoulutuksen saaneen ammattihenkilön toimintaa, joka perustuu tieteellisesti tutkittuun tietoon, ammatillistieteelliseen osaamiseen ja sosiaalityön eettisiin periaatteisiin. Sosiaalityöllä vahvistetaan hyvinvointia edistäviä olosuhteita, yhteisöjen toimivuutta sekä yksilöiden toimintakykyisyyttä. Työ on yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä." (Sosnet 2003.)

Sosnetin määritelmässä on selkeästi mukana myös sosiaalityön tieteellinen näkökulma, joka on tärkeä ajatellen työntekijöiden vahvaa tutkimus- ja tietopohjaa, jonka varaan ammatti-identiteetti rakentuu. Sosiaalityön määritelmät tällaisenaan näyttävät selkeiltä ja ytimekkäiltä, sosiaalityön moniulotteisuus huomioon ottaen. Kuitenkin sosiaalityö mielletään usein vaikeasti määriteltäväksi niin asiakkaan kuin työntekijänkin näkökulmasta. Määritelmät sosiaalityöstä ovatkin usein yleistettyjä tai ideaalisia. (Payne 2020, 4.) Sosiaalityön moniulotteisuus tulee hyvin näkyviin siinä, että se voidaan ymmärtää tieteen- ja oppialaksi, ammatilliseksi tai yhteiskunnalliseksi käytännöksi, hallinnolliseksi osajärjestelmäksi, liikkeeksi, jopa ideologiaksi taikka ammatiksi (Kananaja ym. 2013, 22). Anneli Pohjola (2018, 290) kiteyttää, että

"sosiaalityö ei ole yksi, vaan laaja yhteiskunnallinen toiminta-alue, jossa sosiaalityöntekijälle tarjoutuu hyvin monenlaisia tehtäviä, rooleja ja osaamisen vaatimuksia".

Sosiaalityön käsite on suhteellisen nuori ja on alkanut selkiytymään vasta 1980-luvun jälkeen. Sosiaalityön käsitteen monen merkityksen syntyyn vaikuttaa myös sen moniulotteinen tieteellinen perusta. (Kananaja ym. 2011, 22.)

Arvot ja Etiikka

Arvot ovat yhteisöissä välttämättömiä, ja ne ovat ihmisenä ja yhteisönä olemisen ideoita. Arvojen päämääränä on ihmisen hyvän elämän toteutuminen sekä yhteisön säilyminen. (Niemelä 2011, 15) Arvot eivät siis ole ainoastaan henkilökohtaisia vaan myös yhteisöllisesti ylläpidettyjä. Vaikka yksilöllä on mahdollista olla henkilökohtaiset arvot, on todennäköistä, että ne ovat jollain tavoin jaettuja toisten kanssa. Samaan aikaan yhteiskunnassa ei kuitenkaan ole sellaisia arvoja, jotka jokainen hyväksyisi ehdoitta. (Hugman 2013, 6.) Arvot ovat sosiaalityön kulmakivi, mutta arvoista puhuminen sosiaalityön käytännössä voi jäädä epämääräiseksi. Eettiset periaatteet ovat sosiaalityön arvojen konkrettia. Sosiaalityöllä ei ole omia arvoja, vaan lähtökohtaisesti käytössä ovat yleisesti hyväksytyt yhteiskunnan arvot. Sosiaalityössä ei kuitenkaan pyritä työskentelemään näitä arvoja vahvistavasti, vaan yritetään enemmänkin lievittää riiston, eriarvoisuuden ja alistamisen seurauksia yhteiskunnassa. Sosiaalityön voidaan ajatella olevan yhteiskunnan omatunto, joka muistuttaa yhteiskuntaa ottamaan huomioon köyhät, syrjäytyneet ja heikot väestöryhmät. (Raunio 2004, 71, 75–77.) Sosiaalityöntekijän ammatillisessa kehityksessä on omat vaiheensa, ja vaiheiden myötä myös arvot muuttuvat. Uudet sosiaalityöntekijä ovat taipuvaisia erottamaan toisistaan omat henkilökohtaiset arvonsa ja ammatilliset arvot. Kokeneemmat työntekijät puolestaan ovat vaarassa kallistua tekemään asiakkaistaan stereotyyppisiä tuomioita. Arvojen ja käytännön työn välisen yhteyden menettäminen johtaa sosiaalityössä heikkoon asiakastyöhön sekä uupumukseen. (Akhtar 2012, 58.)

Sosiaalialan ammattihenkilön arvot Talentian (2022, 11–23) mukaan ovat

”1. Ihmisarvo ja ihmisoikeudet, joihin sisältyy ihmisen elämän, vapauden ja koskemattomuuden kunnioittaminen sekä ihmisoikeuden kunnioittaminen ja edistäminen.

2. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Työntekijän on tuotava asiakkaalle esiin eri mahdollisuuksia sekä niiden vaikutuksia, että asiakas voi tehdä informoidun päätöksen. Itsemääräämisoikeus ei ole kuitenkaan absoluuttinen. Sitä voidaan rajoittaa lakeihin perustuvilla rajoitustoimenpiteillä.

3. Osallisuuden edistäminen. Osallisuus on yksilössä toiminnan myötä kehittyvä tunne voimaantumisen, tasavertaisesta toimijuudesta ja palveluiden käyttäjien asiantuntijuuden hyväksymisestä ja hyödyntämisestä.

4. Henkilön kokonaisvaltainen huomioiminen ja voimavarat. Sosiaalialan ammattihenkilön on otettava huomioon, että asiakkaan tilanteeseen vaikuttaa yksilön lisäksi laajempi elämänpiiri, kuten ystävät, perhe, asuinyhteisö, saatavilla olevat palvelut sekä poliittinen toimintaympäristö.

5. Sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Sosiaalialan ammattihenkilöllä on velvollisuus edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta kaikkialla yhteiskunnassa, niiden ihmisten osalta, joiden etua hän ajaa.”

Sosiaalityön kentällä yhteinen arvokeskustelu on äärimmäisen tärkeää. Muuten sosiaalityöntekijät jäävät yksin ja ilman tukea ristiriitaisten ja pulmallisten asiakastapauksien kanssa. Jos tuki jää saamatta, on vaarana työntekijän eettinen uupuminen sekä kyynistyminen. (Pehkonen & Väänänen-Fomi 2011, 8.) Mänttari-van der Kuipin (2015, 74) väitöstutkimuksessa 40 % tutkimukseen osallistuneista sosiaalityöntekijöistä koki, että heidän mahdollisuutensa tehdä eettisesti kestävä sosiaalityötä oli heikentynyt. Vastaus on hälyttävä, niin työntekijöiden, kuin asiakkaiden näkökulmasta. Tällaisessa tilanteessa työntekijöitä uhkaa uupuminen ja lähtökohtaisesti haavoittuvassa tilanteessa olevat asiakkaat jäävät ilman oikea-aikaisia palveluita. Banks (2016, 35) haastaa sosiaalityöntekijöitä, ei vain noudattamaan ulkoapäin annettua eettistä koodistoa, vaan ottamaan vastuun omasta eettisesti kestävästä toiminnastaan ja päätöksenteostaan, vieden näin eettisen ajattelun ohjeistoa henkilökohtaisemmaksi.

Etiikka ei anna suoraan vastauksia sosiaalityössä vastaan tuleviin haastaviin tilanteisiin, vaan synnyttää uusia, olosuhteita tarkentavia kysymyksiä, jotka muokkaavat ihmisten mahdollisuuksia toimia eri elämäntilanteissa. Sosiaalityöltä odotetaan rohkeaa asettumista ihmisarvon ja oikeudenmukaisuuden kysymyksien äärelle ihmisten haastavissa elämäntilanteissa. Rohkeutta tarvitaan myös tilanteista nousevien näkemyksien esiin tuomiseen sekä oikeina pidettyjen asioiden puolustamiseen. (Pohjola 2019, 330.) Sosiaalityön arvot eivät siis voi olla kiveen hakattuja, vaan ne ovat alati muuttuvia työntekijän henkilökohtaisen kriittisen reflektion kautta. Tietoisuus, sensitiivisyys ja joustavuus ovat tärkeitä taitoja arvojen ylläpitämiseen haastavalla sosiaalityön kentällä. (Hugman 2013, 142.)

Historiallinen näkökulma

Sosiaalityön moninaisuus tekee haastavaksi sen tehtävän ja ammatillisten käytäntöjen kuvaamisen ulkopuolisille (Kananoja ym. 2011, 22). Sosiaalityön moninaisuuteen löytyy

muutamia syitä. Jo sosiaalityön historiasta katsottuna, ammattikunta on ollut jännitteinen oman identiteettinsä suhteen. Sosiaalityön juuret ovat sekä hyväntekeväisyysjärjestöissä että siirtokuntaliikkeissä (Suomessa vaivashoidossa), jotka tarjosivat vastakkaisia lähestymistapoja sosiaalisten kysymysten käsittelyyn. Tämä kaksoisalkuperä loi pohjan ammatin jatkuville jännitteille, jotka vaikuttivat sen ainutlaatuisen identiteetin vahvistumiseen. (Gitterman 2014, 599; Pullen & Crête 2016, 767.) Suomessa sosiaalityön juuret alkavat 1800-luvun loppupuolelta, jolloin vaivashoito alkoi siirtymään seurakunnilta kunnille. Yhteiskunnallisena taustana tälle kehitykselle on teollistumisen ja kaupungistumisen myötä syntynyt turvattomuus ja köyhyys, jonka hoitamiseen ei ollut vielä kehittynyt tarvittavaa instituutiota. Vaivashoidon pyrkimys oli sosiaalisten ongelmien hallinta niiden hallitsemattoman kasvun sijaan. Ongelmien hallintaan otettiin käyttöön luokittelu (köyhät, psyykkiset ongelmat, lapset), jonka pohjalta sitten valittiin tilanteeseen sopiva toimenpide. Toimenpiteiden tavoite oli varmistaa minimielintaso yksilön elämään. Vaivashoito olikin pääosin materiaalista auttamista. Ensimmäinen sosiaalialan ammattilainen taisi olla nimeltään peräänkatsojames, joka on mainittu vuoden 1879 vaivashoitoasetuksessa. Heidän tehtävänsä oli toimia oman asuinalueensa köyhien perään katsojina eli yhteisönsä luottamushenkilöinä. Pääsääntöisesti henkilöt olivat miehiä, ja vuodesta 1889 alkaen myös 25 vuotta täyttäneet naimattomat naiset saivat toimia kyseisessä tehtävässä. (Satka 2007, 15–16.) Tästä alkoi muotoutumaan ammatillinen ja palkallinen sosiaalityö. Tätä vaihetta sosiaalityön historiassa Satka (1997) kutsuu juridiseksi vaiheeksi.

Kirsi Juhila (2012, 46) on tutkinut sosiaalityön historiaa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän suhteen rakentumisen näkökulmasta. Hänen näkökulmastaan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan ammatillisen suhteen syntyminen ja vahvistuminen alkoi 1920-luvulla, vaikka vielä ei puhuttu sosiaalityöntekijästä. Suhteen kehittyminen kulki rinta rinnan lain kehittymisen kanssa. Suomessa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan käsitteet alkoivat vakiintumaan vasta 1970-luvulla. (Kts. myös Raunio 2004; Toikko 2005; Kananaja & Hämäläinen & Marjamäki 2011.) Satka (1997) on nimennyt tämä ajanjakson sosiaalityön tieteelliseksi vaiheeksi. Silloin vahvistettiin sosiaalityön tiedeperustaa sekä koulutusta.

Sosiaalityön toinen juuri on sivistyneistön piiriin levinneissä aatteissa ja niistä rakentuvissa kansainliikkeissä, eli vapaaehtoisessa hyväntekeväisyydessä. Sivistyneistön tavoite oli tehdä Suomesta aito kansakunta, johon yhtenä piirteenä kuului terve ja vahva väestö. Vapaaehtoisia työntekijöitä motivoi siis aatteellisesta maailmasta juontuva sisäinen innostus paremman yhteiskunnan rakentamiseksi. Koulutetut kansalaiset, ja erityisesti

naiset, tekivät vapaaehtoistyötä ja sivistivät köyhiä kunnan kansalaisiksi. Tämä tarkoitti köyhien tekemistä ahkeriksi, säästäväisiksi, raittiiksi, rehellisiksi ja äidillisiksi. Näitä vapaaehtoisia työntekijöitä kutsuttiin köyhäinkaitsijoiksi tai lastentarkastajiksi ja myöhemmin myös kodeissakävijöiksi. Kansainliikkeiden pyrkimys oli luoda järjestelmä sosiaalisten ongelmien ratkaisemiseksi. Vapaaehtoinen auttaminen sekä hyväntekeväisyys todettiin riittämättömäksi melko pian. Rinnalle alettiin kehittämään organisoidumpia ja systemaattisempia rakenteita. Köyhäinhuolto ymmärrettiin sitten jakautuvan kahteen osaan, viralliseen eli lakiin perustuvaan hallintotyöhön ja epäviralliseen köyhän kohtaamiseen ja henkilökohtaiseen vuorovaikutukseen perustuvaan moraaliskasvatukselliseen työhön. Kansalaisliikkeet auttoivat köyhiä sekä materiaalisesti, että ei-materiaalisesti. Nämä auttamisen muodot voidaan nähdä tänäkin päivänä kahtena sosiaalityön sisältöä määrittävänä peruselementtinä. (Raunio 2004, 18–25; Toikko 2005, 213; Satka 2007, 15–16.)

Nämä sosiaalityön toisistaan selkeästi eroavat juuret osoittavat hyvin, miten erilaisia ja toisinaan myös ristiriitaisia sosiaalityön käytännöt ovat, vaikka kaikilla sosiaalityön suuntauksilla on sama, selkeä näkemys kansalaisten hyvinvoinnin vahvistamisesta. Toisaalta Toikko (2005, 231) esittää, että sosiaalityön pirstaleista kehityssuuntaa voidaan hidastaa nostamalla sosiaalityön ydin keskiöön. Tällöin pyritään korostamaan sosiaalityön profesioluonnetta, joka on itsenäinen ja autonominen ja sen kyvykkyys on sidottu selkeään tietoperustaan ja sitä kautta koulutukseen. Toikko (mt., 233) tuo esiin myös näkökulman, jonka mukaan ristiriitaiset kehityssuunnat eivät välttämättä ole huono asian sosiaalityön sisällä. Keskenään kilpailevat suuntauksat ajavat toisiansa määrittelemään yhä selkeämmin ja vahvemmin työtapaansa, niin käytännöllisesti, kuin teoreettisesti. Käytännössä tämä kilpailu on siis edistänyt sosiaalityön teoreettista ja menetelmällistä kehitystä ja siten palvelee sosiaalityön kehitystä professiona. (Mt., 233). Sosiaalityö on lähtenyt muotoutumaan murrosajasta 1800-luvun lopulta ja jatkanut kehitystään tähän päivään saakka. Satka (2007, 216) toteaaakin kokoavasti, että ”jokaisen aikakauden on rakennettava sosiaalityö oman aikansa lähtökohdista käsin.”

Toikko (2005, 219) esittää, että sosiaalityötä voidaan hahmottaa karkeasti materiaalisesta ja ei-materiaalisesta auttamisen kautta. Materiaalinen auttaminen on vahvemmin esillä esimerkiksi sosiaalitoimistossa, jossa toimenpiteiden painotus on lakiin ja hallintoon perustuvaa. Ei-materiaalinen auttaminen on nähtävissä esimerkiksi a-klinikan sosiaalityössä, jossa painotus on terapeuttisessa työskentelyssä. Harvoin kuitenkaan on nähtävissä

sosiaalityötä, joka olisi ainoastaan materiaalista tai ei-materiaalista, molemmat elementit ovat usein jossain määrin mukana. Satka (1997) sijoittaa ei-materiaalisen auttamisen vahvistumisen sosiaalityön historiassa 1940-luvulle ja nimeään sen sosiaalityön psykologiseksi vaiheeksi.

Sosiaalityö tänään

Tänä keväänä, 2024, hallitus on suunnitellut sosiaalihuollosta tehtävän 100 miljoonan euron säästöt (Yle 17.4.2024). Toteutuessaan tämä säästötavoite ei voi olla näkymättä asiakkaalle. Tämän seurauksena myös työntekijöiden vapaus asiakkaiden kanssa työskentelyssä voi olla vaarassa, kun työskentelyä ja palveluita aletaan raamittamaan ylhäältäpäin. Tämä tulee suoraan vaikuttamaan työntekijöiden työssäjaksamiseen. Sosiaalityössä ollaan tekemisissä ihmisten todella haastavien elämäntilanteiden kanssa. Työntekijän kädet ovat lisäksi sidotut ja samaan aikaan kuitenkin joudumme kantamaan virkavastuun, mikä johtaa siihen, että työntekijöiden kantama ristiriita on liian suuri palkkaan nähden. Pahimmillaan tämä johtaa työntekijöiden uupumiseen ja lähtemiseen. Myös sosiaalityöntekijöiden sijaisten kelpoisvaatimusten laskemisesta on tehty päätös 2024. Pahimmillaan nämä suuntauksukset näyttävät paluulta 1800-luvun loppuun, jolloin vähempiosaisen auttaminen oli vapaaehtoistyötä. Petteri Paasio (2018, 249) rinnastaakin tällä hetkellä meneillään olevan murroksen sosiaalitoimen siirtymisen kunnilta hyvinvointialueille vuoden 1865 toteutettuun vaivashoidon siirtymiseen seurakunnilta kunnille. Myös Pohjola ja Satka (2022, 293) pitävät tätä muutosta suurimpana koko sosiaalihuollon olemassaolon aikana. Paasion (2018, 272) mukaan keskeinen haaste tässä murroskohdassa on lainsäädännön velvoittaman vaikuttavuuden saaminen konkreettisiksi onnistumisiksi asiakkaiden arkeen. Näitä tuloksia tarkastelemalla organisaatiot pystyisivät parhaiten myös vertailemaan tuloksia ja huomaamaan, mitkä toimintatavat palvelevat parhaiten asiakkaita. Pohjolan (2018, 281) mielestä muutos edellyttää sosiaalityön tavoitteiden, tehtävien sekä toimintatapojen kriittistä tarkastelua. Tärkeäksi asiaksi nousee myös, kuinka toimijat itse jäsentävät muutoksia sosiaalityön kentällä ja ottavat muutosten tarjoamat mahdollisuudet käyttöön. Sosiaalityön yhteiskunnallisissa rakenteissa tapahtuvat muutokset haastavat myös yliopistojen tarjoaman sosiaalityön opetuksen ja kannustavat sen kriittiseen tarkasteluun ja uusien tavoitteiden asettamiseen (Lähteinen ym. 2017, 6).

Sosiaalityöhön kohdistuvan muutospaineen ja murroksen keskellä voidaan nojautua sosiaalityössä olevien vahvuuksien varaan. Sosiaalityössä on vuosikymmenien aikana kehittynyt vahva eettinen vastuu, jonka pohjalta tehdään murrosvaiheissakin eettisesti kestävä sosiaalityötä eriarvoisuuden lieventämiseksi. Sosiaalityöllä on myös vahva monialainen yhteiskuntatieteellinen osaamisperusta, joka ilmenee esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden kykyinä ottaa huomioon samanaikaisesti useita eri näkökulmia. Sosiaalityön vahvuus on myös asiantuntijuus ihmisten moninaisissa elämäntilanteissa sekä asiakkaan kohtaaminen. Sosiaalityön laajat verkostoituneet yhteistyö- ja kumppanuussuhteet edesauttavat moniammatillista työskentelyä asiakkaiden elämäntilanteiden parantamiseksi. Sosiaalityön vahvuus on myös sen työorientaatioissa, jotka ulottuvat asiakasvuorovaikutuksesta yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen saakka. Myös sosiaalityön jatkuvasti kehittyvä työn tutkimusperustaisuus ja siihen perustuva sosiaalisten ilmiöiden lukutaito kantaa sosiaalityön kehittymistä eteenpäin muuttuvassa sosiaalityön kentässä. (Pohjola ym. 2019, 14.)

Anneli Pohjola & Mirja Satka (2022, 289–291) kritisoivat vahvasti sosiaalisen puuttumista uusien hyvinvointialueiden sanastoista. Kirjoittajat tuovat esiin tekstissään, kuinka paljon sosiaalisella olisi annettavaa hyvinvointialueille. Sosiaalityö vahvistaa parhaimmillaan terveyttä ja kaventaa kansalaisten terveyseroja. Myös useita palveluja tarvitsevat pitkäaikaiset asiakkaat tarvitsevat ehdottomasti sosiaalialan ja terveydenhuollon vahvaa yhteistyöstä tullakseen aidosti autetuksi elämäntilanteissaan. Sosiaalityön ja terveydenhuollon yhteiseen tiedonmuodostukseen tarvitaan myös sosiaalityön kykyä jäsentää kokonaisuuksia sekä sosiaalityön syvällistä tietoa ihmisten elämäntilanteista. Sosiaalityö tuo myös mukanaan vahvan eettisen sitoutuneisuuden ihmisten eriarvoisten elämäntilanteiden kaventamiseen sekä ihmisarvoisen elämän ylläpitämiseen. Sosiaalityö tuo mukanaan hyvinvointialueille myös kansalaisten osallisuuden ja heidän vahvan kokemustietonsa palvelujen kehittämistä varten.

2.2 Identiteetin ja ammatti-identiteetin määritelmät

Tässä osiossa määrittelen identiteettiä ja sen rakentumista lyhyesti. Identiteetin määrittely on haastava tehtävä, ja määritelmiä eri tieteenaloilla löytyykin lukemattomia. Alasuutarin (2007, 174) mukaan monet tutkijat eivät lähde edes määrittelemään identiteettiä, koska sitä työestetään jatkuvasti ja se saattaa pirstoutua minä hetkenä hyvänsä. He puhuvat

identiteetistä mieluummin verbinä, ei substantiivina. Psykologian käsikirjassa (Vilkkö-Riihelä 1999, 734) identiteetti määritellään

”minuudeksi, omaksi kokonaisvaltaiseksi käsitykseksi itsestä, omista fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista ominaisuuksista. Se on tila, joka sisältää minuuden eri puolet: sukupuoli-identiteetin, kulttuuri-identiteetin ja ammatti-identiteetin. Identiteetti on käsitys siitä, millaisena yksilö kokee itsensä suhteessa ympäröivään yhteiskuntaan ja kulttuuriin.”

Yksinkertaistaen identiteetin voi määritellä

”yksilön käsitykseksi itsestään kulloisessakin sosiaalisessa ja kulttuurisessa ympäristössä”. (Tieteen termipankki.)

Ervin Goffmanin (Peräkylä 2001; Alasuutari 2011) näkemyksen mukaan identiteetti ei ole pysyvä kokonaisuus ihmisessä, vaan jatkuvasti vuorovaikutuksessa muuttuva asia. Minuutta ja identiteettiä ei itseasiassa olisi ollenkaan olemassa ilman ihmisten välistä vuorovaikutusta.

Nykypäivän länsimaista kulttuuria kuvaa vahvasti yksilökeskeisyys, jonka myötä on alettu pohtia paljon ihmisen käsitystä itsestään ja suhteestaan muihin. Nämä kysymykset eivät liity enää pelkästään nuoruuteen, niin kuin yleisesti mielletään, vaan kulkevat mukana läpi koko ihmisen elämäkaaren. Myös ammatti-identiteetti on nykyään kriisissä työelämässä vallitsevan epävakauden ja epävarmuuden sekä oppimisen, joustavuuden ja liikkuvuuden vaatimusten vuoksi. (Eteläpelto 2007, 92.) Näyttää siis siltä, että identiteetin jäsentäminen ja muotoutuminen on yksi aikamme ihmisen keskeisiä haasteita (Niemelä 2002, 78). Baumanin (1996, 161, 186) mukaan identiteetti näyttäisi olevan yksi yleisimmistä inhimillisistä tarpeista. Kuitenkin samaan aikaan niiden rakentaminen on paljon aiempaa tuskallisempaa, pelottavampaa ja vaativampaa. Saastamoinen (2006, 171) toteaaakin, että viime aikoina yhteiskunnalliset rakenteet ovat muuttuneet, jopa kadonneet, minkä vuoksi minuuden ja identiteetin pohdinta on monilla tieteenaloilla pinnalla. Ihmisten pohdinta omasta identiteetistään on keskeinen merkityksen lähde epävarmoina aikoina. Giddens (1991, 32–33, 52, 53) puolestaan kirjoittaa postmodernin roolista identiteetin rakentumisessa. Hänen mukaansa postmodernin ajattelun kautta itsestä tulee jatkuva refleksiivinen prosessi. Identiteetti ei siis ole vain annettu, vaan se on jotain, jota täytyy rutiininomaisesti luoda ja ylläpitää yksilön refleksiivisen toiminnan kautta. Identiteetti on ”itse” refleksiivisesti ymmärrettynä henkilön omanelämänsä puitteissa.

Eteläpellon (2007, 96–97) mukaan identiteetti ymmärretään yksilön persoonallista ja sosiaalista todellisuutta välittäväksi ilmiöksi. Se rakentuu yksilön ainutkertaisesta suhteesta yhteiskunnan ja yhteisön sosiaaliseen ja kulttuuriseen maisemaan. Identiteetti toimii ikään kuin yksilöllisen ja yhteiskunnallisen leikkauspisteessä. Yksilön identiteetti rakentuu aina yksilöllisen ja yhteiskunnallisen keskinäisessä riippuvuussuhteessa ja vuorovaikutuksessa. Tämän vuoksi identiteettien ymmärtämiseksi joudutaankin kiinnittämään huomiota niin yksilölliseen kuin sosiaaliseen todellisuuteen. Castells (1997, 6–7) määrittelee identiteettiä erottaen sen rooleista. Roolit määritellään normien kautta, jotka rakentuvat yhteiskunnan instituutioiden ja organisaatioiden kautta. Identiteetit ovat merkityksen lähteitä näiden roolien käyttäjille, ja rakentuvat erillistymisprosessin myötä. Vaikka identiteetin lähtökohta voivat olla myös hallitsevat instituutiot, niistä tulee identiteettejä vain, jos ja kun ihmiset sisäistävät ne ja rakentavat tarkoitusta tämän sisäistyksen ympärille. Identiteetti siis toimii merkitysten lähteenä, ja rooli organisoii toimintaa. Tutkimuksen näkökulmasta identiteetti voi myös olla väline, jonka avulla voidaan tutkia ihmisen kokemusta, rooleja ja minuutta erilaisissa olosuhteissa. (Tieteen termipankki.) Seuraavassa osiossa syvennytäänkin ammatti-identiteetin käsitteeseen, joka on tutkimukseni ydinkäsitteitä.

Ammatti-identiteetti

Tässä tutkimuksessani kiinnostuksen kohteeni on erityisesti sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetti, koska sosiaalityöntekijät työskentelevät haastavissa ja kompleksisissa tilanteissa, jotka haastavat heidän ammatti-identiteettiään ja resilienssiään päivittäin (Long ym. 2024, 215). Aloitan määrittelemällä ammatti-identiteetti käsitteen. Sen jälkeen tuon erilaisista tutkimuksista näkökulmia siihen, mitkä tekijät vaikuttavat sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin kehittymiseen. Tämän jälkeen tuon esille minkälaisia haasteita tutkimuksissa on löydetty sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin rakentumisen suhteen. Lopuksi tuon näkökulmia siihen, mitkä tekijät vahvistavat sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä tutkimusten valossa. Ammatti-identiteetti on käsitteenä haastava määrittellä aivan kuten identiteetti, ja se voidaan ymmärtää monin tavoin. Ammatti-identiteetti voidaan määrittellä seuraavasti:

”Työhön liittyvä identiteetti kuvaa laajasti ja monitasoisesti ihmisen ja työn välistä suhdetta. Siinä kietoutuvat yhteen ammattialan yhteiskunnallinen,

sosiaalinen ja kulttuurinen käytäntö sekä yksilön rakentamat ja jatkuvasti muokkaamat yksilölliset merkitykset ja käsitykset työn asemasta elämässä sekä työhön liittyvistä arvoista ja eettisistä sitoumuksista.” (Eteläpelto 2007, 90.)

Yksinkertaistettuna ammatti-identiteetti koostuu siitä, kuinka yksilö näkee itsensä ammatillisessa roolissaan ja kuinka yksilö uskoo muiden näkevän tämän ammatillisen minän (Long ym. 2018, 115). Ammatti-identiteettiä käytetään yleisimmin, kun puhutaan toivotavista ammatillisista ominaisuuksista, kun halutaan painottaa tietyn profession identiteettiä, tai sillä viitataan prosessiin, jonka myötä yksilö kasvaa kokemukseen omasta sosiaalityöntekijyydestään. Kaiken kaikkiaan ammatti-identiteetin käsite on monivivahteinen ja sisältää paljon enemmän, kuin mitä määrittelyillä pystytään ilmaisemaan. Jokaisella määritelmällä on kuitenkin jotain annettavaa henkilökohtaisen ammatti-identiteetin rakentumiseen. (Wiles 2013, 48, 60.)

Rakentumisesta

Annie Pullen Sansfaçonin ja Josianne Crêten (2016, 769) tutkimus keskittyy seuraamaan kuuden sosiaalityöntekijän ammatillisen identiteetin kehittymistä heidän loppuvaiheen perustutkinto-opinnoistaan 18 kuukauden työsuhteeseen. Tutkimus havainnollistaa ammatiti-identiteetin muuttuvaa luonnetta ja osoittaa, miten se kehittyy koulutusympäristöstä ammatilliseen käytäntöön. Tutkimuksesta nousee esiin ammatti-identiteetin kehityksen jatkuva luonne, johon vaikuttavat henkilökohtaiset, koulutukselliset ja ammatilliset näkökulmat. Tutkijoiden näkemyksensä mukaan ammatti-identiteetin kehitykseen vaikuttavat tekijät voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: henkilökohtaiset arvot ja kokemukset, koulutuksellinen vaikutus, työympäristö ja roolimallit. Tätä ammatti-identiteetin kehityksen vaikuttavien tekijöiden kolmen kategoriaa olen käyttänyt pohjana omalle tutkimukselleni.

Tutkimukseni haastattelurunko alkaa kysymyksellä sosiaalityöntekijän arvojen ja elämäkokemuksen mahdollisesta vaikutuksesta työntekijän uravalintaan. Näen sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin lähtevän rakentumaan jo siis ennen varsinaista koulutusta. Tätä näkökulmaa vahvistaa myös kansainvälinen tutkimus sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin rakentumisesta (Long ym. 2024, 214). Henkilökohtaisten arvojen ja elämäkokemusten integrointi ammatilliseen rooliin ja etiikkaan on ratkaisevan tärkeää vahvan ammatti-identiteetin kehittämiseksi sosiaalityössä (Pullen & Crêten 2016, 777). Sosiaalityöntekijät näkevät ammatillisen identiteettinsä paitsi roolien ja vastuiden kannalta

myös emotionaalisenä ja eettisenä sitoutumisena työhön ja sen arvoihin (Wiles & Vicary 2019, 47).

Sosiaalityön koulutuksen päämäärä on sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin kehittyminen (Wiles 2017, 349). Suomessa sosiaalityö tieteenalana on tehnyt kovan työn löytääkseen paikkansa tasa-arvoisena toimijana muiden tieteenalojen rinnalla suomalaisessa korkeakoulumaailmassa. Suomalaisten yliopistojen rooli korkeakoulumaailmassa on sosiaalityötä koskevan laajan tieteellisen tutkimuksen tekeminen ja sosiaalityön uuden tiedon esiin tuominen. Akateeminen koulutus on tällä hetkellä ainut väylä saada Sosiaalihuoltolaissa määritelty sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus. (Piiroinen 2011, 275–276). Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti kehittyy koulutuksessa ajan kuluessa ja henkilökohtaisen kasvun myötä (Wiles 2017, 349, 353). Eteläpellon (2007, 90) mukaan nykyajan työelämässä ajatellaan, että työntekijöiden ammatti-identiteetit rakentuvat ennestään yksilöllisemmiksi ja kiinnittyvät yksilöiden jatkuvan ammatillisen kasvun ja elinikäisen oppimisen varaan, eivät työpaikkaan. Jokaisen henkilökohtainen työidentiteetti rakentuu oman henkilöhistorian perusteella, mutta siinä ovat mukana myös tulevaisuuden odotukset suhteessa työhön.

Ammatti-identiteetti kehittyy monimutkaisten neuvotteluprosessien myötä. Neuvottelua käydään toisaalta henkilökohtaisten resurssien, asenteiden ja arvojen pohjalta ja toisaalta työprosessien ja -paikkojen pohjalta. (Kirpalin 2004, 201.) Käytännönjaksot ovat sosiaalityön koulutuksessa välttämättömiä sosiaalityön moninaisten käytäntöjen oppimiseksi (Lähteinen ym. 2017, 9). Useammassa sosiaalityön ammatti-identiteettiä koskevassa tutkimuksessa on saatu tuloksia, joiden mukaan sosiaalityön koulutuksella, erityisesti käytännönjaksolla ja saadun ohjauksen laadulla, on merkittävä rooli ammatti-identiteetin kehittymisen alkuvaiheessa ja vahvan ammatti-identiteetin kehittämisessä. Opiskelijan siirtyminen ammatilliseen käytäntöön korostaa työympäristön merkitystä, roolimallien läsnäoloa sekä kollegoiden tunnustusta ja tukea ammatti-identiteetin muokkaantumisessa. (Pullen & Crêten 2016, 776–777; Wiles 2017, 349–350; Levin ym. 2020, 538.) Työidentiteettien määräytymiseen vaikuttavat työsuhteen ehdot, työstä saatava taloudellinen korvaus, uranäkymät, peruskoulutus ja työssä tarjottava koulutus, työn joustavuuden ja jatkuvuuden välinen jännite, työnosaamisvaatimukset ja mahdollisuudet oman osaamisen kehittämiseen. Työntekijän työhön liittyvä ydinminä rakentuu seikoista, jotka hän kokee työssään antoisiksi ja jotka sitouttavat hänet työhön. (Eteläpelto 2007, 137–138.)

Haasteista

Identiteettejä ei kovin selvästi havaita, saati problematisoida niin kauan, kuin niitä voidaan pitää muuttumattomina, yhdenmukaisina ja vakaina. Kiinnostus kasvaa silloin kun identiteetit tulevat epävarmoiksi, epävakaisiksi tai toivotun yhteiskuntakehityksen kannalta ongelmallisiksi. Jos yksilön tai yhteisöjen identiteetti puuttuu kokonaan tai on hyvin hauras ja haavoittuvainen, tulee siitä ongelmallinen. (Eteläpelto 2007, 92.) Vainisen (2011, 244) tutkimuksen mukaan yhteiskunnalliset muutokset muokkaavat sosiaalityöntekijöiden ammatillista identiteettiä juuri moninaisemmaksi. Sosiaalityöntekijät siirtyvät muutosten myötä yhä enemmän ulos sosiaalitoimistosta. Olennaista tällaisessa muutoksessa on oman kulttuurin muovaantuminen vuorovaikutuksessa uuden ympäristön kanssa. Sosiaalityöntekijöiden muutto sosiaalitoimiston ulkopuolisiin yksiköihin ja entistä moniammatillisempiin suhteisiin tuottaa uudella tavalla suuntautunutta ammatillista toimintaa, uudenlaisia toimintakulttuureja ja ammatti-identiteettejä.

Myös Baumanin (1996, 162) mukaan identiteettiä etsitään erityisen ahkerasti silloin, kun siihen ei voi suhtautua levollisesti, kun sitä ei saada ”annettuna”, kun se näyttää häilyvältä tai heikolta. Sosiaalityön laajuus ja moninaisuus tekee haastavaksi muodostaa yhtenäistä ammatillista-identiteettiä (Forenza & Eckert 2017, 17). Sosiaalityöntekijät ovat joutuneet rakentamaan ja tulevat rakentamaan sosiaalityöntekijyyttään moninaistuvista ammatti-identiteeteistä käsin. Wilesin & Vicaryn (2019, 54–55) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät kertoivat kokemuksestaan, että identiteettiä joutuu määrittelemään jatkuvasti uudelleen, ja heidän kokemuksensa mukaan se pysyy käsitteellisesti ”ulottumattomissa” tai ”horisontin takana”. Sosiaalityöntekijöillä oli siis kokemus, että sosiaalityöntekijän ammatillinen identiteetti on tavoite, jota tavoitellaan jatkuvasti, mutta jota ei koskaan saavuteta kokonaan.

Monique Engelbertink (2021, 97–98) on tehnyt tutkimusta ammatti-identiteetistä, jossa oli mukana 382 sosiaalityön opiskelijaa. Tutkimustulos vahvisti heidän hypoteesinsa, että sosiaalityön opiskelijoilla on lähtökohtaisesti heikko ammatti-identiteetti. Tekijät, jotka vaikuttivat erityisen positiivisesti ammatti-identiteetin vahvistumiseen koulutuksen aikana, olivat muistelu ja reflektio. Myös Moorhead ja kumppanit (2016, 465) sekä Björk-tomta & Tham (2024, 15) ovat omassa tutkimuksessaan todenneet reflektion suuren merkityksen ammatti-identiteetin vahvistumisessa. Nämä tutkimustulokset vahvistavat

ajatustani siitä, kuinka tärkeää vuorovaikutus on oppimisessa. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin rakentuminen haasteet olisi tärkeä ottaa huomioon jo opiskeluvaiheessa ja yliopiston taholta miettiä, miten tätä prosessia opiskelijoissa saisi parhaiten tuettua. Yksi koulutuksen selkeistä päämääristä tulisi olla sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin kehittyminen opiskelijoissa (Levin 2013, 538).

Tutkimukset nostavat esiin myös sisäisiä jännitteitä sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin rakentumisessa. Tällaisia ovat esimerkiksi haaste sovittaa yhteen henkilökohtaiset arvot ja ammatillinen rooli sekä käytännön odotukset ja todellisuus. (Pullen & Creten 2016, 776; Wiles & Vicary 2019, 55.) Työpaikan sisäiset vuorovaikutussuhteet ja ammatilliseen kulttuuriin sopeutuminen säilyttäen samalla eettinen ja arvoihin perustuva asenne työssä nostettiin myös esiin jännitteisinä alueina (Pullen & Creten 2016, 777). Wilesin & Vicaryn (2019, 53, 54) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät käyttivät metaforia, kuten "epätäydellinen istuvuus", kuvaamaan näitä jännitteitä, mikä osoittaa heidän ammatillisten rooliansa monimutkaiset ja usein ristiriitaiset katsontakannat. Nämä havainnot korostavat sosiaalityön ammatti-identiteetin vaihtelevaa ja moninaista luonnetta, jota haastaa sekä sisäiset että ulkoiset tekijät. Tämä sosiaalityön laajuus ja moninaisuus voi tuoda epävarmuutta aloitteleville sosiaalityöntekijöille oman ammatti-identiteetin kanssa (Long ym. 2024, 219). Long ja kumppanit (2024, 219) löysivät vastauksia omassa tutkimuksessaan siihen, miksi sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin rakentuminen oli niin haastavaa. Tällaisia olivat selkeyden puuttuminen sosiaalityöntekijän ammatista, kollegoiden puuttuminen omalta työpaikalta tai verkostoista, sosiaalityöntekijän identiteetin häilyminen työpaikalla, jossa ei jaeta samoja arvoja tai sosiaalityötä ei arvosteta omassa organisaatiossa.

Kirpalin (2004, 204) mukaan ammatti-identiteetit ovatkin dynaamisia. Ne voivat muuttua yksilön elämän aikana ja merkitykset, joita yksilöt antavat niille, voivat vaihdella. Miellessäni herää kysymys auttaako oman ammatti-identiteetin kehittämisessä se, että löytää itsensä jostain kohtaa sosiaalityön kenttää ja siinä alueella vahvistuu omassa ammatillisuudessaan, eikä yritäkään hallita kaikkea mitä sosiaalityö on? Tähän löysin muutaman samansuuntaisen tutkimustuloksen (Scholarin ym. 2014; Long ym. 2024). Scholarin ja kumppaneiden (2014, 1012) tutkimuksessa sosiaalityöntekijä oli todennut, että sosiaalityöntekijän täytyy itse päättää, mikä on hänen erityinen oma ammatillinen identiteettinsä ja osaamisalueensa. Scholar ja kumppanit (mt., 1012–1013) toteavatkin, että jos sosiaalityöntekijät itse epäonnistuvat selkeässä oman ammatillisuuden ilmaisemisessa, ei ole ihme,

että muut professiot tekevät sen meidän puolestamme. Oman alueensa voisi kartoittaa esimerkiksi käyttämällä sosiaalityön tutkimuksen uranuurtajan, Malcom Paynen (2006, 26, 48) näkemyksen mukaista sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin jakoa kolmeen eri traditioon: 1. Rakenteellinen sosiaalityö, 2. Terapeuttinen sosiaalityö ja 3. Sosiaalityö sosiaalisen järjestyksen ylläpitäjänä. Nämä traditiot ovat painottuneet eri tavoin sosiaalityön ammatillistumisen eri aikoina. Tästä kolmen tradition jaottelusta löydän itseni terapeuttisesta sosiaalityön traditiosta. Siinä traditiossa uskon omien vahvuuksieni ja ammatillisten mielenkiinnonkohteideni olevan linjassa. Tästä näkökulmasta katsottuna on myös selkeämpää lähteä lisäämään omaa ammatillista osaamista erilaisilla koulutuksilla ja vahvistua ammatillisesti. Tämä näkökulma myös päästää ”kaiken osaamisen taakasta” ja vapauttaa kasvamaan oman erityisalueen asiantuntijana sosiaalityössä ja siten vahvistaa ammatillista-identiteettiä.

Ammatti-identiteetin vahvistumisesta

Sosiaalityöntekijän vahvalla ammatti-identiteetillä on nähty olevan suoria myönteisiä vaikutuksia hänen työnsä laatuun. Vahvan ammatti-identiteetin merkitys on tärkeää myös työn tehokkuuden sekä henkilökohtaisen tyytyväisyyden kannalta. (Levin ym. 2020, 538.) Forenzan & Eckertin (2017, 25) tutkimuksessa todetaan, että toiminta-alueiden moninaisuudesta ja haasteista huolimatta sosiaalityöntekijöitä yhdistää punainen lanka. Näitä ovat sitoutuminen sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen, empaattisen kuuntelun merkitys sekä omistautuminen asiakkaiden voimaannuttamiseen. Näiden ydinasioiden ymmärtäminen ja omaksuminen voi auttaa muodostamaan johdonmukaisen ammatillisen identiteetin sosiaalityön kentällä.

Pullen & Crêten (2016, 778) tutkimus nostaa esiin, että ammatti-identiteetin vahvistamiseksi tarvitaan mm. mentorointi- ja tukijärjestelmiä, jotka helpottavat ammatillisen identiteetin rakentumista ja antavat tunnustusta ja palautetta työntekijälle. Käytännön työn reflektointi koulutus- ja ammattiympäristöissä voi auttaa sosiaalityöntekijöitä integroimaan henkilökohtaisen ja ammatillisen identiteettinsä. Myös Forenza & Eckert (2017, 24) tuovat esille mentoroinnin sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin vahvistamisen välineenä. Kun otetaan huomioon sosiaalityön laaja ja moninainen luonne, sosiaalityöntekijöille tarvitaan jatkuvaa tukea ja kehittymismahdollisuuksia ammatillisen identiteettinsä vahvistamiseksi. Myös ammatilliset verkostot ja täydennyskoulutus

vahvistavat ammatillista identiteettiä. Wilesin (2013, 864, 865) tutkimuksen analyysi osoitti, että sosiaalityöntekijät kehittivät ammatillista identiteettiään selkeimmin suhteessa toivottuihin piirteisiin tai muiden sosiaalityöntekijöiden kanssa yhteisen identiteetin kokemuksen kautta. Ammatti-identiteetin kehittyminen näyttäytyi myös yksilön henkilökohtaisena kehittymisenä. Myös Long ja kumppanit (2024, 223, 224) nostavat esiin muutamia tärkeitä huomioita vahvan ammatti-identiteetin rakentumiseen. Heillä nousi esiin edellä mainitun mentoroinnin ja vertaistuen lisäksi yliopistosta valmistuminen selkeän ymmärryksen kanssa siitä, mitä sosiaalityö on. Tämän saavuttamiseen tarvitaan ensinnäkin selkeä ymmärrys, mikä on sosiaalityön tarkoitus. Toiseksi tarvitaan selkeä henkilökohtainen sisäinen kokemus siitä, mitä on olla sosiaalityöntekijä.

Useammassa tutkimuksessa (Rasell ym. 2019, 683–684; Wiles & Vicary 2019, 60) nousi myös esiin keskeinen ja kansainvälinen tavoite sosiaalityön koulutukseen: kansalliset rajat ylittävän yhteisen ammatti-identiteetin luominen. Maailmanlaajuisen yhtenäisen tarkoituksen, taitojen ja yhteisten arvojen kehittäminen antaa parhaimmillaan opiskelijoille ja ammattilaisille varmuutta moninaisessa ja haastavassa työssään, mikä edistää parempaa sosiaalityön käytäntöä kaikkialla. Sosiaalityöntekijöillä on nähtävissä vahva intohimon tai syvän sitoutumisen teema, joka osoittaa, että sosiaalityöntekijät näkevät ammatillisen identiteettinsä paitsi roolien ja vastuiden kannalta myös emotionaalisen ja eettisenä sitoutumisena työhön ja sen arvoihin (Wiles & Vicary 2019, 57, 58). Toisaalta Kananojan (2016, 280) näkökulmasta sosiaalityön ydinasioiden kohdalla on jo selkeästi nähtävissä toivottua yhteneväisyyttä kansainvälisellä tasolla.

3 Tutkimuksen toteutus

Compassion is not a relationship between the healer and the wounded. It's a relationship between equals. Only when we know our own darkness well, can we be present with the darkness of others. Compassion becomes real when we recognize our shared humanity.

-Pema Chodron

Kolmannessa pääluvussa esitän aluksi tutkimuskysymykseni. Tämän jälkeen esittelen tutkimukseeni valitsemani metodologian, laadullisen tutkimuksen ja fenomenologis-hermeneuttisen teorian. Aineistoni hankinnan prosessini ja valitsemani analyysin esitän näiden jälkeen. Viimeisessä alaluvussa tuon esiin tutkimukseni tekoon liittyviä eettisiä kysymyksiä.

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimukseni tarkoitus on kartoittaa sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä heidän ammatti-identiteetistään. Tavoitteenani on saada ymmärrystä siitä, mitä pitkän työuran tehneet sosiaalityöntekijät puhuvat oman ammatti-identiteettinsä rakentumisen vaiheista ja niiden vaikutuksista ammatti-identiteetin rakentumiseen, haastekohdista sekä ammatti-identiteetin vahvistamisesta. Pitkän työuran tehneillä sosiaalityöntekijöillä näen olevan paljon viisautta, jota haluan tuoda esiin tutkimukseni kautta juuri ammatti-identiteetin näkökulmasta. Työni keskittyy siis sosiaalityöntekijän henkilökohtaisen kokemuksen tutkimiseen.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Mitkä tekijät ovat vaikuttaneet sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin rakentumiseen?
2. Mitkä ovat sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan haastavimmat kohdat uralla ammatti-identiteetin näkökulmasta?
3. Mitkä tekijät vahvistavat sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä?

Sosiaalityön moniulotteisuus ja ristiriitaisuus haastavat myös työntekijän ammatti-identiteettiä ja tämän vuoksi on mielenkiintoista kuulla, miten pitkän työuran kokeneet

työntekijät näkevät ammatti-identiteetin. Uudet työntekijät voivat myös oppia heidän kertomuksistaan ja välttää ehkä turhat sudenkuopat oman uransa aikana. Omasta ammatti-identiteetistään käsin jokainen työntekijä tekee oman näköistä sosiaalityötä. Ammatti-identiteetin rakentuminen alkaa jo koulutuksen aikana ja useimmiten jo ennen koulutusta. Ihmisen arvopohja ja elämäkokemukset vaikuttavat uravalintaan, joka on jo pohjaa sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetille. Koulutuksen aikana on käytännönjaksoja, jotka voivat parhaimmillaan vahvistaa tehtyä uravalintaa ja terävöittää työnalla olevaa ammatti-identiteettiä. Koulutuksen jälkeen työyhteisöt ja kollegat tuovat omaa lisää vahvistuvaan ammatti-identiteettiin.

Sosiaalityössä on myös asioita, jotka todella haastavat ammatti-identiteetin rakentumista. Tällaisia voivat olla sisäiset jännitteet tai arvoristiriidat. Myös käytännön työn ja omien odotuksien vaikutus voi olla iso ammatti-identiteettiin. Omat haasteensa tuovat myös työskentely moniammatillisissa tiimeissä ja erilaiset yhteistyötahot. Myös sosiaalityön julkisuuskuva voi luoda painetta sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiin. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä vahvistavia tekijöitä voivat olla positiiviset tai haastavat tapahtumat uran aikana tai jokin itselle merkittävän henkilön tuki. Pitkän työuran tehneet sosiaalityöntekijät pystyvät jo katsomaan taaksepäin ja pohtimaan minkälaiset neuvot tai viisaudet olisivat heitä kannatelleet eteenpäin aloittelevina sosiaalityöntekijöinä. Näihin ajatuksiin toivon löytäväni näkökulmia tutkimuskysymysteni kautta.

3.2 Tutkimuksen metodologia

Teen pro gradu -tutkielmani kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Lähtökohta kvalitatiivisen tutkimuksen yleistymiselle sosiaalityöiden käytössä 1970-luvulla oli ajatus siitä, että tilastolliset keinot eivät riitä tutkimaan ihmistä kovin syvällisesti (Eskola & Suoranta 1998, 13). Valitsin kvalitatiivisen tutkimussuunnan, koska mielenkiinnon kohteenani tutkimuksessani on sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin kehittymisen ja sen syvällisempi ymmärtäminen. Kvalitatiivinen tutkimus voidaan kuvata yksinkertaista aineiston muodon kuvaukseksi, joka on ei-numeraalista (mt., 13). Alasuutarin (2011) näkemyksen mukaan tutkimuksen menetelmällistä kenttää ei voida jakaa mustavalkoisesti kvalitatiivisiin tai kvantitatiivisiin menetelmiin, vaan sen sijaan voidaan erottaa kaksi erilaista tutkimuksen tekemisen ideaalimallia. Laadullinen tutkimus voidaan tästä

näkökulmasta tulkita myös arvoituksen ratkaisemiseksi. (Mt., 32.) Arvoituksen ratkaiseminen tuo mielestäni kiinnostusta herättävän näkökulman laadullisen tutkimuksen luonteen ymmärtämiseen. Samoin mielenkiintoisen näkökulman tuo Tuomen ja Sarajärven (2011, 9) havainnollistava ajatus laadullisesta tutkimuksesta sateenvarjona, jonka alle mahtuu monia laadultaan erilaisia kvalitatiivisia tutkimuksia.

Kvalitatiivista tutkimusta varten tehtävä tutkimussuunnitelma tukee parhaiten tekeillä olevaa tutkimusta, kun se kehittyä tutkimusprosessin myötä. Tutkimuksen eri vaiheet kietoutuvat usein yhteen, ja sen vuoksi ei aina ole mahdollista erottaa missä prosessin vaiheessa mennään. Kvalitatiivisen tutkimuksen ominaispiirteitä ovatkin tutkimuksen prosessimaisuus sekä osallistavuus. Aineiston keruun vaiheessa laadullisessa tutkimuksessa keskitytään usein suppeampaan otantaan, johon perehdytään mahdollisimman syvästi. Nimensä mukaisesti kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston kriteerinä on siis laatu. Tutkijan asema laadullisessa tutkimuksessa on tärkeä, koska hänen valintansa tutkimuksen edetessä vaikuttaa tutkimuksen kehittymisen suuntaan. Tutkijan intuitiolla ja tutkimuksellisella mielikuvituksella on keskeinen rooli tässä prosessissa. Tämä tutkijan henkilökohtainen prosessi on myös kirjattava tutkimukseen, että lukijat pystyvät arviomaan tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 20.)

Jonkinlainen ihmiskäsitys on aina kaiken ihmistutkimuksen pohjalla. Ajatuspohja eli teoria omalle tutkimukselleni tulee fenomenologis-hermeneuttisesta perinteestä. Valitsemaani teoriapohjaan tutustuin lukemalla laadullisen tutkimuksen teoriakirjoja sekä ammatti-identiteetistä tehtyä kansainvälistä ja suomalaista tutkimusta. Fenomenologis-hermeneuttinen teoria yhdistää kaksi filosofista lähestymistapaa, fenomenologiaa ja hermeneutiikkaa, tarjoten syvällisen tavan ymmärtää ihmiskokemuksia ja tekstin tulkintaa. Sana fenomenologia on johdettu kreikan sanoista 'fainomenon', joka tarkoittaa ilmenevä tai ilmiö ja 'logos', joka tarkoittaa järkeä, käsitteellisyttä, puhetta ja oppia. Fenomenologia tarkoittaa siis kirjaimellisesti oppia ilmenevästä. Fenomenologia on filosofinen suuntaus, jonka perusti Edmund Husserl 1900-luvun alussa. Sen keskeinen ajatus on palata "asioihin itseensä" (zu den Sachen selbst), mikä tarkoittaa suoraa kokemusten ja ilmiöiden tutkimista sellaisina kuin ne ilmenevät, ilman ennako-oletuksia tai teoreettisia oletuksia. Fenomenologisen ajattelutavan mukaan ihmisen suhde maailmaan on ensisijaisesti kokemuksellinen. Ymmärrän fenomenologian kokemuksellisuuden sen kautta, että ihminen voi lukea ja ajattelullaan rakentaa teorioita asioista, mutta vasta kokemuksen kautta asiat saavat merkityksen tai sisällön. Intentionaalisuus fenomenologiassa

tarkoittaa, että kaikki ihmisen kokemukset tarkoittavat meille jotain, maailma ei ole koki-
jalleen koskaan neutraali. Näistä ihmisen antamista merkityksistä tapahtumille rakentuu
hänen kokemuksensa. Kun tutkitaan kokemusta, tutkitaan ihmisen tapahtumille tai asi-
oille antamia merkityssisältöjä. Kun perehdyn omassa tutkimuksessani haastateltavieni
kokemukseen ammatti-identiteetistä tämän fenomenologisen teorian valossa, perehdyn
mahdollisimman moneen erilaiseen ammatti-identiteetin merkitykseen, jota haastatelta-
vilta nousee esiin. Tämä fenomenologian merkitysteoria pitää sisällään ajatuksen siitä,
että ihminen on aina yhteisöllinen ja merkitykset häneen ovat rakentuneet yhteisöissä.
(Tuomi & Sarajärvi 2009, 34–35; Backman & Himanka 2014, 1–2; Laine 2018.)

Hermeneutiikka on teoria, joka alun perin kehittyi pyrkimyksenä ymmärtää pyhiä teks-
tejä, mutta laajeni myöhemmin kaikenlaisten tekstien ja symbolisten muotojen tulkintaan.
Hermeneutiikan keskeinen hahmo on Hans-Georg Gadamer, joka korostaa historiallisen
kontekstin ja tulkitsijan ennakko-oletusten (horisontti) merkitystä tekstin ymmärtämi-
sessä. Gadamerin mukaan ymmärrys on dialoginen prosessi, jossa tulkitsijan oma histo-
riallinen horisontti kohtaa tekstin (tutkittavan) horisontin, mahdollistaen merkitysten yh-
teisen löytämisen. (Koski 1995.) Ehkä yleisin hermeneutiikan sovellutus on ns. herme-
neuttinen kehä, jossa esioletuksille perustuva ymmärtäminen täydentyy jatkuvasti uudella
tiedolla ja ymmärryksellä. Hermeneuttinen kehä on siis yksinkertaistaen jatkuvaa keskus-
telua aineiston kanssa. Keskustelun päämäärä on toisen toiseuden ymmärtäminen.

Fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa yhdistää nämä kaksi suuntausta tutkiak-
seen, miten ihmiset kokevat, tulkitsevat ja antavat merkityksen elämänsä ilmiöille. Tämä
lähestymistapa on erityisen hyödyllinen tutkittaessa syvällisiä inhimillisiä kokemuksia,
kuten terveyttä, sairautta, identiteettiä tai etiikkaa. Sen tavoitteena on paljastaa kokemuk-
sen ydin tai olemus (essentia) ja ymmärtää, miten tietty kokemus rakentuu ja mitä merki-
tyksiä siihen liittyy. Pyrkimys ei siis ole löytää yleistyksiä tai universaaleja lakeja, vaan
ymmärtää yhden ihmisen tai joukon merkitysmaailmaa. Tämän teorian valossa tutkimuk-
sessani haastateltava saa pukea sanoiksi kokemuksensa omasta ammatti-identiteetistä.
Minä tutkijana pyrin löytämään haastateltavan kokemukselle mahdollisimman oikean tul-
kinnan. Tämän vuoksi fenomenologis-hermeneuttinen perinne on selkeästi hyvä teoria-
pohja tutkimukselleni. (Moorhead ym. 2016, 459; Laine 2018).

3.3 Aineisto ja analyysi

Olen kerännyt kvalitatiivisen aineiston tutkimustani varten tekemällä teemahaastattelun eli puolistrukturoidun laadullisen haastattelun seitsemälle pitkän (15–40 vuotta) työuran tehneelle sosiaalityöntekijälle, neljältä eri hyvinvointialueelta. Teemahaastattelu etenee tiettyjen teemojen ja niihin liittyvien kysymyksien myötä. Teemahaastattelujen kysymykset voi lähettää etukäteen haastateltaville tai esittää kysymykset itse haastattelussa. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 75.) Valitsin lähettää kysymykset etukäteen, koska mielestäni kysymykseni vaativat vähän pysähtymistä ja muistelemista ihan lapsuudesta ja uran alkua ajoilta asti. Kaikki haastateltavistani kokivat hyvänä, että saivat valmistautua haastatteluun omassa rauhassa. Teemahaastattelu sopii tutkielmaani hyvin myös siitä näkökulmasta, että halusin tietoa tietystä teemasta ja valitsin näkökulmat kehitys, haasteet sekä rakentuminen, joista käsin halusin ammatti-identiteettiä tarkastella. Haastatteluiden määrä tarkentuu tutkimushaastatteluiden tekemisen myötä. Jossain tietyssä kohtaan tutkija voi huomata, että haastateltavien vastaukset alkavat olemaan samanlaisia, ns. uutta informaatiota tulee enää vähänlaisesti. Myös haastatteluprosessi itsessään rutinoituu. Sitä kohtaa kutsutaan saturaatiopisteeksi, joka on merkki riittävästä määrästä tutkimushaastatteluja. (Alasuutari 2011, 84; Hyvärinen 2017, 34.) Saturaatiopisteen koin saavuttaneeni seitsemännen haastattelun kohdalla, koska uusia näkökulmia ei enää noussut verraten kuuteen edelliseen haastatteluun. Kvalitatiivinen aineisto on luonteeltaan rikasta, monitasoista sekä moniulotteista, ja sen pohjalta voi saada paljon tietoa tutkittavasta aiheesta. Jossain mielessä laadullisen tutkimuksen aineisto jääkin rikkaudessaan usein vajaakäyttöiseksi. (Alasuutari 2011, 84.) Olen valinnut käyttää suhteellisen paljon tekemiäni haastatteluiden materiaalia oman tutkimukseni empiirisessä osuudessa. Haluan tuoda näkyviin sosiaalityöntekijöiden vuosien saatossa kerryttämää viisautta.

Haastattelu on kuin mikä tahansa vuorovaikutustilanne, mutta tutkimushaastattelussa osallistujilla on roolit ja kohtaamisella on tietty tarkoitus tai päämäärä. Tutkimushaastattelun rakenne muodostuu erityisesti kysymysten ja vastatusten vuorottelusta. Tämän vuorottelun myötä osallistujat asettautuvat omiin rooleihinsa. (Ruusuvuori & Tiittula 2017, 46.) Haastattelu on hyödyllinen aineiston keruumenetelmä, ja sen avulla saadaan tietoa ihmisen kokemuksesta johonkin aiheeseen liittyen. Haastattelijalla ja hänen tavallaan haastatella on suuri rooli siinä, millaista aineistoa tutkimukseen saadaan. (Alasuutari 2011, 149–151; Hyvärinen ym. 2021.) Hyvärinen (2017) viittaa nyky-yhteiskuntaan haastattelu-yhteiskuntana, jonka kehityksessä media on ollut isossa roolissa.

Tutkimushaastattelu ei ole kuitenkaan luonteeltaan journalistinen tai esimerkiksi työpaikka-haastattelun kaltainen (mt., 11–13). Haastattelujen tekeminen antaa mahdollisuuden tehdä korjausliikkeitä koko haastattelun ajan. Tämän vuoksi haastattelut ovat hyvin joustava tutkimusmetodi. Haastatteluihin tuo joustavuutta myös mahdollisuus kysymysten järjestyksen muuttamiseen tarpeen tullen. Haastatteluiden etuihin kuuluu myös mahdollisuus valita haastateltavat tutkimukseen sopiviksi esimerkiksi iältään, sukupuoleltaan tai työvuosiltaan. (Sarajärvi & Tuomi 2011, 73.)

Haastattelut ovat tärkeä aineistonkeruumetodi, koska sen avulla voidaan tutkia aiheita, jotka muuten jäisivät tutkimusten ulkopuolelle. Haastattelua tehdessä olennaista on, että haastattelija kuuntelee haastateltavaa ja osoittaa sen käytännössä. Kysymykseen haastateltavien riittävästä määrästä ei ole yksiselitteistä vastausta, vaan asiaa tarkastellaan haastattelujen edetessä. (Hyvärinen 2017, 21.) Tekemiäni haastattelujen jälkeen jäin pohtimaan, oliko roolini tutkijana passiivinen. Tästä oli haastattelukirjallisuudessa ristiriitaista tietoa. Seuraavassa tutkimuksessani ottaisin aktiivisemmän roolin haastattelijana ja kuljettaisin haastattelua vähän syvemmälle käsiteltävään teemaan. Eettisesti kestävät toimitavat ovat myös tärkeitä haastatteluprosessissa ja aineiston käsittelyssä, koska aineistossa on kuultavissa haastateltavien henkilötietoja. Tämän vuoksi on tärkeä huolehtia tunnistajien poistamisesta ja anonymisoinnista. Muuttaminen, poistaminen ja kategorisointi ovat tekniikoista parhaiten soveltuvia haastatteluiden anonymisointiin. (Ranta & Kuula-Luumi 2017, 417–419.) Saatuaani tutkimukseni päätökseen, hävitän tekemiäni haastattelut.

Tutkimukseni haastateltavat olen kartoittanut satunnaisesti työ- ja opiskeluverkostoistani eri puolilta Suomea kolmelta eri hyvinvointialueelta. Haastateltavista kaksi on miestä ja neljä naista, ja heillä on työvuosia takana 15–42 vuotta. Haastattelut olen tehnyt Teams:in välityksellä ja yhden kasvotusten haastateltavan kotona. Koen, että haastattelut onnistuivat etänäkin, mutta jäin pohtimaan olisiko kasvokkain haastattelu tuonut lisää syvyyttä kohtaamiseen. Tutkimushaastattelut toteutin huhti-kesäkuussa 2024. Tekemiäni haastattelut litteroin kokonaisuudessaan ja tutkimuskysymykseni pohjalta määrittelen litterointi tarkkuuden. Tutkimukseni kannalta minua kiinnostaa, mitä haastateltavat tuottavat omasta ammatti-identiteetistä, joten en näe tarkoituksen mukaisena litteroida huokauksia, äänenpainoja tai taukoja. Puhutun tekstin sisältö on tutkimukseni kannalta olennaista.

Litteraattien analysointiin koen laadullisen sisällönanalyysin olevan riittävää. Laadullista sisällönanalyysia käytetään, kun analysoidaan haastattelun puhuttua sisältöä.

(Ruusu vuori & Nikander 2017, 427.) Haastatteluista tehtyjen litteraattien aiheet, asiat ja teemat ovat siis tutkimisen ja analyysin kohde. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkimusaineisto selkeään ja tiivistettyyn muotoon. Analyysin ensimmäisessä vaiheessa tulee tehdä selkeä päätös, mikä aineistossa on tutkimuksen kannalta tärkeää, koska kirjoittamista riittää laadullisessa aineistossa loputtomiin (Eskola & Suoranta, 1998, 180). Sen jälkeen tulee aineisto käydä läpi ja erottaa ja merkitä ne asiat, jotka ovat olennaisia tutkimuksen kannalta. Tämän jälkeen erotetut asiat tulee luokitella tai teemoittaa ja kirjoittaa niistä yhteenveto. Tutkimusaineistosta on tärkeää tehdä selkeät johtopäätökset, että tutkimus ei jäisi ikään kuin kesken. Tästä tutkimuksen pohdintaosuuden puuttumisesta on sisällönanalyysiä kritisoitu. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 158.)

Olen päätenyt valitsemaan oman tutkimusaineistoni järjestämiseen teemoittelun. Teemoittelussa on kyse tutkimusaineiston pilkkomisesta ja ryhmittelystä aihepiirien mukaan. Tein haastattelurunkoni tiettyjen teemojen mukaan, joten ne muodostavat jo itsessään jäsenyyksen aineistooni, mikä helpottaa teemoittelua. Tässä kohtaan analyysia on myös tärkeä valita, hakeeko omasta aineistostaan samanlaisuutta vai erilaisuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2011, 93.) Tutkimukseni olen jakanut selkeisiin teemoihin jo haastattelurunkoa rakentaessani. Tarkastelen sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä rakentumisen, haasteiden ja vahvistumisen näkökulmista. Tutkimusaineistosta voi teemoittelun avulla nostaa tutkimusongelmaa valottavia teemoja. Jotta tutkimus onnistuisi, tarvitsee aineistosta löytää tutkimuksen kannalta olennaiset teemat ja käydä tutkimustekstissä empirian ja teorian välistä vuoropuhelua. Teemoittelun avulla saadaan kokoelma erilaisia vastauksia esitettyihin tutkimuskysymyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 175–180.) Sosiaalityöntekijän identiteetin rakentumisen olen jaotellut vielä arvojen, koulutuksen ja käytännön sekä työyhteisöjen ja kollegoiden teemoihin. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin haastekohdat olen teemoitellut sisäisiin ristiriitoihin ja jännitteisiin, käytännön työn ja omien odotuksien ristituleen, moniammatillisten tiimien ja yhteistyökumppaneiden kanssa kohdattaviin haasteisiin sekä sosiaalityön julkisuuskuvan tuomaan vaikutukseen. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin vahvistumisen teemat olen jaotellut ammatti-identiteettiä työuran aikana vahvistaviin tekijöihin, ammatti-identiteettiä tässä päivässä tukeviin asioihin sekä sosiaalityöntekijän omiin ajatuksiin siitä, mitä neuvoja haluaisi itselleen antaa silloin aloittelevana sosiaalityöntekijänä.

3.4 Eettisyys tutkimuksessa

Tieteen päämäärät voidaan tiivistää kriittisyyteen ja totuuteen pyrkimiseen (Mäkinen 2006, 28). Perustutkimuksen, soveltavan tutkimuksen sekä tuotekehitystutkimuksen merkitys on korostunut yhteiskunnan hyvinvoinnin takeena. Tutkimukseen panostetaan ja tieteen arvo on kohonnut. Kilpailun kovetessa huomataan kuitenkin, että tutkimusympäristöt ovat yhä alttiimpia vääristyneen kilpailun aiheuttamalle epärehellisyydelle. (Simonsuuri-Sorsa 2002, 118; ks. myös Hallamaa ym. 2006, 11; Mäkinen 2006, 28.) Eettiset säännöt määrittelevät tieteen eräänlaisen ideaaliolotilan, miten asioiden pitäisi olla. Eettisten normien tehtävä on taata se, että tiede menestyy toteuttaessaan tehtäväänsä, kriittistä pyrkimystä totuuteen. (Mäkinen 2006, 28.) Eettisyyden kuuluu ohjata tutkimusprosessia koko tutkimuksenteon ajan (Hyvärinen 2017, 32). Tutkimusta tehdessäni olen pyrkinyt välittämään totuudellisesti sen viestin, jonka olen haastatteluissani sosiaalityöntekijöiltä saanut. Tutkimuksessa ei ole tarkoitus vahvistaa omaa hypoteesia, vaan olla avoin tulokselle, joka hahmottuu haastatteluiden analyysivaiheessa.

Mäkinen (2006, 11) toteaa etiikan olevan ”ihmisten moraalista käyttäytymistä ja sen perusteita koskevaa tutkimusta. Moraali puolestaan pitää sisällään sekä yksilöiden että yhteisöjen kulttuurisidonnaiset käsitykset hyvästä ja pahasta, oikeasta ja väärästä.” Oman ammatti-identiteetin kehittymisen vaiheet voi olla osalle hyvinkin sensitiivinen aihe. Yleisesti ottaen pitkälle työuralle mahtuu useimmiten myös epäonnistumisia, joista puhuminen voi olla vaikeaa. Tutkijana tehtäväni on toimia tutkimustilanteessa oikein ja hyvin, eli sensitiivisesti suhteessa haastateltaviin. Clarkeburnin & Mustajoen (2007) mukaan etiikkaa ja moraalialia määritellään filosofiassa monin eri tavoin. Heidän mukaansa eettisiä kysymyksiä ovat ennen kaikkea ne, joihin ei ole olemassa selkeitä yhteiskunnallisesti hyväksyttäviä vastauksia, vaan niitä täytyy etsiä ja perustella. (Mt., 23.) Eettiset periaatteet, säännöt, normit, arvot, hyveet ja ammattitaito ovat tarpeellisia tutkijalle omassa työssään. Tutkijan tulee soveltaa tutkimuksen eri vaiheissa yleisiä eettisiä periaatteita. Tutkijan perustehtävä on luotettavan informaation tuottaminen. Informaatio sisältää ilmiöiden tulkinnan, kuvailemisen ja selittämisen sekä suunnitelmat ja ohjeet sille, miten ilmiöitä saadaan aikaan ja miten valmistetaan koneita, laiteita ja muita rakennelmia. Eettiseen tutkimukseen ei siis kuulu vaivan aiheuttaminen ihmisille eikä kysymyksiä esitetä vain uteliaisuuden tai sensaationälän vuoksi. Luotettavuus tutkimuksessa tarkoittaa sitä, että informaatio on perusteltu kriittisesti, jolloin kriittisyys viittaa niihin menetelmiin, joita tutkimuksen eri alueilla käytetään. (Pietarinen 2002, 58–59; Hyvärinen 2017,

32.) Eräällä tapaa koen kuitenkin uteliaisuuden tai mielenkiinnon olevan lähtökohta omalle tutkimukselleni, eikä se ole tässä mielessä eettisesti tarkasteltuna väärin.

Eettisyyteen kuuluu vahvana tutkijan toiminnan läpinäkyvyys kaikissa tutkimuksen vaiheissa (Hyvärinen 2017, 32–33). Eettisyys tutkimuksessa on kokonaisuudessaan paljon enemmän ja vaativampaa kuin puhtaasti tieteellisyyden peruskriteerien täyttäminen. Tutkimuksen eettisyys tulee todellisuudessa tarkastella monista eri näkökulmista, ei ole kyse vain yksikössä käsiteltävästä asiasta. Laajana käsitteenä eettisyys on kuitenkin kaikkea läpäisevä periaate, joka on läsnä tutkijan jokaisessa valinnassa. (Pohjola 2007a, 11–12.) Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt toimimaan eettisten periaatteiden mukaisesti. Olen kirjoittanut auki, miten olen päätenyt tutkimaan sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteettiä. Olen tuonut myös esille omat metodologiset valintani ja niiden soveltuvuuden omaan tutkimukseeni. Olen tuonut esiin omat teoreettiset valintani. Tutkimusprosessini olen kuvaillut vaihe vaiheelta, jotta työskentelyni on mahdollisimman läpinäkyvää. Aineiston ja sen analyysin olen pyrkinyt esittämään selkeästi, että lukija pystyy seuraamaan, miten olen päätenyt tekemieni tutkimuskysymysten vastauksiin. Aineistoa olen kehrännyt riittävästi tutkielmaani varten. Tekemäni haastattelut hävitän sovitusti saatuaani työni päätökseen. Tutkielmassani en ole maininnut nimeltä ketään haastateltavaani enkä paikkakuntaa tai työpaikkaa vastanneiden anonyymiteetin säilyttämiseksi. Vastaajien sukupuolijakauman olen tuonut esille samoin, kuin heidän tekemänsä työvuodet.

Sen lisäksi, että tutkija tuottaa informaatiota, hänen on pystyttävä esittämään työnsä tuloksia toisille tutkijoille ja yhteiskunnan muille jäsenille. Tiedon välittäminen kuuluu siis tieteen harjoittamisen perustehtäviin, ja tähän liittyy tulosten julkistamisen etiikka. Tutkijan tulee myös pohdinnoissaan selvittää, keille tai mille instituutioille hän on vastuussa ja minkälaisia erityisiä velvoitteita hänellä on toisia tutkijoita kohtaan. Nämä kysymykset liittyvät tutkijan etiikkaan ja lojaalisuuden vaatimukseen. (Pietarinen 2002, 59–60.) Suomessa ajatellaan yleisesti, että tutkimuseettiset kysymykset liittyvät tieteen autonomiaan ja sen vuoksi vastuu väärinkäytöksien sattuessa on viime kädessä yksittäisen tutkijan (Mäkinen 2006, 24).

4 Sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin kehittyminen

Social work is all about leaning into the discomfort of ambiguity and uncertainty, and holding open an empathic space so people can find their own way.

-Brene Brown

Neljäs pääluku aloittaa tutkimukseni empiirisen osuuden ja aineiston esittelyn. Tarkastelen tutkimukseni aineistoa ja kartoitan, minkälaisia tekijöitä haastateltavat löytävät oman ammatti-identiteettinsä rakentumisen alkuvaiheilta ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet suuntautumiseen sosiaalityöntekijäksi arvojen ja elämäkokemuksen näkökulmasta. Sen jälkeen tarkastellaan työntekijöiden näkemyksiä koulutukseen ja siihen sisältyvien käytännön jaksojen vaikutukseen ammatti-identiteetin kehittämisessä. Luvun lopuksi kirjoitan työyhteisöjen ja kollegoiden vaikutuksesta sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin rakentumiseen. Kuljetan analyysini rinnalla myös aiempaa tutkittua tietoa.

4.1 Arvot ja elämäkokemus pohjana ammatti-identiteetille

Arvojen kuvaillaan olevan sosiaalityön ideologinen kivijalka. Ne ovat säilyneet samantyyppisinä vuosikymmeniä, vaikka yhteiskunta ja ammatti ovat kehittyneet vuosien saatossa. Keskeisenä arvona sosiaalityössä pidetään jokaisen ihmisen yhtäläistä ihmisarvoa. (Kananoja ym. 2011, 128.) Tutkimuksessani haastateltavat tunnistivat hyvin arvoja, jotka olivat vaikuttaneet uravalintaa, ja kokivat ne tärkeänä pohjana sosiaalityön opiskelulle ja oman ammatti-identiteetin kehittämiselle.

”Piti oikein pohtia, että miksi ihmeessä tavallaan, ihan hyvä valinta ollut kyllä (sosiaalityön opinnot), ei siinä mutta sitten mietin, että ehkä se kumminkin se arvopohja nimenomaan ollut se, joka on tavallaan vaikuttanut.”
(H 2)

Sosiaalityöntekijöillä oli nähtävissä selkeitä arvoja, jotka ohjasivat jo ammatinvalintavaiheessa. Tällaisia olivat tasa-arvo, oikeudenmukaisuus, erilaisuuden ymmärtäminen, ihmisarvon tunnistaminen ja jokaisen ihmisen oikeus hyvään elämään.

Arvojen lisäksi haastatteluissa nousi esiin myös luonteenpiirteitä, jotka nähtiin soveltuviksi sosiaalityöntekijälle. Haastattelurungossani ei ollut mitään kysymystä liittyen

sosiaalityöntekijöiden luonteenpiirteisiin, ja empaattisuus nousi useammalla vastaajalla syyksi hakeutua sosiaalityön opintoihin.

”Ja ehkä luonteenpiirteessä semmoinen empaattisuus korostuu, että on jonkin sortin synnynnäinen halu auttaa ihmisiä, joilla on vaikeita asioita.”
(H 4)

Myös kristilliset arvot sekä heikompien auttaminen nousivat tärkeinä arvoina ja oman ammatti-identiteetin rakennusaineina. Arvot nousivat merkittävään asemaan puhuttaessa ammatin valinnasta ja ammatti-identiteetin rakentumisesta. Arvojen koetaan olevan sosiaalityön peruspohja. Wiles & Vicaryn (2019, 57) tutkimuksessa esiin noussut merkittävä teema oli sosiaalityöntekijöiden intohimo tai syvä sitoutuminen ammattiinsa, jonka näen juontavan arvoista. Tätä syvää sitoutumista pidetään välttämättömänä edellytyksenä sosiaalityössä menestymiselle, mikä erottaa sen muista ammateista. Se korostaa ajatusta siitä, että sosiaalityön ammatti-identiteetti on enemmän kuin roolit ja vastuut, ja ilmentää emotionaalista ja eettistä sitoutumista ammatin arvoihin ja tavoitteisiin. (Mt., 57.)

Jo aiemmin esille tullut ajatukseni siitä, että sosiaalityön ammatti-identiteetin pohjaa luodaan jo ennen opintoihin siirtymistä arvojen lisäksi myös elämäkokemuksen myötä, on nähtävissä tekemieni haastatteluiden vastauksissa.

”Ja sitten tietysti totta kai se elämäkokemus ja se kaikki... näkee asioita sitten myöhemmin paljon syvemältä ja pystyy ymmärtämään syysseurauksia aivan eri tavalla,” (H 7)

Elämäkokemuksen nähtiin usein antavan perspektiiviä sekä ymmärrystä asiakkaita kohtaan. Eräs haastateltavista sosiaalityöntekijöistä tunnisti oman rikkinäisen lapsuuden historiansa vaikuttaneen sosiaalityön opintojen aloittamiseen.

”Kyllä se on kiinnostanut, että... ehkä omat kokemukset, lapsuuden kokemukset. Olen tullut rikkinäisestä perheestä... vaikeuksia omassa lapsuudessa. Joo. Ehkä sen tyyppiset asiat jotenkin. Ehkä jotenkin haluaa tutkia niitä asioita tai ehkä saada tietoa.” (h 1)

Engelbertink (2021, 89) nostaa esiin ammatti-identiteetin kehittymisen alkavan ennen opintoja, koska ammatti-identiteetin kehittyminen on linkittynyt identiteetin kehittymiseen. Lähtökohtaisesti siis oman henkilökohtaisen identiteetin vahvuus ennustaa myös vahvaa ammatti-identiteettiä. Samalla tavoin Forenzan & Eckertin (2024, 21)

tutkimuksessa on noussut esiin omien sekä läheisten elämäkokemusten olevan useimmiten pääsyyinä, miksi on hakeuduttu lukemaan sosiaalityötä. Tässä tutkimuksessa elämäkokemukseen ja sen vaikutuksesta ammatti-identiteettiin liittyi usealla sosiaalityöntekijällä kotoa saatu kasvatus ja ylipäättään kotoa saatu malli. Sosiaalityön opinnot ovat olleet ikään kuin luonnollinen jatkumo kotoa saadulle kasvatukselle. Esimerkiksi erään sosiaalityöntekijän oma äiti on ollut eläessään sellainen, joka auttoi vanhuksia ja muita huonompiosaisia omalla kotikylällä siinä määrin, että sai haukkumanimen, sellainen sosiaalityöntekijä. Tämä sosiaalityöntekijä oli jo eläkkeellä, ja auttaa edelleen läheisiään haastavissa tilanteissa.

”Mä koen, että olen edelleen sitä. En mä varmaan näistä, mitenkä sitä sanotaan, että ei pääse leopardi pilkuistaan.” (H 3)

Myös läheisen sukulaisen tai opettajan kannustus lähtee sosiaalialalle oli yhtenä tärkeänä tekijänä hakeutumisessa sosiaalityön opintoihin.

Akateemisuus nousi haastatteluissa myös tärkeäksi tekijäksi sosiaalityön koulutuksen valitsemisessa.

”-- aikoinaan huomasin, että pärjäsin lukuaineissa. Se oli tavallaan yksi sellainen. Silloin ehkä ajattelin, että se voisi olla yliopisto-opinnot. – lopulta kallistuinkin yhteiskuntatieteelliseen, että mä koen, että mulla on siinä vahvuuksia ja minussa on tällainen sisäinen filosofi, tiedonhakija, että oon ihan nuoresta iästä saakka jotenkin pohtinut asioita ehkä ripauksen syvällisestikin.” (h 4)

Suomalaisten yliopistojen rooli korkeakoulumaailmassa on sosiaalityötä koskevan laajan tieteellisen tutkimuksen tekeminen ja sosiaalityön uuden tiedon esiin tuominen. Akateeminen koulutus on tällä hetkellä ainut väylä saada Sosiaalihuoltolaissa määritelty sosiaalityöntekijän ammatillinen kelpoisuus. (Piiroinen 2011, 276). Haastateltavillani akateemisena koulutuksena sosiaalityössä vetosi ammatin ihmisläheisyys sekä halu auttaa ihmisiä.

”-- tai, että on ollut opillisesti lahjakas niin tavallaan, että sitten on halunnut valita sieltä akateemisesta maailmasta sellaisen ihmisläheisen ammatin itselleen.” (H 2)

Myös mielenkiinto tai uteliaisuus ihmisten haastavia elämäntilanteita kohtaan nousi syynä hakeutua lukemaan sosiaalityötä. Siitä samasta mielenkiinnosta heräsi myös yhteiskunnallinen näkökulma: Mikä on ihmisten haastavien tilanteiden taustalla ja voidaan niihin jotenkin vaikuttaa?

”Mä ajattelen niin, että mulla ei jotenkin, tavallaan se mun elämä, minkälaista se on, niin se ei ole oikeastaan vaikuttanut ehkä siihen ammatti-identiteettiin, vaan se on sellaiset yhteiskunnalliset, ja sellaiset haastavat, vaikeat tilanteet, niin ehkä jotenkin ajatellut niin, että voisiko noihin jotenkin vaikuttaa, että mitä niissä on taustalla.” (H 6)

Osalla sosiaalityöntekijöistä tämä samainen ihmiselämän tilanteiden haastavuus on pitänyt mielenkiintoa yllä koko työuran ajan. Identiteetin kasvun ja kehityksen kannalta eräs vastaajista koki tärkeänä, että sosiaalityöstä täytyy todella tykkätä ja haluta tehdä sitä.

”-- eihän sosiaalityö nyt mitenkään niin arvostettua ole ollut. Sehän on koettu semmoisena, että sitähan nyt voi tehdä kuka tahansa. Ja ei siihen nyt, eihän siinä tarvitse mitään. Ja samaten, kun itsekin on nuori vailla sitä elämäkokemusta ja muuta, niin eihän sitä nyt ole voinut nähdä niitä asioita, sillä tavalla, mitä se sitten lähtee siitä, kun sä lähdet itse kasvamaan tai et lähde, niin. Siinähan on kaksi puolta. Mutta kyllä mä sanoisin, että varmaan se ammatillinen identiteetti lähtee siitä kasvamaan, niin kyllä se suurin tekijä täytyy olla se, että sä todella tykkäät siitä työstä ja sä haluat tehdä sitä.” (H 7)

Sosiaalityöntekijöillä on kansainvälisestikin nähtävissä vahva intohimon tai syvän sitoutumisen teema, joka osoittaa, että sosiaalityöntekijät näkevät ammatillisen identiteettinsä paitsi roolien ja vastuiden kannalta myös emotionaalisen ja eettisenä sitoutumisena työhön ja sen arvoihin (Wiles & Vicary 2019, 57, 58). Niin henkilökohtaisten arvojen, kuin elämäkokemusten integrointi ammatilliseen rooliin ja etiikkaan on ratkaisevan tärkeää vahvan ammatti-identiteetin kehittämiseksi sosiaalityössä (Pullen & Crêten 2016, 777).

4.2 Koulutuksen ja käytännönjaksojen vaikutus ammatti-identiteetin kehittämiseen

Seuraavaksi tarkastellaan, kuinka haastateltavat kokivat koulutuksen vaikuttaneen oman ammatti-identiteetin kehittämiseen, ja sen jälkeen tarkastellaan, miten vastaajat ovat kokeneet käytännönjaksojen vaikuttaneen oman ammatti-identiteetin kehittämiseen.

Sosiaalityön koulutukseen pääsemiseksi on 1980-luvulla riittänyt, että on ollut mies.

”Miksi minun ikäisiä miehiä on sosiaalityössä, niin se johtuu naisia sorjivasta lainsäädännöstä. OKL ja yhteiskuntapolitiikan laitoksen sosiaalityön linja, niin säädettiin, että yksi kolmas osa pitää olla toista sukupuolta, joka oikeasti tarkoitti, siis sillä rakenteella haluttiin tietysti vahvistaa, että olis molempia. Ja sen takia minä, Tero, Erkki ja muut pojat, ainoastaan sen takia me päästiin lukemaan sosiaalityötä. (H 5)

Sosiaalityötä pidetään pääsääntöisesti naisvaltaisena hoiva-ammattina, minkä vuoksi miehet eivät pääsääntöisesti hakeudu lukemaan sosiaalityötä. Tämän vuoksi miehillä voi esiintyä enemmän haasteita oman ammatti-identiteettinsä kanssa. (Wiles & Vicary 2019, 49.) Vastauksista nousivat ammatti-identiteetin kasvua ja kehitystä tukevana tekijänä erityisesti koulutuksessa olleet opintoryhmät. Opintoryhmät ovat koostuneet niin täysipäiväisistä opiskelijoista, kuin jo työelämässä olevista sosiaalityöntekijöistä. Tämä koettiin erityisen rikastuttavana, koska suoraan lukiosta tulleet opiskelijat saivat paljon uusia näkökulmia sekä tietoa suoraan kentältä. Koulutuksen professorien koettiin olevan kaukana käytännöstä, joten heidän antinsa jäi tässä suhteessa ohueksi.

”-- nämä professorit, niin ne oli aika kaukana käytännön elämästä, työelämästä tavallaan. Että, silloin vitsailtiin silleen, useampi ei ollut ikinä ollut työelämässä, että pitkän linjan professoreita, mutta kyllä he viisaita osasivat puhua, ei siinä, mutta sitten kun muistan aina sen, että joku viittasi, että on ollut vuoden ja hän oli lähemmäs kuuskymppinen, hän aina viittasi siihen tiettyyn yhteen kokemukseensa.” (H 2)

Sosiaalityöntekijät kokivat saaneensa koulutuksesta oman ammatti-identiteettinsä rakennusaineiksi erityisesti ammattietiikkaa ja arvokeskustelua. Koulutuksesta sai ajatuksia myös yhteiskunnalliseen ja rakenteelliseen vaikuttamiseen. Työelämän kiireissä se puoli kuitenkin jää harmillisesti käyttämättä. Koulutus on tuonut myös kokonaiskuvan näkemistä ja laajempaa katsontakantaa asioihin, mikä on olennaista sosiaalityössä. Myös rakenteellinen puoli sosiaalityöntekijyydestä on saanut vahvaa pohjaa koulutuksesta sekä vastauksia kysymykseen, miten yhteiskunta vaikuttaa huono-osaisuuden kehitykseen ihmisen elämäntarinassa. Arola (2020, 60) nostaa esiin omassa väitöskirjassaan sosiaalityön koulutuksen tärkeinä teemoina juuri rakenteellisen sosiaalityön sekä tutkimuksellisen tiedontuottamisen oppimisen, asiakastyön osaamisen lisäksi.

Useammassa vastauksessa nousi esiin, että opinnoilla ei näyttänyt olleen juurikaan vaikutusta sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin kasvuun ja kehitykseen.

”Jos nyt mietin, siitä on ihan älyttömän kauan aikaa, mutta ei varsinaisesti. Kyllä minulla on positiivisia kokemuksia, mutta en tiedä, että siellä olisi erityisesti. – sieltä ei nyt hirveästi ole jotenkin ammatti-identiteetin näkökulmasta jäänyt, ei koulutuksesta eikä käytännön jaksoista sen suurempia, ei.” (H 1)

Mielestäni vastaus oli hälyttävä siinä mielessä, että koulutuksen tulisi olla se pohja, johon voi ammatillisesti nojata ja jonka tulisi tarjota rakennusaineita oman ammatti-identiteetin kehittämiseen. Olen tehnyt huomion, että eri työyhteisöissäkin on tullut usein vastaan samantyyppinen lause: ”Ei siitä koulutuksesta ole hirveästi ollut apua tähän työhön. Kyllä se pitää vain käytännössä opetella.” Sosiaalityön akateemikot voisivat vaikuttaa tähän vahvistaen opiskelijoiden ammatti-identiteetin kehittymistä, jakamalla aktiivisesti oman ammatti-identiteetin kehittymisen vaiheita (Long ym. 2024). Aiemmin esiin nostettu Engelbertinkin (2021, 101–102) tutkimus toi esiin ammatti-identiteetin vahvistumiseen eniten vaikuttavat tekijän, jotka olivat muistelu ja reflektio, joita mielestäni voitaisiin vahvemmin hyödyntää sosiaalityön opinnoissa. Ammatti-identiteettiä on tärkeä lähteä selkeästi rakentamaan jo opintojen aikana. Tämä auttaa opiskelijoita hahmottamaan paremmin ja ymmärtämään, miksi sosiaalityö kamppailee löytääkseen muiden professioiden kunnioituksen. Opinnoissa aloitettu ammatti-identiteetin työstäminen auttaa opiskelijoita löytämään oman paikkansa muiden ammattikuntien joukossa. Vastakkainasettelun sijaan on hyödyllistä ottaa omaksi kaikki eriävät näkökulmat ja käyttää niitä monipuolisesti käytännön työtä tehdessä. (Gitterman 2014, 605.) Toisaalta Pullen & Crêten (2016, 776) tutkimustulos on aivan päinvastainen omaani nähden tuodessaan esiin, että koulutuksella on merkittävä rooli ammatti-identiteetin rakentumisessa.

Kiinnitin huomiota haastateltavieni vastauksissa myös siihen, että kenenkään vastauksessa ei noussut esiin tieteellisen tutkimuksen linkittymisestä käytäntöön. Karki ja Kumppanit (2023, 197) huomasivat tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijät erottavat tutkijan ja ammatillisen sosiaalityöntekijän roolin toisistaan. Ideaalitalanteessa sosiaalityöntekijät voisivat saada välineitä tutkimusmaailmasta käytännön työhön ja käytännön työstä tutkimukseen. Myös Suomessa on tunnistettu sosiaalityön globaali haaste, jossa eriytetään sosiaalityön tutkimus ja käytäntö toisistaan. Tämä pahimmillaan hidastaa sosiaalityön kasvua ja kehitystä ammatti- ja tieteenalana. (Kananaja 2016, 280.) Tiedän työelämän kiireen ja ymmärrän, miksi tutkimusmaailmaa voi jäädä hyvin kaukaiseksi käytännön sosiaalityötä tekeville. Tutkimustiedon integroiminen arkiseen sosiaalityöhön voisi kuitenkin

parhaimmillaan luoda ammatillisesti vahvempia työntekijöitä. Parhaimmillaan suomalaisesta sosiaalityön koulutuksesta saa vahvan teoria- ja tutkimustiedon, joka vahvistaa työntekijän asiantuntijuutta ja kykyä tarkastella käytännön työssä nousevia ilmiöitä sekä tuottaa niistä relevanttia tutkimustietoa (Lähteinen ym. 2017, 15).

Vain alle puolella vastaajista nousivat koulutukseen sisältyvät käytännönjaksot ammatti-identiteettiä tukevana vaiheena. Kuitenkin kansainvälisessä tutkimuksessa käytännönjakso on noussut tärkeäksi ammatti-identiteettiä rakentavaksi vaiheeksi sosiaalityöntekijöiden uralla (Moorhead ym. 2019, 465; Bjorktomta & Tham 2024, 15). Ensimmäinen käytännönjakso antoi aloittelevalle sosiaalityöntekijälle ajatuksen siemeniä siitä, mitä sosiaalityö on. Erityisesti heikommassa tilanteessa olevan auttaminen jäi vahvasti käytännönjaksosta mieleen. Käytännönjaksosta jäi ajatus, että tämän tyyppistä työtä voisi tehdäkin. Myös persoonalliset ominaisuudet tuntuivat sopivan tehtävään työhön.

”Ehkä se vahvisti jotenkin sitä, että siinä oli kumminkin semmoista, että minä näin itseni tekemässä tätä työtä. Eli ikään kuin minun persoonalliset ominaisuudet tuntui sopivan. Ainakin näin muistelen, että ajattelin, että ne minun luonteenpiirteet stemmaavat tähän.” (H 4)

Sosiaalityön käytännönjakso on antanut myös näkökulmaa sosiaalityön hallinnollisiin asioihin ja vahvistanut orastavaa ammatti-identiteettiä.

”Jos mä ajattelen saumakohtia, niin kyllähän se harjoittelut keskisuurella kaupungilla, harjoittelu pienemmässä kunnassa jo silloin -85 vuonna rakensi varmaan sitä identiteettiä ja kyllä se oli kuukauden sosiaalitarkkaajan sijaisuus, joka toimi sosiaalijohtajan oikeana kätenä kunnassa, muun muassa lautakunnassa mä olin sihteeri. Eli tämä hallinnollinen manööveri, kuinka asia käsitellään, kuinka kuntalaisen asiakkaan oikeudet hallinnollisesti ja oikeudellisesti pyörii, niin jotenkin se aika on ollut ennen kaikkea järjestäjän näkökulmaa ja tätä hallinnon ja lainsäädännön näkökulmaa.” (H 5)

Sosiaalitoimistossa tehty käytännönjakso voi parhaimmillaan avata opiskelijalle, kuinka laaja ja monipuolinen kenttä sosiaalityö on.

”Sen takia olen suositellut, että kaikkien sosiaalityöntekijäksi opiskelevien pitäisi yksi harjoittelujakso olla sosiaalitoimistossa.” (H 3)

Kolmannen vastaajan mielestä käytännönjaksot ovat antaneet laaja-alaista ja kansainvälistäkin näkökulmaa, joka on säilynyt vahvana osana työntekijän ammatti-identiteettiä koko työuran ajan.

”No joo, mä siis kävin harjoittelut silloin lääninhallituksessa ja sitten toiset tuolla ulkomailla. Eli niissäkin on molemmissa ollut semmoinen ehkä laaja-alaisempi näkökulma, että se on ollut sitä... sitä semmosta yhteiskunnallista ja ehkä kansainvälistäkin näkökulmaa, mitä mä oon hakenut siitä. Ja jos peilaan tavallaan sitten tähän päivään, että mikä se nykyinen ammatti-identiteetti on, niin kyllä sielä se sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti on taustalla, mutta siinä on laaja-alainen se katsontakanta, että se on ehkä sielä rakenteellisella puolella, että kyllä sen koulutuksen kautta on sitä näkökulmaa varmasti tullut ja kyllä se on vaikuttanut.” (H 6)

Tämän vastaajan kohdalle erityisesti pohdin, kuinka paljon vaikutusta positiiviseen kokemukseen on omalla selkeällä visiolla, mitä haluaa sosiaalityön kentällä tehdä. Tämän henkilön aiemmissa vastauksissa selkeästi nousi esille, että hän suuntautui johdonmukaisesti rakenteelliseen sosiaalityöhön opinnoissaan, koska koki aikaisemmassa vaiheessa työuraansa tehneensä jo riittävästi asiakastyötä. Wiles & Vicary (2019, 48) tuovat esiin omissa tutkimustuloksissaan, että sosiaalityössä tarvitaan koulutusohjelmia, joissa integroidaan kansainvälistä näkökulmaa ja käsitellään ammatillisen identiteetin monimutkaisuutta tunnustamalla yhteiset arvot, jotka sitovat sosiaalityöntekijöitä eri kulttuurisissa yhteyksissä. Myös ammatti-identiteettiin sisältyvät jännitteet ja haasteet edellyttävät opetus suunnitelmia, jotka tarjoavat tilan näiden kysymysten pohdinnalle ja yhteiselle vuoropuhelulle. Lisäksi sosiaalityössä keskeisen intohimon ja sitoutumisen vaaliminen edellyttää ympäristöjä, jotka tunnistavat ja vahvistavat käytännön ja eettisyyden teemoja. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin monimuotoisuuden ja jatkuvan kehittämisen omaksuminen edellyttää jatkuvaa tukea ja kasvumahdollisuuksia.

Käytännönjakso on parhaimmillaan vahvistanut omaa päätöstä tehdä sosiaalityötä ja vahvistanut ammattiyhteisyyttä.

”Siinä kohtaan mä vasta ymmärsin oikeasti sen tekemisen kautta, että mitä se on. Ja miksi mä valitsin sosiaalityön suuntautumisvaihtoehdon opiskelussa oli se, että siellä oli kahdeksan viikon harjoittelu ja sä valmistuit johonkin oikeaan ammattiin. Sä et jäänyt joksikin maisteriksi pyörimään kaljakuppiloihin tai joksikin filosofiksi, vaan sä valmistuit ammattiin. Se, että sinulla oli identiteetti, siis sinä olit pätevä sosiaalityöntekijä. Sinä olit laillistettu ja laillistamisesta ei puhuttu, mutta se sosiaalityö minulla luki

todistuksessa, että tämä antaa sen asetuksen mukaisen pätevyyden, niin sekin oli uutta.” (H 5)

Käytännönjaksosta oli jäänyt myös mieleen, kuinka kiireistä kaikilla oli ja ihmiset olivat kovin kuormittuneita. Työyhteisön rankka huumori on myös jäänyt mieleen

”Ei ole rumasti puhuttu ihmisistä asiakkaista, mutta hyvin sellaista... ei nyt kyynistäkään, mutta aika sellaista suorasukaista huumoria kyllä, mikä on nuorena opiskelijana... jäänyt mieleen, millä tavalla ihmiset ovat olleet aika lujilla ja kuormittuneita. Ehkä tuuletusta kahvihuoneessa on ollut kova puhe. Jos itse mieltisin tällä hetkellä, niin varmaan samaan tyyliin. Niin. Se varmaan auttaa jaksamaan. Kyllä siinä on varmaan sitä.” (H 1)

Käytännönjaksolla 1980-luvulla työntekijöitä oli tekemässä sosiaalityötä myös hyvin erilaisilla koulutuksilla, esimerkiksi opettajia ja diakoneja, mikä ei tulisi kuulonkaan nykypäivänä. Eräällä haastateltavalla ei ollut kokemusta, että olisi saanut tukea työyhteisöltään käytännönjaksollaan. Hän on kuitenkin omalla työurallaan pyrkinyt itse välittämään harjoittelijoille ja työntekijöille tukensa, koska on ajatellut sen olleen erittäin tärkeää.

”Mutta siis, että jos ajattelisi jälkeenpäin, niin niillähän pitäisi olla iso merkitys. Ja sen takia ajattelisin just sitä asiaa, ja sitä olen omalla työpaikalla ainakin yrittänyt noudattaa, että kun sinne tulee opiskelijoita, tulee että kuinka heidät otetaan vastaan, mitä heille kerrotaan, mitä vastuuta heille annetaan.” (H 7)

Haastateltavani kokemus siitä, että ei ole saanut tukea käytännönjaksolla on harmillinen. Sosiaalityön ammatti-identiteettiä koskevassa tutkimuksessa on saatu tuloksia, joiden mukaan erityisesti käytännönjaksolla ja sen aikana saadun ohjauksen laadulla on merkittävä rooli ammatti-identiteetin kehittymisen alkuvaiheessa, ja vahvan ammatti-identiteetin kehittämisessä. Erityisesti ohjaajan kanssa työnlomassa tapahtuva keskustelu koetaan omaa ammatti-identiteettiä vahvistavaksi. Keskustelujen avoimuus on verrannollinen ohjaajan ja opiskelijan välisen luottamussuhteen syvyyteen. (Pullen & Crêten 2016, 776; Jokinen ym. 2024, 180.)

4.3 Työyhteisöt ja kollegat, sosiaalityöntekijän tuki ja turva

Tutkimuksessani ammatti-identiteetin vahvistavista tekijöistä, työyhteisöjen ja kollegoiden vaikutus nousi esiin vahvana vaikuttajana. Vanhemmat työntekijät nousivat tärkeinä viisauden, rauhan ja suhteellisuudentajun lähteinä aloittelevalle sosiaalityöntekijälle.

”On toki tietysti tämmöiset kokeneimmat työntekijät. Ainahan sieltä ikään kuin ammentaa ja ottaa vähän esimerkkiä. Ja kyllähän ne on ollut hirveän tärkeitä. On ollut tärkeää eri yhteyksissä saada sitä sellaista rauhaa, se tietty sellainen, että kyllä asiat järjestyy, että ei oo mitään hätää. Joskus tietysti nuorena saattoi hätääntyä vaikeissa tilanteissa. Sillä tavalla varmaan sellaista varmuutta ja semmoista, että kyllä on oppinut sitä sellaista suhteellisuudentajua ja semmoista jotenkin ehkä mittasuhteisiin laittamista ja muuta.” (H 1)

Työyhteisön antama tuki nousi vastauksissa merkittävänä tukena ammatti-identiteetin kehittämisen kannalta, ja sen antia työntekijä kantaa edelleen mukanaan.

”Mun ensimmäinen vakituinen työpaikka, missä mä oon ollut koko-aikaisesti. Ja tavallaan niin mä ajattelin, että se on ollut mulle todella merkittävä ammatti-identiteetin kehittämisessä, tavallaan se työyhteisö, mitä kannan tälläkin hetkellä mukani ja toivon mukaan tai ajattelen, että olen siirtänyt myös sitä nykyiseen työyhteisöön.” (H 2)

Työyhteisön antamaa tukea kuvailtiin avoimena ja vertaistuellisena työilmapiirinä, jossa psykologinen turvallisuus on vahvaa. Myös Wilesin (2013, 863) tutkimuksessa esiin nousi, että useimmiten työyhteisö koetaan suurimmaksi ammatti-identiteettiä vahvistavaksi tekijäksi. Työntekijöiden ihmiskäsitys ja ammatillisuus vahvistuvat turvallisessa työyhteisössä. Parhaimmillaan työyhteisö vahvistaa näkemystä, miten haluaa kohdata asiakkaita arvostavasti, kuunnella ja kunnioittaa heitä. Työyhteisöllä on siis merkittävä rooli oman ammatti-identiteetin kehittämisessä ja vahvistumisessa. Myös tutkimuksissa on havaittu tämä kollegoiden ja läsnä olevien roolimallien suuri merkitys ammatti-identiteetin muodostumiseen ja vahvistumiseen. (Payne 2006, 53; Pullen & Crêten 2016, 777; Wiles 2017, 350) Hyvä työyhteisö toimii parhaimmillaan esikuvana työntekijälle. Työntekijänä otetaan oppia vähän jokaiselta jotain, samaa sitten jaetaan myös eteenpäin. Työkaveruiden lisäksi kollegoista voi tulla pitkäaikaisia ystäviä.

”-- että se työkaverien merkitys on mun mielestä ollut niin suuri, että varmaan ilman heitä ei olisi tätä työtä jaksanutkaan tehdä. Sitä en voi olla korostamatta, sitä niiden roolia. Ne on ollut niin, niin tärkeitä. Ja sitten jos on ollut joku vaikea asia, semmoinen mistä on ollut kovia paineita, niin sitten kun niiden kanssa on pystynyt niitä käsittelemään, niin sitten on saanut tosi paljon heiltä siihen tukea.” (h 3)

Työyhteisöstä saatu tuki kuvattiin mahdollisuutena vaikeiden asioiden käsittelyyn yhdessä. Myös esimiehen tuki koettiin tärkeänä haastavissa asiakastilanteissa. Osalla oli kokemusta, että oli saanut tukea ja osa oli kokenut jääneensä vaille esimiehen tukea. Esimiehen tuki koetaan tärkeäksi erityisesti vaikeita päätöksiä tehtäessä. Sosiaalityössä on havaittavissa suurta työntekijöiden vaihtuvuutta, mutta työpaikan suhteiden hyvä laatu on suurimpia syitä jatkaa sosiaalityössä (Smith ym. 2018, 445).

Yksilö saa rakennusaineita ympäröivästä maailmasta ja työyhteisöistä. Sosiaalityön koulutuksessa opitut eettiset asiat ovat alkaneet rakentumaan työyhteisössä. Koulussa opittu ohjaa koko ajan taustalla työtä tehdessä, vaikka käsitteitä ei käytännön kentällä enää käytetäkään. Työyhteisöissä on tullut vastaan usein sosiaalityön arvo heikommassa asemassa olevien auttamisesta. Jokainen työyhteisö luo yhden uuden kerroksen henkilökohtaiseen sosiaalityöntekijyyteen. Myös omien kokemusten monipuolisuus tuo laajuutta ammatissa kohdattaviin tilanteiden näkemiseen. Kokemus kansainvälisestä työyhteisöstä on antanut uskalluksen kokeilla uusia asioita, koska tietää kokemuksesta, että samaan tai parempaan lopputulokseenkin voi päästä tekemällä asioita eri tavoin.

”kansainvälinen näkökulma on antanut sitten taas sellaisen rohkeuden ehkä tehdä joitakin asioita toisin. Ja sen tiedon siitä, että oikeasti näitä asioita voi tehdä toisin ja se lopputulos voi olla samaa tai parempi.” (H 6)

Ammatti-identiteettiä nakertavasta työyhteisöistä on myös kokemuksia, jossa ei ole kunnioitettu työntekijän panostusta. Se on aiheuttanut kriisiä työntekijän ammatti-identiteettiin vielä työuran loppuvaiheilla.

”No ehkä, jos olisit ollut isossa kaupungissa töissä, niin ehkä tilanne olisi taas erilainen. Mä olen ollut kumminkin näillä pienillä paikoilla ja niin muutamassa, niin mä kuvittelisin, että siinä on paljon vaikuttanut se, että kuinka sä oot ihmisenä tullut toimeen sen toisen kanssa. Ja siinähan tuli isot vaarat sitten, jos ei tullut toimeen. Tai koe, että jotenkin se on hirveän muodollista se kanssakäyminen tai sitten, että ei halua ottaa kontaktia ollenkaan, niin onhan siinä nyt tietysti – Välillä musta tuntuu, että se on ihan kohtuutonta tässä pitää vielä joutua kokemaan se, että jotenkin sä et, kun siitähän siinä on paljolti mun mielestä kysymys, että arvostatko sä toista vai et.” (H 7)

Smith ja kumppanit (2019, 447–448) pitävät oman tutkimuksensa löydöksiensä valossa ehdottoman tärkeänä, että työntekijät asetetaan heidän vahvuuksiensa näkökulmasta oikeille paikoille työkentällä. Tämä tukee työntekijöiden ammatillista kasvua sekä antaa mahdollisuuden kokea tyytyväisyyttä työssään. Siitä seuraa työntekijöiden parempi sitoutuneisuus työhön. Tässä mielestäni johtavat sosiaalityöntekijät ovat avainasemassa.

5 Sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin haastekohdat

“The good social worker doesn’t go on mechanically helping people out of ditch. Pretty soon, she/he begins to find out what ought to be done to get rid of the ditch.”

-Mary Richmond

Edellisessä luvussa tarkasteltiin tekijöitä, jotka vaikuttavat ammatti-identiteetin rakentamiseen työntekijän koko elämänkaaren aikana. Viidennessä pääluvussa käydään läpi minkälaisia ammatti-identiteettiä haastavia tekijöitä työntekijät näkevät työurallaan olleen. Tässä luvussa käsitellään sisäisten ristiriitojen ja jännitteiden vaikutusta ammatti-identiteettiä haastavana tekijänä. Näiden jälkeen tarkastellaan käytännön työn sekä omien odotuksien vaikutusta ammatti-identiteettiin. Tämän jälkeen tarkastellaan moniammatillisten tiimien ja yhteistyötahojen vaikutusta sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiin. Lopuksi käsitellään sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä julkisuuskuvan vaikutuksesta heidän ammatti-identiteettiinsä.

5.1 Sisäiset ristiriidat ja jännitteet suurimpana haasteena

Tässä osiossa käsittelen minkälaisia sisäisiä ristiriitoja ja jännitteitä työntekijät tunnistavat omassa työssään sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiin liittyen. Sisäisiltä ristiriidoilta tuskin kukaan työntekijä välttyy sosiaalityössä.

”Ja tuskin kukaan niistä säilyy, että niitä ei tule välillä. Että onhan sitä välillä se tunne, että mä heitän hanskat tiskiin. Että ei musta ole tähän tai mä en halua tätä ja mä inhoan tätä. Kyllähän se tunteiden kirjo on... Se on aika laaja, mutta se, että miten usein niitä sitten tapahtuu, niin se olisi mielenkiintoista katsoa, että no kuinka. Mutta silloin, kun se työn raskaus rupeaa näkymään, niin mielenkiintoista katsoa, että no kuinka. Mutta silloin, kun se työn raskaus rupeaa näkymään, niin kyllähän silloin tulee näitä varmasti, että mä en jaksa, mä en kestä.” (H 7)

Kansainvälisestikin tämä ilmiö on nähtävissä sosiaalityöntekijöiden keskuudessa. Wiles & Vicaryn (2018, 54) tutkimuksessa sosiaalityöntekijät hyvin kuvaavat työssään kokemansa ristiriitaa vertauksella keskenään epäsovivien palojen yhteen sovittamisesta. Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetti tuntuu siis rakentuvan yhteensopimattomista palapelin palasista, joista ei saa selkeää kokonaista kuvaa.

Kummallakin miespuolisella sosiaalityöntekijällä haasteet näyttäytyivät mm. sukupuolen kautta. Miehisen vahvuuskasvatuksen saaneena on ollut haastavaa huomata, että pystyy hyvin käymään tunnepuolen keskusteluja.

”Ja vielä tämmöinen, kun puhuin tuosta sukupuolesta, olen saanut vähän tämmöisen miehisen vahvuuskasvatuksen. Niin mitä näitä perinteisiä, että vähän näitä suomalaisen miehen on vaikea näyttää tunteita tai puhua tunteista, niin se on ollut myös sellainen kasvun paikka sitten matkan varrella, että pystyy juttelemaan tunnepuolen asioista, että ne ei ole yksin naisten tai miesten vaan tämmöinen universaali ihmisen ominaisuus, että me voidaan jutella, kun ne tunteet kumminkin on niin tärkeä asia.” (H 4)

Työntekijä kokee, että on eräällä lailla joutunut nollaamaan pääkoppansa, että on oppinut tekemään sosiaalityötä. Molemmat miehet kertovat olleensa pääsääntöisesti ainoita miehiä työyhteisössä. Se on ollut vaikeampi asia toiselle ja herättänyt pohdintoja, onko epänormaali mies. Toisaalta on nähnyt myös miehuutensa hyvät puolet naisvaltaisella alalla. Myös miehiä tarvitaan sosiaalityöhön. Sosiaalityötä pidetään naisvaltaisena hoiva-ammattina, minkä vuoksi alalle hakeutunut mies voi kokea erityisiä haasteita oman ammattititeettinsä rakentumisessa (Wiles & Vicary 2019, 49). Kasvatuksen perintönä saadun käsityksen, että sosiaalitoimessa käsiteltävät tilanteet ja asiat nähtiin yksilön heikkoutena, toi myös omat haasteensa. Elämän ja työskentelyn myötä työntekijä on kuitenkin saanut huomata, että ihmisten tilanteet eivät ole niin mustavalkoisia.

Ristiriitaa aiheuttavana tekijänä omassa ammatti-identiteetissä nousivat esiin vaatimukset, joita asettaa omalle työlleen. Myös erilaisista työyhteisöistä on noussut ristiriitoja. Erityisesti se, miten johtavat sosiaalityöntekijät ovat vetäneet läpi haastavia tilanteita, eivät ole olleet työntekijöiden tukena, vaan haastavissa tilanteissa hiljentäneet työntekijöitä.

”-- että työntekijät eivät ole saaneet, tai miten sen sanoisi, ehkä johto on ollut sitä mieltä, että vähän kuin suitsitaan, että mitä saa sanoa, työstä saa ulospäin kertoa tai miten se näkyy esimerkiksi julkisuudessa. Esimerkiksi eräässä kaupungissa, niin siellähän tuli ihan pyyhkeitä siitä, että oli tiedotusvälineelle puhuttu siitä hirveästä tilanteesta, mitä siellä on ollut. Siellähän oli ihan katastrooffi. –Tuli aika noottia ja pelättiinkin johtajia sillä tavalla, koska sehän on ollut se huono johtaminen, mikä siellä on ollut. Itse koin sen, että oma loppuun palaminen johtui siitä, että tukea ei tullut, että oli hirveän rankkaa, ei ollut mitään tukea, mutta sitten alkavat vaatimukset.” (H 1)

Työn kovat vaatimukset sekä johtavilta sosiaalityöntekijöiltä saatu olematon tuki voivat pahimmillaan johtaa loppuun palamiseen. Yksinäisyys työssä heikentää myös ammattilista identiteettiä. Sosiaalityöntekijöillä on kokemusta siitä, että työntekijöiden hyvinvoinnilla ei ole väliä vaan rahalla. Levyn ja kumppaneiden (2014, 757) tutkimuksen mukaan ammatti-identiteetin muodostumisen tärkeimmät tekijät ovat tyytyväisyys johtoon, vahvat arvot sekä empaattisuus. Ne sosiaalityöntekijät, jotka kokivat johtavan työntekijän positiivisesti, muodostivat paremmin omaa ammatti-identiteettiään. Johtavat sosiaalityöntekijät ovat siis tärkeässä roolissa vahvistamassa työntekijöiden jaksamista työssä.

Ristiriitaa ja jännitteitä omaan ammatti-identiteettiin on aiheuttanut se, että henkilökohtainen elämäntilanne on jossain kohtaan ollut liian samanlainen kuin asiakkaan. Myös muiden työntekijöiden puheet asiakkaista ovat vaikuttanut hetkellisesti omaan ammatti-identiteettiin, jos omassa elämässä on ollut samantyyppistä kriisiä menossa.

”Kun olen tunnistanut, että minullahan on tuota samaa tai minun tilanteessani on sattunut samaa, niin sitten on ruvennut tavallaan, jos on ollut muuten heikko hetki tavallaan jotenkin, niin itsellä, että ei ole ajatellut niin selkeästi, kuinka kun ajattelee silloin, kun on kirkas ajatus. Sitten on ruvennut ajattelemaan, että voiko tällainen ihminen tehdä tällaista työtä, että mikä minä olen sanomaan jollekin mitään tai jotenkin.” (H 2)

Toisaalta nähdään, että näistä kriiseistä nousee myös vahvuus ja kyky nähdä enemmän ja laajemmin asioita, kun on niitä omassa elämässä työstänyt. Tämä oman sosiaalityöntekijyyden kyseenalaistaminen henkilökohtaisesti haastavassa elämäntilanteessa on nähtävissä kansainvälisestikin (Wiles & Vicary 2018, 60). Ihmisten leimaaminen työntekijöiden toimesta harmittaa, koska silloin ihminen nähdään vain ongelmansa kautta. Ristiriita syntyy, kun itse näkee asian eritavoin. Ihminen on enemmän kuin ongelma, joka hänellä on.

Ammattikuntaan kohdistuva arvostelu tuo myös jännitteitä ja sisäisiä ristiriitoja sosiaalityöntekijöille. Julkisesti nostetaan keskiöön useimmiten vain kaikki epäonnistumiset. Jonkun sosiaalityöntekijän julkinen arvostelu koskettaa jokaista sosiaalityöntekijää.

Kaikkien asiakkaiden kanssa ei tule aina toimeen, vaikka kuinka yrittää nähdä asian heidän näkökulmastaan. Tämä on yksi jännitteinen alue sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetissä.

”Joitakin tilanteita on ollut sellaisia, kaikkien asiakkaiden kanssa ei ole tullut toimeen, että vaikka kuinka olisi yrittänyt asettua heidän asemaan ja ymmärtää, mutta heidän vaatimukset ehkä on ollut sitten niin kovia, että ja sitten sellaiset, jotka tuota sitten ruvennut uhkailemaan. Niin ne on ollut niitä haastavampia tilanteita. Ja sitten joskus on joutunut olemaan niissä yksin tai työparin kanssa. Ja sitten, jos että niihin olisi ehkä kaivanut sitten joissakin tilanteessa, että esimies olisi tullut siihen, vaikka mukaan sitten selvittämään sitä, sitä tilannetta.” (H 3)

Näissä tilanteissa työntekijä toivoisi esimiestasolta tukea, että asioiden kanssa ei jäisi yksin. Työnohjaus osoittautuu myös tärkeäksi tueksi, jossa työntekijä pystyy käsittelemään haastavia tilanteita.

Sisäistä ristiriitaa on koettu myös sosiaalityössä tapahtuvien rakenteellisten muutosten vuoksi, erityisesti, kun sosiaalihuollon kirjanpito on muutettu bisneskirjanpidoksi. Bisneskirjanpito koetaan ristiriitaiseksi tällä alalla.

”Valtavasti siinä vaiheessa, kun -93 vuonna maailma muuttui, menoperusteinen valtionosuusjärjestelmä muuttui...-- Ja se talouden, se kuntien kirjanpitoon muutettiin kerralla kirjanpitolain mukaiseksi, jolloin kaikenlaiset katteet ja poistot ja velat oli oikeasti, ei ollut enää hallinnollista kirjanpitoa, vaan oikea bisneskirjanpito. Se jotenkin löi vasten kasvoja.” (H 5)

Hirveän isoa ristiriita aiheuttaa myös se, että puhe sosiaalityöstä on sellaista pehmeää maailmapelastamista. Sosiaalityöntekijöiden näkemys on, että sosiaalityö on kovaa ja vahvaa työtä.

”Ja sitten on hirvittävän vaikea jotenkin itsekkin sanoa, että ymmärrättekö, että mitä tämä on? Että tässä oikeasti, että jos joku lapsi otetaan huostaan, niin sehän on semmoista kovaa työtä, että kuinka moni tässä maailmassa, mikä ammattikunta tämmöistä työtä oikeasti pystyy tekemään.” (H 6)

Sosiaalityöntekijöillä täytyy olla vahva ammatillinen näkemys sekä kovaa henkistä kanttia tehdä isoja päätöksiä sekä kovaa lain ja talouden osaamista. Sen lisäksi täytyy kyetä vielä yhdistämään monien eri osa-alueiden asioita. Sosiaalityön pehmeän imagon vuoksi ei välttämättä haluta ensimmäisenä tuoda johtavassa asemassa esiin, että on koulutukseltaan sosiaalityöntekijä.

5.2 Käytännön työn ja omien odotuksien välimaastossa

Tässä alaluvussa käsitellään, minkälaisia haasteita vastaajat kokivat suhteessa käytännön työhön ja omiin odotuksiin sosiaalityöntekijänä. Pitkän työuran tehneenä työntekijöillä on luottavainen olo siitä, että osaa tämän työn ja saa tuloksiakin. Vastaan tulee myös tilanteita, että asiat ei menekään aina, kuten pitäisi, ja se on hirvittävän kasvattavaa. Kukaan ei osaa täydellisesti sosiaalityötä. Aralle ihmiselle se voi olla kova paikka, vaikka välttämättä epäonnistuminen ei edes johdu sinusta.

”Mutta, että tavallaan sitä ristiriitaa siinä on, just siinä käytännössä ja sitten mitä toivoisi, että pystyy tekemään. Ja ainahan pystyy, haluaisi tehdä enemmän.” (H 7)

Wiles & Vicaryn (2018, 57) tutkimuksessa sosiaalityöntekijöiden todelliseksi huoleksi nousi sosiaalityöntekijöiden terveyden säilyminen byrokratian ja käytännön asiakastyön ristitulella. Se on todellinen huoli sosiaalityöntekijöiden ammattikunnassa.

Nuorempana työntekijänä on ollut mustavalkoisuutta, odotuksia ja paljon parannusehdotuksia. Iän ja työvuosien myötä näkee, että mustavalkoinen ajattelu ei välttämättä johda mihinkään tässä työssä. Väliin voi tulla yllättäviäkin tekijöitä, minkä vuoksi asiat eivät mene aina niin kuin ajattelisi. Pitkä työura tuo sosiaalityöntekijöille näkökulmien moninaisuutta ja laajuutta, sekä varmuutta omasta ammatti-identiteetistä.

”-- mä en todellakaan ole sellainen esimies, jos mä joskus johtaisin sosiaalityötä, niin mä johtaisin sitä näin. Ja nyt mä huomaan, että mä en todellakaan johda, sillä lailla niin, kuin ajattelin, koska siinä ei ole mitään järkeä vaan nyt. Mutta sitten toisaalta on luonut ehkä semmoisen myöskin oman johtamisreitit, koska tietää sitten taas sen toisen näkökulman, että jos on ajatellut, että en halua johtaa noin sosiaalityötä, en ole myöskään mennyt siihen, mutta sitten olen huomannut se, että myöskään se ehkä nuorempana ammattihenkilönä ne ajatukset, nekään ei ole ehkä niitä oikeita. On pitänyt siitakin luovia semmoinen oma kokonaisuus.” (H 6)

Sosiaalityöntekijän laajemmat vaikutusmahdollisuudet koetaan pääsääntöisesti pieniksi. Epäkohtien esille tuontia päättäjille sekä yhteistyökumppaneille saisi olla enemmän sosiaalityöntekijöiden mielestä. Yhteiskunnallisen vaikuttamisen vähyys oman työuran aikana on jäänyt harmittamaan ja ollut ristiriitana työntekijän omassa sisimmässä.

”Joo, sen mä koen, että ne vaikutusmahdollisuudet on ollut kyllä aika pienet loppu viimeksi. Se, että olisi halunnut ehkä tuoda enempikin niitä epäkohtia esille ja se, että miten niitä olisi sitten saanut kuuluville enempi, niin sitä mä olen miettinyt. Siinä oli tavallaan sellainen ristiriita. – että ei

riittävästi tuoda varmaan niitä tietoisuuteen ja sitten mennään liikaakin sen tämän tietosuojan ja tällaisten asioiden taakse.” (H 3)

Sosiaalityöntekijät kokevat, että yleisestikin sosiaalityön ongelma on, että ei tuoda tietoisuuteen kaikkea sitä mitä kohdataan työssä. Nuorena idealistina sosiaalityöntekijänä ajattelee, että näihin epäkohtiin pystytään käytännön työssä vaikuttamaan. Poliittista uraa olisi pitänyt miettiä, jos olisi aidosti halunnut päästä vaikuttamaan.

Sosiaalityöntekijälle onnistumisen kokemuksia tuo, kun pystyy toteamaan tehneensä oman arvopohjan mukaista sosiaalityötä omalla työurallaan, erityisesti asiakaskohtaamisissa. Omien arvojen mukaisen sosiaalityön tekeminen on tutkitusti ristiriitaista ja haastavaa. Sosiaalityöntekijän eettinen toiminta onkin koko ajan meneillään olevan eettisen refleksiivisen prosessin tulosta. (Banks 2015, 787.) Sosiaalityöntekijöille oma elämäntilanne voi vaikuttaneen hetkellisesti siihen, kuinka on kohdannut asiakasta. Haastavassa henkilökohtaisessa elämäntilanteessa ei välttämättä ole pystynyt tekemään työtä, kuten olisi halunnut. Myös Mänttari-van der Kuipin (2015, 74–75) väitöstutkimuksessa sosiaalityöntekijät näkivät oman henkilökohtaisen elämäntilanteensa vaikuttavan tekemänsä asiakastyön laatuun. Tutkimuksessani sosiaalityöntekijöiden henkilökohtaisen elämäntilanteen ei koeta kuitenkaan pidempiaikaisesti vaikuttavan tai muuttavan ammatti-identiteettiä. Toisaalta juuri oman elämän kipuilut ja haasteet tuovat syvyyttä työntekijän ammatti-identiteettiin ja vahvistavat sitä.

”Mutta toisaalta sitten, niin kyllähän se vaikuttaa tietyllä tapaa sitten pidempiaikaisesti siihen ammatti-identiteettiin tavallaan, kun ne tilanteet sitten ehkä vahvistaa sitä omaa ajatusta siitä ammatti-identiteetistä, että vaikka minulla on tällainen tilanne ollut, niin tavallaan, että se on vahvistanut ja tuonut sitä ulottuvuutta ja syvyyttä siihen omaan ammatti-identiteettiin. Sillä lailla ehkä sillä on ollut se positiivinen vaikutus kumminkin pidempiaikaisesti, vaikka hetkellisesti sillä sillä on se heikentävä vaikutus.” (H 2)

Ylipäätään kriiseillä ihmiselämässä on eteenpäin vievä ja ihmistä kehittävä merkitys. Kriisit ovat nimenomaan niitä, jotka ovat auttaneet kasvamaan, niin henkilökohtaisessa elämässä, kuin ammatillisestikin.

Myös johtajuus ja sen vähäisyys on yksi ristiriidan tai jännitteen aiheuttaja sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin kehittymisessä. Johtajuus ja työntekijän toivoma tuen vähäisyys pitkän työuran aikana eri johtajien kanssa nostaa työyhteisön tärkeään asemaan. Työyhteisö on silloin ollut se, joka kannattelee ja tukee työntekijän ammatti-identiteettiä.

*”-- jotenkin ikään kuin semmoinen jonkunlainen johtajuus on ollut hu-
kassa tässä. Eipä juuri ole sellaista kauhean hyvää kokemusta. Se on se
työyhteisö, mikä kannattelee. Se identiteetti tulee sieltä.” (H 1)*

Mänttari-van der Kuipin (2015, 76) väitöstutkimuksessa huikeat 91 % vastanneista luotti saavansa apua ja tukea työyhteisöltään. Luottamus esimiestä kohtaan oli hiukan heikom-
paa, mutta silti suhteellisen korkea, 75 % vastanneista uskoi saavansa tukea esimieheltä haastavassa tilanteessa.

Toisaalta tunnustetaan myös kärsimättömyyttä sen suhteen, että toivoisi sosiaalityönteki-
jöiden pystyvän paremmin jotenkin mittamaan tehtävää sosiaalityötä ja sen hyötyjä. On olemassa ajatus siitä, että sosiaalityöntekijät puhuvat vähän ympäripyöreitä, ja koetaan, että ammattikuntana ei välttämättä oikein saada kiinni siitä, mitä ollaan tekemässä ja mitkä hyödyt ja vaikutukset ovat.

*”Tavallaan se sillä tavalla vois aatella, että se vähän niin kuin häiritsee
itsellä ehkä juuri tätä, että minun sisäinen insinööri, jos minulla sellainen
on, se kaipaisi kumminkin vähän tämmöistä niin kuin ikään kuin jotakin
jämpätyttä, siis semmoista, että meillä pitäisi olla joku juttu, että tämä työ,
mitä minä teen, että minä tietäisin pikkusen paremmin, että tuottaako tämä
hyötyjä. haittoja vai mitä tämä tuottaa.” (H 4)*

Ajoittain sosiaalityö näyttäytyy työntekijöille itselleenkin liiankin utuisena. Ammatti-
identiteetin näkökulmasta työntekijä kaipaisi vähän hallinnan tunnetta tekemäänsä työ-
hön. Sosiaalityöntekijöiden tulee kyseenalaistettua omaa asiantuntijuuttaan, vaikka hyvää
palautetta tulee ympäriltä. Sosiaalityössä nähdään olevan tietty hämäryys, siinä mitä asi-
antuntijoita me olemme esim. psykologeihin verrattuna. Matkan varrella työntekijät ovat
kerryttäneet paljonkin tietoa ihmisten kohtaamisesta, vuorovaikutuksesta, ratkaisujen
löytämisestä vaikeisiin tilanteisiin ja systeemien tuntemisesta, mutta se kaikki tieto on
ikään kuin vähän levällään.

*”-- että, kun meillä yhteiskunnassa arvostetaan ja varmaan itse kukin ar-
vostaa asiantuntijuutta, ainakin itse arvostan tosi paljon asiantuntijoita,
niin välillä epäilen itseäni, että olenko minä oikeasti asiantuntija. Ja silti
mulle tulee palautetta, että on se hienoa, kun meillä on sosiaalityöntekijä.
- - - Mutta silti mä en ollut itsekään vakuuttunut, että minkä asiantuntija
minä olen. Siellä ammatti-identiteetin varmaan ytimessä tämä kysymys,
että häiritsee juuri se vähän semmoinen, hämäryys, mikä tässä välillä on
tässä sosiaalityössä, että minkä asiantuntijoita me ollaan.” (H 4)*

Wiles & Vicaryn (2018, 55) tutkimuksessa on työntekijöiden pohdinnoissa punaisena lan- kana juuri sosiaalityön jännitteisyys. Tähän lukeutuu myös työntekijöiden itsensä vertaa- minen toisiin ammattikuntiin, mikä tuottaa ammattiympäryden lisäksi myös ahdistusta so- siaalityöntekijöissä.

Toisaalta pitkä työura sosiaalityössä myös vähentää sisäisiä jännitteitä.

”Ja tietysti nyt, kun tässä vaiheessa on jo, että se on sillä tavalla aika kohtuullisen hyvä, voimakas. Ei sitä heilauta mikään kauhean helposti. On niin monissa liemissä keitetty, keitetty kyllä.” (H 1)

Pitkän työuran tehneen sosiaalityöntekijän kokemukset sisäisistä jännitteistä ja ristirii- doista alkavat olla jo takanapäinkin. Monet vaiheet ja tilanteet nähneenä ja läpieläneenä, voi oman ammatti-identiteetin kanssa vahvemmin jo seisoa.

”Se, mikä on ollut minulle yllättävää tässä, terveysosiaalityössä, jos sitä niin sanotaan. Olen siinä siirtynyt vähän kuin toiselle puolelle katsomaan tätä ulkoapäin kunnan sosiaalityötä, että kuinka vähän sielä sai mitään kunnan puolella koskaan sellaista positiivista palautetta, eipä juuri kos- kaan. Kuinka paljon täällä terveysosiaalityön puolella saanut. Sehän siis ei olisi ikinä, koska mulla on ollut aina hirveä mennä kohti, että jotain terveysosiaalityötä kohti, osastolle ja lääkäri määrää kaikesta, niin sehän on ollut hyvin positiivinen kokemus kyllä, miten paljon on saanut sellaista hyvää palautetta. Ehkä sellainen vähän korjaava kokemus tämän kaiken jälkeen. (H 1)

Toisaalta ammatti-identiteetinkin suhteen on mahdollista saada korjaavia kokemuksia, jotka palauttavat uskoa omaan ammatillisuuteen sosiaalityöntekijänä.

5.3 Moniammatilliset tiimit ja yhteistyötahot – uhka vai mahdollisuus?

Seuraavassa osiossa tarkastellaan kuinka moniammatilliset tiimit ja yhteistyötahot ovat vastaajien mielestä vaikuttaneet heidän kokemukseensa omasta ammatti-identiteetistään. Mielipiteet ja kokemukset moniammatillisista tiimeistä jakautuivat selkeästi hyviin tai huonoihin kokemuksiin. Toimiminen verkostoissa ja tiimeissä toisaalta tiivistää tai

vahvistaa sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä, koska jokaisella on siellä oma roolinsa. Moniammatillisessa tiimissä joutuu selkeämmin tuomaan esiin myös sosiaalityön perusasioita. Sosiaalityöllä nähdään olevan tiimeissä kyky jäsentää laajoja kokonaisuuksia, ja parhaimmillaan sosiaalityö kokoaa yhteen eri toimijoiden hajanaisiakin näkökulmia.

”-- kun tehdään moniammatillisesti ja sielä on vähän kullakin sitä omaa rooliansa. Niin mie koen toisaalta, että sitten, kun ollaan, toimitaan josakin verkostossa tai työryhmässä, missä on eri asiantuntijoita, niin silloin tuntuu, että se tiivistää taas jotenkin sitä tai vahvistaa sitä sosiaalityöntekijän identiteettiä, että se tulee vähän korostuneesti siinä, että no minä nyt tiedän näistä kela-asioista tai palvelujärjestelmästä tai jotain, niin vaikka siinä toimitaan yhdessä, niin minä itse uskon enemmän, että se tuottaa kumminkin semmoista ammatti-identiteettiä vahvistavaa. Niin nurinkuriselta, kuin se ehkä kuulostaakin, että kun toimin yhdessä toisten kanssa niin se vahvistaa minun ammatti-identiteettiä.” (H 4)

Verkostoituminen sosiaalityössä on tärkeää, koska loppujen lopuksi kaikki toiminta on ihmisten välistä verkostoa.

”Minä arvostan sitä (sosiaalityöntekijänä johtamassa monialaista tiimiä, jossa lääketiede ja hoitotiede mukana) hirvittävästi, mutta kyllä myöskin minua arvostetaan sossuna. Siis se, että kyllä kannattaa olla vanha ja lihava. Arvostetaan paljon enemmän. Mä väitän, että mun ajatukset, ne oli jopa terävämpiä 30 vuotta sitten. Nyt sitten vähän malttaa ehkä ja hiukan ehkä osaa. Jotenkin sitä on armollisempi itselleen. - - sielä (moniammatillisessa tiimissä) on todella merkittävä arvostus sosiaalityölle ylipäätänsä. Kyllä mä tässä maailmanhistoriassa mä lopettaisin jo semmoisen mutinan, että ei sosiaalityötä arvosteta.” (H 5)

Työskentely moniammatillisessa organisaatiossa voi olla myös yllättävää arvostuksen näkökulmasta. Työntekijä voidaan ottaa hyvin vastaan ja annetaan paikka sosiaalityöntekijänä terveydenhuollon työntekijöiden joukossa. Sosiaalityöntekijällä nähdään olevan sellaista erityisosaamista, mitä ei kellään muulla moniammatillisessa työyhteisössä ole. Vaininen (2011, 270) kannustaa uusien moniammatillisten toimintaympäristöjen vakiinnuttua tutkimaan tarkemmin niihin sijoittuvien sosiaalityöntekijöiden asemaa, työnjakoa ja toimintarooleja kyseisissä moniammatillisissa kokonaisuuksissa. Tällä tavoin voitaisiin tehdä tarkempia johtopäätöksiä sosiaalityöntekijöiden merkityksestä ja osasta, sosiaalisen näkökulman esiin tuojana sosiaali- ja terveystalveissa. Mielestäni ajatus on ajankohtaisempaa kuin koskaan sosiaalityön siirryttyä kunnilta hyvinvointialueille

”Koen semmoiseksi (työskentelyn moniammatillisessa työympäristössä), että on merkityksellinen. Minulla on semmoista erityisosaamista, mitä ei ehkä kellään ole muualla sielä. Voi sanoa, että kun tässä vaiheessa

työuraani on ehkä semmoinen kokemus ja tietämys sitten jo ehkä muustakin sitten mistä on hyötyä tuolla.” (H 1)

Työntekijän kokemus sosiaalityöjohtoisessa työyhteisössä työskentelemisestä on luonut vahvaa pohjaa omalle ammatti-identiteetille. Omassa työyhteisössä ei tarvitse ikään kuin puolustaa omaa sosiaalityöntekijyyttään. Puolustamista on tapahtunut enemmänkin juuri työskennellessä yhteistyötahojen kanssa moniammatillisissa tiimeissä. Sosiaalityöntekijöillä on kokemusta siitä, että moniammatillisissa tiimeissä joutuu ikään kuin pitämään puolensa ja tuomaan esille sosiaalityöntekijän roolia.

”Että sitä omaa ammatti-identiteettiä joutuu jotenkin puolustamaan tai jotenkin tuomaan esille, että mikä se oma rooli tai mikä on muiden ammattien keskellä. Rumasti sanottuna välillä tuntuu siltä, että heidän missio on heikentää omaa ammatti-identiteettiä. Mutta toisaalta sitten ristiriita, että sosiaalityötä kohtaanhan on hirveän vahvat odotukset. Tietyllä tapaa odotetaan hirveästi, mutta sitten tietyllä tapaa ei kumminkaan ehkä oikein luoteta tai arvosteta sitä asiantuntijuutta kuitenkaan tavallaan. Sosiaalityö ottaa sen roolin, että ottaa sen vastuun, mikä heiltä odotetaan, mutta sitten välttämättä siihen ei ollakaan tyytyväisiä.” (H 2)

Selviytyjän rooli tulee osaksi ammatti-identiteettiä haastavissa tilanteissa, joissa kyseenalaistetaan sosiaalityöntekijän roolia. Ihminen rakentuu sosiaalisissa suhteissa, niin ammatti-identiteettikin rakentuu suhteissa, niin hyvässä, kuin pahassa. Kansainvälisestikin nousee esiin näkökulma sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin olevan uhan alla moniammatillisissa tiimeissä (Wiles & Vicary 2018, 60). Toisaalta sosiaalityö on myös vahvasti verkostotyötä. Kuinka pystyttäisiin ihmisiä auttamaan hyvin ilman verkostoja? Toisaalta verkostoissa tulee myös vastakkainasettelua, keskitytään ihmisten auttamisen sijaan siihen, mitä joku ei ole tehnyt tai on tehnyt väärin. Moniammatillisten tiimien kanssa työskentely on parhaimmillaan rikastuttavaa. Se tuntuu hyvältä, että vastuu asiakkaiden asioista kuuluu kaikille asiakkaan elämässä oleville toimijoille. Sosiaalityö ei ole yksin vastuussa kaikesta.

”Se vastuu niistä asioista kuuluu näille kaikille toimijoille, jotta jos mietitään jotakin lastensuojeluakin, niin ei se ole pelkästään sosiaalityön tehtävä, vaan kyllä se vastuu kuuluu joka puolelle ja joka taholle.” (H 3)

Eri toimijoiden kanssa työskentely on vahvistanut ja laajentanut näkökulmia käsiteltäviin asioihin. Sosiaalityön luonnostaan laaja näkökulma auttaa moniammatillisessa työskentelyssä. Sosiaalityöntekijät pystyvät kuulemaan toisen eriävän näkökulman, vaikka oltaisiin asiasta eri mieltä.

”-- eri ammattikuntien kanssa oleminen nyt vaikka esimerkiksi taloushallinnon ammattilaisten kanssa tai psykiatrian ammattilaisten kanssa, niin myöskin heidän kanssaan se työskentely myös taas vahvistaa sitä omaa ammattia. Että se toisaalta kirkastaa sitä tietynlaista näkökulmaa. Ja se ehkä kirkastaa sen kokonaisvaltaisen näkökulman, minkä huomaa silloin kun sosiaalityöntekijöiden kanssa puhuu ja käy sitä keskustelua, niin sitten huomaa koko ajan vaan, että me ollaan kaikessa samaa mieltä. Mutta sitten, koska sosiaalityöntekijöillä on semmoinen niin laaja katsontakanta, että ne pystyy näkemään sen, ne pystyy ymmärtämään aina sen toisen näkökulman, vaikka ne ei välttämättä olisi samaa mieltä.” (H 6)

Sosiaalityöntekijöillä löytyy myös kiitollisuutta moniammatillisista tiimeistä. Vanhemmista työntekijöistä tuntuu taivaalliselta, että saa kokea tällaisenkin vaiheen sosiaalityöstä, että ei tarvitse vain yksin miettiä asiakkaan asioita. Toisaalta työntekijät pohtivat, että on myös omasta asenteesta kiinni, kuinka työskentely sujuu moniammatillisten tiimien kanssa. Osa työntekijöistä ei jaksa enää uskoa siihen, että sosiaalityötä ei tiimeissä arvostettaisi, koska sosiaalityön kenttä on niin omanlaisensa alue.

”Voi ne on ihania. Siis mä olen niin onnellinen niistä. Ja siitä mä olen kyllä tosi kiitollinen, että mä saan kokea vielä tässä vaiheessa tämän vaiheen. Että on olemassa näitä erilaisia tiimejä ja eri ihmisiä eri tahoilta, joiden kanssa tehdään yhteistyötä ja mietitään. Minusta se on ihan taivaallista. – Että vaikka nyt koko ajan puhutaan, vieläkin välillä kuuluu, että terveydenhuolto menee sosiaalityön edelle. Että terveydenhuolto on arvostettua ja sosiaalityö ei. Mutta en mä enää jaksa uskoa tuohon. Että kyllä se on niin spesifi kohta kumminkin se sun työsarkas, mitä sä hoidat, että ei siihen monikaan halua sitten sanoa monenlaisia mielipiteitä.” (H 7)

Pitkän työuran tehneillä sosiaalityöntekijöillä on jo selkeästi vahvuutta omassa ammatti-identiteetissään, kuten edellä kuvautuu. Nouseeko siitä vahvuudesta kokemus sosiaalityön tasavertaisuudesta moniammatillisissa tiimeissä ja työyhteisöissä? Arolan (2020, 24) näkemyksen mukaan vankan ammatillisen osaamisen lisäksi moniammatillinen yhteistyö edellyttää sosiaalityöntekijältä vahvaa ammatti-identiteettiä.

5.4 Sosiaalityön yksipuolinen julkisuuskuva

Seuraavassa osiossa tarkastellaan, onko sosiaalityöntekijöiden mielestä sosiaalityön julkisuuskuvalle ollut vaikutusta oman ammatti-identiteetin kehittymiseen. Julkisuuskuvalle ei nähdä olevan suurta vaikutusta omaan ammatti-identiteettiin. Sosiaalityöntekijyys koetaan vahvana identiteettinä itsessä.

”No ei, ei. En mä usko, että sillä on kauheasti jotenkin. Mutta se, että on kiva sanoa, että on sosiaalityöntekijä, sen on huomannut. – Se on jotenkin minussa, vahvana identiteettinä.” (H 7)

Julkisuuskuvan koetaan osittain hämärtävän sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin puhtautta. Sen vuoksi ei ehkä haluta lukeutua sosiaalityöntekijäksi kaikissa tilanteissa.

”Se on se julkisuuskuva siitä vähän ehkä sellainen, me viedään lapset huostaan ja se on siinä. Ja sitten se on semmoista toisaalta kauhean semmoista höttöä ja mitä ei voi seurata ja vaikuttaa, niin siinä mielessä ehkä vaikuttaa. -- Kyllä se ehkä sillä tavalla hämärtää sitä semmoista omaa ammatti-identiteetin puhtautta, sanotaanko näin. Ja siinä on jotain, minkä alle ei halua itse lukeutua.” (H 6)

Sosiaalityöntekijät kokevat, että heidän työnsä tuodaan esille monesti niin negatiivisessa valossa, että työntekijöillä tulee halu ja tarve puolustautua. Tämä sosiaalityön negatiivinen julkisuuskuva on tunnistettu myös kansainvälisellä tasolla olevan vallitseva tapa suhtautua sosiaalityöhön useissa eri maissa (Hughes & Houston 2019, 1376). Työntekijöiden mielestä olisi tärkeää tuoda esiin myös sitä hyvää ja apua, mitä ihmiset ovat tämän kautta saaneet. Paremman julkisuuskuvan myötä ihmiset voisivat paremmin hakeutua sosiaalityötä opiskelemaan.

”Hän sanoi siinä ohjelmassa niin hienosti sen kanssa justiin, että tahtoo nämä hyvät asiat unohtua, niin se on mulle sitten kirkastunut tavallaan, että mä haluaisin sitä kanssa tuoda, ja toivon, että sä tuot sen siinä yhtenä aika isona asiana, että se kannustaisi kuitenkin kouluttautumaan tälle alalle, kun jos vaan tulee ihan sitä negatiivista joka tuutista ja sitten ajatellaan, että sosiaalityöntekijät nyt ei saa mitään aikaan, ne on vaan sellaisia sossunämmiä tai muita. --- niin se vastuun jakaminen niissä, mikä nyt julkisuudessa on piirretty niistä kuvista, että on meidän syytä. Niin tavallaan se, että siellä olisi monta muutakin vastuunkantajaa ollut siinä polussa mitä on ollut.” (H 3)

Julkisuuskuva pysäyttää myös miettimään, kuinka työntekijä omaa työtään tekee. Sosiaalityön negatiivinen julkisuuskuva herättää myös pohtimaan voiko itse olla omista päätöksistään jossain kohtaan otsikoissa. Hurtig (2003, 182) kirjoittaa väitöskirjassaan lastensuojelusta käydyn julkisen keskustelun olevan hyvin kahtiajakoista. Toisaalta lastensuojelua syytetään hätiköityjen ja äärimmäisten ratkaisujen tekemisestä tai toisaalta työntekijän luottamisesta liikaa perheen kykyyn selviytyä tilanteesta, eikä lapsi saa silloin tarvittavaa apua. (Mt., 182.) Toisaalta sosiaalityön julkisuuskuva nostaa sosiaalityöntekijöissä myös ammattilypeyttä, koska työntekijä huomaa tekevänsä todella haastavaa työtä.

Mielenkiintoista on, että vain sosiaalityö nostetaan otsikoihin, jos tulee epäonnistuminen, vaikka puhutaan, että kaikki on lastensuojelua, varhaiskasvatuksesta alkaen. Sosiaalityöntekijät pohtivat haluaako altistaa itsensä tällaiselle, että voi joutua otsikoihin jostain tekemättä jättämisestä, joka on tapahtunut resurssien vähäisyyden takia. Työntekijät näkevät sosiaalityön julkisuuskuvan hetkellisesti vaikuttavan ammatti-identiteettiin, mutta pidempiaikaista vaikutusta ammatti-identiteettiin sillä ei nähdä olevan.

”Toisaalta se, mitä julkisuudessa puhutaan sosiaalityöstä ja näin, niin se toisaalta synnyttää sitä ammattiylpeyttä siitä, että tekee tällaisia työtä. Ja sitten toisaalta tulee mieleen ne kysymykset, että mitä on jäänyt tekemättä. – Ehkä mietin, että onko se kumminkin itsellä, niin vahvana se oma kuva siitä sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetistä. Sama ehkä, että hetkellisesti voi horjuttaa, mutta ei sellaista kumminkaan pidempiaikaista vaikutusta.” (H 2)

Työntekijät tunnistavat myös sosiaalityön julkisuuskuvan vaikutuksen olevan koko ajan vähäisempi työvuosien edetessä. Nähdään myös, että julkisuuskuvalla on ollut isompi vaikutus, kun ollaan rankemmissa töissä. Sosiaalityöntekijöiden pohdinnoissa nousee myös arvostuksen ja palkkauksen näkökulma suhteessa sosiaalityön julkisuuskuvaan.

”Ehkä vähemmän nykyisin. Voi olla, että jossain vaiheessa ollut enemmän. Siinä vaiheessa voisi sanoa, että kun on ollut rankemmissa töissä, niin voi olla. Ehkä sillä tavalla, mutta ei se mua sillä tavalla varsinaisesti. Tokihan ne aina, kun tällaisia erilaisia skandaaleja tulee ja sosiaalityö nostetaan nokkaan ja tällä tavalla. Ei se ehkä mulle koskaan ollut mitenkään kauhean iso juttu. Joo. Onhan se toki, että se arvostus on mitä on ja toki semmoiset palkkauskysymykset.” (H 1)

Julkisuuskuvalla ei nähdä kaiken kaikkiaan olevan suurta vaikutus sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiin. Toisaalta on mielenkiintoista pohtia sosiaalityön julkisuuskuvaa, kun pääasiassa esillä on vain lastensuojelu. Toisaalta julkisuuskuvaa pohtiessa joutuu ikään kuin puolustelevalle kannalle, puolustamaan omaa olemassaoloaan sosiaalityöntekijänä. Siitä huolimatta nähdään, että julkisuuskuva ei ole vaikuttanut omaan ammatti-identiteettiin pysyvästi, vaan voi yleästi kertoa olevansa sosiaalityöntekijä. Sosiaalityön julkisuuskuva ei ole kuitenkaan antanut syytä peitellä ja piilotella omaa sosiaalityöntekijyyttään.

”Lastensuojeluhan se on pääsääntöisesti esillä ja ikävä kyllä, aina, kun jotain ikävää, että ne positiiviset asiat, mitä tapahtuu ja tehdään, niin ne tahtoo hukkua ja aina tulee sitten, kun tulee se negatiivinen, se rikkoo uutiskynnyksen ja näin. – Silti mulla on kumminkin semmoinen ihan sanon

ylpeällä äänellä, että ole sosiaalityöntekijä, että ei mulla ole siinä, ei ole jättänyt semmoista niin kuin kumminkaan semmoista kipupistettä, että mun pitäisi jotenkin piilotella tai peitellä sitä tai tuntea huonolta siitä, niin kyllä mulla on kumminkin semmoinen, voisko sanoa, että kumminkin sillä tavalla vahva ammatti-identiteetti, että mä olen tietoinen, että minun työ on merkityksellistä ja tärkeää.” (H 4)

Sosiaalityön julkisuuskuva nähdään kansainvälisellä tasolla yhdeksi uhaksi sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin vahvistumiselle (Wiles & Vicary 2019, 60). Miten merkityksellistä olisi nostaa sosiaalityön epäonnistumisien rinnalle, kuinka yksilöt ja perheet ovat saaneet apua ja tukea haastavissa elämäntilanteissa sosiaalipalveluista.

6 Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä vahvistavat tekijät

” We stand today united in a belief in beauty, genius, and courage, and that these can transform the world.”

-Jane Addams

Kuudennessa pääluvussa tarkastellaan, mitkä tekijät ovat vahvistaneet työntekijöiden ammatti-identiteettiä merkittävimmin. Vahvistavia tekijöitä tarkastellaan ensin koko työuran ajalta. Tämän jälkeen katsotaan, mitkä tekijät sosiaalityöntekijöiden mielestä vahvistavat heidän ammatti-identiteettiään eniten tässä päivässä. Luvun loppuksi tarkastelemme työntekijöiden ohjeita nuorelle, sosiaalityötä aloittelevalle itselleen.

6.1 Ammatti-identiteetin kannalta tärkeimpiä asioita työuran ajalta

Seuraavaksi tarkastellaan, minkälaisia tärkeimpiä tekijöitä haastateltavat nimeävät vaikuttaneen oman ammatti-identiteetin kehittymiseen. Tässä kysymyksessä sosiaalityöntekijöitä pyydettiin nimeämään kolme tärkeintä omaa ammatti-identiteettiä vahvistavaa asiaa koko työuran ajalta. Eniten mainintoja asiana, joka on vaikuttanut omaa ammatti-identiteettiä tukevasti uran aikana, saivat erilaiset johtotehtäviin, asemaan, vastuuseen ja kehittämiseen liittyvät teemat. Näissä on tärkeää ollut oman luovuuden käyttö, asiantuntijuus sekä onnistumisen kokemukset

”Kun olin niissä kehittämistehtävissä. Se on varmaan ollut hirveän mulle merkittävä, merkittävä onnistuminen ja sellainen, että siinä on saanut semmoista... ehkä käyttää semmoista luovuutta ja ehkä kaikkea... -- Uuden luominen ja saanut olla jossain semmoisessa merkittävässä taitekohdassa mukana ja olla jotekin oman alansa asiantuntija.” (H 1)

Edellä olevan sosiaalityöntekijän merkittävä kokemus oman pitkän työuran ajalta oli ajanjakso, jolloin sai olla kehittämässä Suomen sosiaalityönkentällä uutta palvelua. Kehittämässä sai käyttää omaa luovuutta ja olla sosiaalityön asiantuntijana tehtävässään.

”No kyllä, siis se 11 kuukauden jakso, kun minä ensimmäistä kertaa elämässä, niin oikeasti mulle annettiin vastuuta, jossa hoidat nuo asiakkaat, tuut lautakuntaan, kun sitten annettiin vastuuta myöskin, kun Olli tiesi, samalta kylältä oleva johtaja, että mä tykkäsin vähän kirjoitella, mä tein paljon esityslistoja, mä tein paljon tekstejä ja esityksiä ja tutkin lainsäädäntöäkin, että kuinka tämä tehdään, niin kyllähän mä siinä tajusin, kuinka

merkittävässä roolissa sosiaalihuollon virallisuus on. Se on osa tätä palettia ja sillä on lisäksi aika pitkä historia tämmöisellä roolilla, vaikka se on eri aikoina ollut erilainen.” (H 5)

Kokemus siitä, että aloittelevalle sosiaalityöntekijälle annettiin paljon vastuuta, on ollut merkittävä ammatti-identiteettiä vahvistava tekijä heti uran alkuaikoina. Vastuun myötä työntekijä sai myös kiinni sosiaalityön virallisesta ja lakisääteisestä puolesta.

”Kyllä varmaan ensinnäkin se, että olen ollut luomassa kuitenkin paikkakunnalla silloin alkuun sitä mitä sosiaalityö voi olla. Vaikkakin se on ollut aika raskasta ja justiinsa, koska sä et ole saanut siltä esimieheltä sitä tukea, mitä sun olis pitänyt saada. Niin kyllä se on ollut se yksi tekijä ja sitten se, että mä olen siinä löytänyt siinä sitten sen oman saumani, että se on se lastensuojelu ja perheitten kans työskentely jo silloin.” (H 7)

Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin rakentumisen kannalta on ollut tärkeä kokemus, kun hän sai luoda uransa alkuaikoina sosiaalityön rakenteet pienelle paikkakunnalle. Edellä mainitut puheenvuorot merkittävistä kokemuksista sosiaalityön uralla kuvastavat hyvin sosiaalityön laaja-alaista yhteiskunnallista toiminta-aluetta, jossa sosiaalityöntekijälle tarjoutuu monenlaisia tehtäviä, rooleja ja osaamisen mahdollisuuksia. (Pohjola 2018, 290.)

Seuraavaksi eniten mainintoja tuli merkityksellisyyden tunteen kokemisesta omassa työssä, johon liittyy asiakkaiden kohtaaminen ja hyvän tekeminen muille.

”Ykkösenä minulla tuli se työn, että minun työllä on ollut merkitystä toisten ihmisten elämään. Eli tiedostan, että olen oikeasti kyennyt auttamaan ihmisiä hyvinkin merkittävissä asioissa. Että minä tiedän, että minun työpanoksella on ollut merkitystä, että jonkun nuoren elämä on lähtenyt paremmille raiteille.” (H 4)

Juuri tämä kokemus hyvistä asiakassuhteista on tutkitusti yksi tärkeistä tekijöistä sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin vahvistumisessa. Hyvät asiakassuhteet vaikuttavat voimakkaasti myös tehtävän sosiaalityön laatuun sekä kokemukseen työn mielekkyydestä. (Levin ym. 2020, 539.)

Kolmanneksi tärkeimpänä tekijänä nousi sosiaalityöntekijän nimenomaan uran alussa koettu työyhteisön vahva tuki.

”No ehkä ensinnäkin se, että kun on työskennellyt työympäristössä, missä ei ole ollut mitään muita, kuin sosiaalityöntekijöitä. On tavallaan ensin

mennyt siihen niin puhtaasti työskentelemään lastensuojeluun, jossa on vain lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä eikä ketään muuta. Se on tietenkin ollut yksi, josta on saanut ehkä myös sitä pohjaa siihen, että olen niin sanotusti omieni joukossa.” (H 6)

Edellä sosiaalityöntekijä kertoo saaneensa vahvistusta omaan ammatti-identiteettiin uran alkuaikoina, kun sai työskennellä muiden sosiaalityöntekijöiden kanssa. Työyhteisön vahva tuki auttoi rakentamaan omaa sosiaalityöntekijyyttä. Eläkeiässä koettu arvostus kollegoilta nousi myös tärkeäksi ammatti-identiteettiä tukevaksi tekijäksi.

”Ja sitten tuo varmaan sitten siellä mun eläkejuhlas, kun sain niin monelta esimieheltä ja muilta tahoilta, sain sellaista positiivista palautetta, vaikka en mä niitä muistakaan. Siinä oli sen verran jännitys siinä hetkessä ja harmittaa, kun... niitä sitten tullut itsellensä nauhoitettua tai jotakin sieltä muistaa, mutta se oli niitä huippuhetkiä kanssa, kun siinä sitten toki, että jotakin ainakin on tehnyt oikeinkin.” (H 3)

Sosiaalityöntekijän kokemus positiivisista yhteisistä muistoista eläkejuhlassa vahvisti työntekijän kokemusta siitä, että on omalla pitkällä työurallaan tehnyt asioita oikeinkin. Tiedonjano koettiin myös omaa ammatti-identiteettiä tukevana tekijänä.

”Laitoin mie tähä tämmösenkin, ehkä ammatti-identiteettiin vahvistumiseen liittyen, niin jotenkin tämmöinen tiedonjano, eli minussa asuu sellainen yksi Matti täällä Matin sisällä, joka haluaa hankkia kaiken maailman tietoa, niin mitä enemmän on tietoutta, on se sitten sosiaalityöstä tai siihen kytkettyjä asioita, niin se vahvistaa sitä ammatti-identiteettiä.” (H 4)

Edellä työntekijä kertoo, että oma luontainen tiedonjano on ollut hänen urallaan eräs merkittävistä ammatti-identiteettiä vahvistavista tekijöistä. Myös henkilökohtaisessa elämässä koetut kriisit ja elämäntapahtumat vaikuttavat ammatti-identiteettiä vahvistavasti.

”-- ja sitten tavallaan se oma elämä, niin sitten jotenkin sieltä, että siellä puolella mä näen sitten taas ne merkittävät elämäntapahtumat, niin kuin tavallaan omien lasten syntymä ja sitten toisaalta sitten ne niin kuin läheisten ja omat sairastumiset ja tämmöiset, niin kuin taas sitten sellaiset niin kuin ehkä myös sellaiset kriisikohdat elämässä. Ja sitten toisaalta kyllä mä ajattelen, ettei vaan se omien lasten syntyminen, niin vaan se on eräänlainen kriisi tai niin identiteetin kannalta myös sitten. Tai niin kuin sellainen se vanhemmaksi kasvaminen ja tavallaan sitten kumminkin alkaa taas sitten pohtimaan omaa elämäänsä niin kuin taas sitten eri lailla.” (H 2)

Sosiaalityöntekijä kokee yhtenä merkittävänä ammatti-identiteettiin vaikuttavana tekijänä henkilökohtaisessa elämässä läpieletyt muutokset ja kriisit. Muutokset ja kriisit

synnyttävät työntekijän mielestä uudenlaista ajattelua ja kasvua, joka tukee myös ammatillisen identiteetin kehittymistä.

6.2 Tässä päivässä ammatti-identiteettiä tukevat asiat

Tässä osiossa tarkastellaan, mitkä tekijät vaikuttavat haastateltavien mielestä tässä päivässä omaa ammatti-identiteettiä vahvistavasti. Tärkeänä asiana nähdään ensinnäkin hyväksyttynä oleminen siihen työyhteisöön, jossa työskentelee. Sosiaalityöntekijä, joka on opiskellut muitakin tutkintoja, huomaa, että ne muut tutkinnot vain täydentävät omaa sosiaalityöntekijyyttä, eivät sivuuta sitä. Sosiaalityöntekijäisyys on siis tutkintojen moninaisuudesta huolimatta muodostunut kantavaksi identiteetiksi.

”-- että vaikka on opiskellut muita tutkintoja ja vaikka mitä siihen päälle, niin ne huomaa, että ne kuitenkin vaan täydentää sitä. Että vaikka mitä siihen päälle, niin ne huomaa, että ne kuitenkin vaan täydentää sitä. Että vaikka on tasavertaiset koulutukset, niin se on kuitenkin ollut vain täydentävä koulutus siihen sosiaalityön päälle. Että se on kuitenkin semmoisena vahvana. Ja sitten kun mietin taas, että niin onhan se varmaan semmoiseksi kantavaksi identiteetiksi ehkä muodostunutkin, nyt kun tässä miettii, ja vetää tätä jotenkin yhteen.” (H 6)

Ammatti-identiteettiä vahvistaa se, että pystyy käyttämään omaa ammatillisuutta tässä maailman tilanteessa, jossa kuohuu paljon. Työyhteisöjen rooli nähdään suurena myös tässä päivässä.

”-- että kyllä näen merkittävänä sen oman lähityökaverit ja sen työyhteisön jotenkin sen tavallaan, jotenkin sen avoimuuden ja justiin sen, että siellä on mahdollista tai on turvallista jotenkin jakaa siihen työhön liittyviä asioita ja sellasia. – kumminkin näkee osana sitä ammatti-identiteettiä, että voi olla myös heikko, tai kyllä se ei ole heikko oikea sana, mutta että voi olla haavoittuvainen tavallaan. Mä ajattelen, että ihmisenä voi olla, mutta sitten myös työntekijänä voi olla haavoittuvainen niille asioille, mitä siinä työssä kohtaa. Siinä ei ole mitään väärää tavallaan.” (H 2)

Sosiaalityöntekijä kokee tämän hetken lähityöyhteisön tuen merkittävänä omaa ammatti-identiteettiä tukevana tekijänä. Tiimissä avoimuus ja turvallisuus luo vakaan pohjan omalle ammatillisuudelle. Työntekijä kokee, että oma inhimillisyys ja haavoittuvuus saa näkyä omassa työyhteisössä ja sille on tilaa. Edellä olevassa työntekijän sitaatissa nousee tärkeäksi asiaksi myös asiakasasioiden reflektointi yhdessä muiden sosiaalityöntekijöiden kanssa. Sosiaalityön kentällä yhteinen arvokeskustelu on äärimmäisen tärkeää. Muuten

sosiaalityöntekijät jäävät yksin ja ilman tukea ristiriitaisten ja pulmallisten asiakastapauksien kanssa. Jos tuki jää saamatta, on vaarana työntekijän eettinen uupuminen sekä kyyntyminen. (Pehkonen & Väänänen-Fomi 2011, 8.)

Arvopohja, josta käsin sosiaalityötä tehdään, sekä asiakkaiden kanssa onnistuneet kohtaamiset nähdään merkittävinä oman ammatti-identiteetin tukipilareina. Myös yksinkertaisesti se, että tykkää tästä työstä, riittää hyvään ammatti-identiteetin rakentumiseen.

”Ihan se työ, että ei se ole sen kummempaa oikeastaan. Sehän se päivä päivältä ja asia asialta, että ei se ole sen kummempaa oikeastaan. Jotenkin asioiden eteenpäin vieminen ja sen seuraaminen. Välillä onnistuu, aina ei, mutta kuitenkin ne voi omalta osaltaan olla edistämässä näitä asioita ja hoitamassa. Semmoista rakentuu sieltä pienistä palasista, pienistä arjen asioista. – Se on kuitenkin se pieni pala, mitä pystyy... kenenkin kohdalla tekemään. Se ei pidä liikaa asettaa liian korkeita vaatimuksia.” (H 1)

Ja aina ei työssä onnistu, mutta se ei haittaa. Pitkän työuran tehneen sosiaalityöntekijän kokemuksella se on kuitenkin pieni osa mitä työntekijä pystyy kunkin ihmisen kohdalla tekemään. Oma ammatti-identiteetti pysyy myös hyvänä, kun ei aseta liian korkeita vaatimuksia itselleen sosiaalityöntekijänä.

Vaikka sosiaalityö koetaan rankkana työnä, niin kyllä siitä koetaan paljon myös saatavan. Sosiaalityöntekijät tunnistavat saaneensa eväitä myös omaan henkilökohtaiseen elämään tekemästään sosiaalityöstä. Sosiaalityön nähdään antavan eväitä paremmin ymmärtää itseä, läheisiä ja erilaisia elämäntilanteita.

”Ehkä osa liittyy jotenkin henkilökohtaiseen elämäänkin, että mitä hyvää tästä sosiaalityöstä on ollut ja tällä matkalla, että on saanut eväitä omaan elämään ja omaan perhe-elämään ja omiin lapsiin. Jos jotenkin hakee näitä työn hyviä puolia, niin tähän antaa meille itse kullekin eväitä paremmin ymmärtää myös itseä ja läheisiä ja tilanteita.” (H 4)

Wiles (2017, 353) kertoo omaan tutkimukseensa osallistuvien näkemyksestä henkilökohtaisen ja sosiaalityöntekijän identiteetin sekoittumisesta. Sosiaalityöntekijänä oleminen on oikeastaan osa omaa henkilökohtaista identiteettiä. Jo eläkkeellä oleva sosiaalityöntekijä kertoo olevansa aina sosiaalityöntekijä ja auttaa nytkin naapuria eräässä tilanteessa, jossa tarvitaan sosiaalityön asiantuntijuutta. Vaikka ammatin harjoittaminen päättyy, niin ne arvot ovat sinussa ja luonnollisesti elät omien arvojesi mukaista elämää työn päätyttyäkin.

”-- että ne arvot, mistä aloitettiin, niin nehän siellä tosiaan, että vaikka ammatin harjoittaminen niin sanotusti päättyy, niin nehän arvot on siinä ja sä elät sun arvojen mukaista elämää. Siellähän ne silloin tulee heti, kun näkee epäoikeudenmukaisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa, niin voi tarttua siihen.” (H 3)

Sosiaalityöntekijyyden koetaan olevan niin vahva osa omaa henkilökohtaista identiteettiä, että virallisten töiden loputtua oma ammatinharjoittaminen jatkuu henkilökohtaisessa elämässä. Edellä työntekijä kokee, että ne arvot, jotka ovat ohjanneet hänet sosiaalityön uralle, ovat hänessä, ja niiden pohjalta eletään arvojen mukaista elämää työuran jälkeenkin. Jos työntekijä menettää tämän edellä mainitun yhteyden arvojen ja käytännön työn välillä, on vaarana heikko asiakastyö sekä työntekijän uupuminen. Tämä on vaarana erityisesti pitkän työuran tehneillä sosiaalityöntekijöillä. (Akhtar 2012, 58.) Raunio (2004, 71) tuo esiin, että arvot voivat helposti jäädä epämääräiseksi sosiaalityön käytännössä, mutta tällainen ei noussut esiin tutkimukseni sosiaalityöntekijöiden kokemuksessa puhuttaessa arvoista.

6.3 Vuosien tuomaa viisautta

Viimeisenä tutkimuksessa oli kysymys siitä, mitä neuvoja sosiaalityöntekijä antaisi itselleen aloittelevana sosiaalityöntekijänä? Sosiaalityöntekijöiden vuosien tuoman viisauden kirjavuus kuvastaa hyvin sosiaalityön ”uskomatonta moninaisuutta”. Ohjeista löytyi kuitenkin myös yhdensuuntaisia ajatuksia. Useimmiten työntekijöiden ohjeissa nousi esiin armollisuuden muistaminen.

”Mutta armollisuutta. Armollisuutta kyllä. Itselle armoa ja suhteellisuutta.” (H 1)

Edellä sosiaalityöntekijä haluaa nuoren aloittelevan itsensä muistavan olla armollinen itselleen. Tärkeää on myös muistaa suhteellisuus työelämän haastavien tilanteiden lomassa.

”ja vielä yksi tuli on olla itselleen armollinen. Ei vaatia liikaa, kaikkeen ei pysty. Ja se on ok.” (H 3)

Toinen sosiaalityöntekijä täsmentää armollisuuden siten, että ei tule vaatia itseltään liikaa sosiaalityöntekijänä. Kaikkeen ei pysty ja se on hyvä niin. Aloittelevan sosiaalityöntekijän on hyvä muistaa se työelämän haasteita kohdatessaan.

”Mutta ehkä se nyt tulee semmoinen armollisuus itseä kohtaan työntekijänä jotenkin.” (H 2)

Edellä sosiaalityöntekijä haluaa liittää armollisuuden erityisesti työntekijänä olemiseen. Etsiessäni tutkimustietoa sosiaalityöstä armollisuudesta, en löytänyt yhtään teosta, enkä artikkeleita suomeksi. Tämä on mielestäni ristiriitaista ajatellen, kuinka paljon sosiaalityössä tarvitaan armollisuutta itseään kohtaan työntekijänä, työssä jaksamisen näkökulmasta. Englanniksi artikkeleita löytyi useampi liittyen itsemyötätuntoon (self compassion). Useimmat artikkelit painottuivat sosiaalityön opiskelijoiden itsemyötätunnon kehittämiseen (kts. Iacono 2017; Kotera ym. 2020; Wampole & Kohli 2023). Miller ja kumppanit (2020, 395) kirjoittavatkin itsemyötätunnon olevan sosiaalityön saralla vähän tutkittu alue, vaikka teema on selkeästi ollut maailmanlaajuisesti nousussa.

Toiseksi eniten ohjeita nuorelle aloittelevalle sosiaalityöntekijälle tuli kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyen.

”Ehkä se, että luota siihen vuorovaikutukseen ja tavallaan siihen niin kuin siihen, että se kantaa pitkälle, että jotenkin ihminen on ihmiselle tavallaan siinä tilanteessa, kun kohtaa toisensa.” (H 2)

Sosiaalityöntekijä haluaa muistuttaa kauniisti nuorta aloittelevaa itseään siitä, että sosiaalityössä kantaa pitkälle asiakkaan kohtaaminen ihmisenä. Levinin ja kumppaneiden (2020, 544) tutkimuksessa nousi esiin selkeästi, että työntekijöiden asiakassuhteiden laatu on työntekijän ammatti-identiteettiä sekä työn laatua vahvistava tekijä.

”Mutta se, että se kuuntelemisen taito, niin se on varmaan se perusasia, että sitä pitäisi opetella aina enemmän ja enemmän. Etteihän se kuunteleminen ole sitä, että sä istut ja kuuntelet ja nyt mä kuuntelen, vaan pitää myös mennä siinä kuuntelussa sen pinnan alle, että et sä edes jollakin tavalla pystyisit tulkitsemaan ja ymmärtämään asiakkaasi.” (H 7)

Edellä sosiaalityöntekijä haluaa muistuttaa nuorta itseään asiakkaan taidollisesta kuuntelemisesta, että voi oikein tulkita ja ymmärtää omaa asiakastaan.

”Ihmisen kohtaaminen se, että meillä on äärimmäisen hyviä kollegoita, työntekijöitä, mutta sen näkee ihan teksteistä, sen näkee siitä puheesta ja se mitä minä haluaisin viestittää, niin kyllä tärkeää olisi muistaa se, että me ei saada olla välinpitämättömiä. Me ei saada olla välinpitämättömiä kollegoja kohtaan, ei esimiehiä, ei alaisia kohtaan eikä missään nimessä asiakkaita kohtaan. Ja se, että sä välität, niin se kyllä joskus aiheuttaa hankaussähköä. Se on myös muutoksen avain se, että välitetään. Että meillä on paljon selittelyjä, jotka johtuu välinpitämättömyydestä.” (H 5)

Pitkän työuran tehnyt sosiaalityöntekijä haluaa muistuttaa nuorta itseään siitä, että välinpitämättömyys ei ole hyväksi sosiaalityön kentällä suhteessa kollegoihin, eikä varsinkaan asiakkaita kohtaan. Joskus välittäminen voi luoda ristiriitojakin, mutta se on parempi, kuin sosiaalityöntekijöiden mahdollinen välinpitämättömyys.

”-- että, jos saat ihmiselle myytyä sen ajatuksen, että minä ikään kuin riisun sosiaalityöntekijän viitan hetkeksi pois ja jollakin tavalla kosketan sen toisen sielua ja saan myytyä sen ajatuksen, että minä oikeasti yritän auttaa sinua. Se on ehkä se punainen lanka, minkä haluaisin sanoa kaikille, jotka aloittaa sosiaalityössä, että myy se ajatus toiselle, että sie et oikeasti ole uhka, etkä mikään vaan sinä haluat auttaa.” (H 4)

Edellä työntekijä haluaa muistuttaa itseään nuorena ja kaikkia aloittelevia sosiaalityöntekijöitä siitä, että voidakseen aidosti auttaa asiakastaan on sosiaalityöntekijän riisuttava työntekijän viittansa ja kohdattava ihminen aidosti, koskettaen asiakkaan sielua. Näin saa aidosti välitettyä viestin asiakkaalle, että tahdot oikeasti auttaa häntä. Aiemmin tutkimuksessani esitin Juhilan (2012) näkemyksen sosiaalityön sisältä nousevasta tehtävän määrittelystä, joka korostaa kumppanuussuhdetta tai huolenpitosuhdetta suhteessa asiakkaisiin. Nämä edellä olleet haastateltavien vastaukset korostavat vahvasti laadukkaan suhteen merkitystä asiakastyössä. Suhteen näkökulmasta katsottuna sosiaalityön asiakkaat ovat tilanteessa, jossa eivät pärjää omin avuin ja sosiaalityön tehtävä on pitää huolta heistä ja auttaa asiakkaita löytämään tarvittavat välineet kyseiseen elämäntilanteeseen ja päästäkseen haastekohdista eteenpäin. (Mt., 52–54.)

Ohjeita aloittelevalla sosiaalityöntekijälle tuli myös henkilökohtaista urapolkua varten.

”Jatka just noin. Paljon ehkä silloin nuorenakin sitä mieltii, että enkö mä jotenkin, kun mä aika usein vaihoin työpaikkaa ja musta tuntuu, että mä en löytänyt sitä omaa paikkaani, niin sitä mieltii, että onko tämä oikeasti mun juttu ja mun ala, että enkö mä nyt jotenkin osaa tätä tehdä. Ehkä tässä tehtävässä tällä hetkellä sanoisin, että ihan oikea suunta, että mene vain näin. Ja mun mielestä se sosiaalityö muodostuukin semmoisista palasista ja eri näkökulmista. Ja siitä sen vahvuuden saakin.” (H 6)

Jälkeenpäin oman työuran tarkastelu vahvistaa, että nuorena sosiaalityöntekijänä tehdyt valinnat ovat tuntuneet hämmäntäviltä ja epäselviltä, mutta nyt on nähtävissä silloisten valintojen viisaus, jotka ovat johdattaneet siihen, missä sosiaalityöntekijä on tänä päivänä, omaten rikkaan työkokemuksen.

Myös omista rajoista huolehtimisesta haluttiin muistuttaa nuorta aloittelevaa sosiaalityöntekijää.

”Ja sitten se, että olisi pitänyt osata enemmän rajata omaa työtä, ettei liikaa...uraa, sitä omaa perhettä. Siihen mä olen syyllistynyt, että oon siihen. Ja sitten edes siihen aikaan, kun mä sitä tein, lapset oli pienempiä, niin tein sitten vähän liian pitkiä päiviä ja niistä ei edes sitten korvattu mitenkään. Mä tein niitä omalla ajalla, kun olin liian tunnollinen. Jotenkin mä koin varmaan sen, että mä oon niin hidas, että mä en kerkeä aina tehdä niitä asioita kuin muut. Mutta sekin on ollut varmasti väärin oon sen tullut. Sitten niitä töitä vain alkoi kasautua.” (H 3)

Edellä sosiaalityöntekijä kokee syyllisyyttä siitä, että ei ole rajannut työtään riittävästi, vaan on ollut pois lasten luota paljon pitkien työpäivien vuoksi. Siihen aikaan pitkistä työpäivistä ei saanut edes lisäkorvausta, töitä tehtiin omalla ajalla. Työntekijä tunnistaa oman tunnollisuuden sekä virheellisen ajatuksen siitä, että on hidas työntekijä, vaikuttaneen työn rajaamisen vaikeuteen.

Itseluottamuksen tukeminen nähtiin tärkeänä viestinä aloittelevalle itselle sosiaalityöntekijälle

”No kyllä mä luulisin, että mitä mä haluaisin, niin olisi se, että sun pitää uskoa itseesi. Sinun pitää uskoa siihen, että kyllä sinä opit tekemään tätä työtä. Ja sitten se ainakin, mitä itse sanon, aina olen sanonut niille nuorille, että ei sitä tarvitse heti osata kaikkea. Sieltä tulee se, kun sinulle tulee se elämän latu siinä, niin niin tulee lisää sitä osaamista ja ymmärrystä.” (H 7)

Edellä työntekijä haluaa muistuttaa nuorta aloittelevaa sosiaalityöntekijää itseensä uskominen tärkeydestä haastavalla sosiaalityön kentällä. Tässäkin armollisuus näkyy ajatuksessa, että heti ei tarvitse osata kaikkea, vaan muistutetaan osaaminen ja ymmärryksen luonnollisesta kasvamisesta elämän edetessä.

7 Pohdinta

To know even one life has breathed easier because you have lived. This is to have succeeded.

-Ralph Waldo Emerson

Tutkielmani seitsemännessä ja viimeisessä pääluvussa kirjoitan johtopäätöksistäni sekä pohdintaa tehdystä tutkimuksesta. Tutkimukseni lähtökohta oli selvittää pitkän työuran tehneiden sosiaalityöntekijöiden käsitystä omasta ammatti-identiteetistään ja sen kehittämisestä työuran aikana. Tässä viimeisessä pääluvussa vastaan aineistostani saamallani tiedolla tutkimuksen alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli, mitkä tekijät ovat vaikuttaneet sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin kehittymiseen. Vastaan tähän kysymykseen kolmesta näkökulmasta: elämäkokemus ja arvot, koulutus ja käytännönjakso sekä työyhteisöt ja kollegat. Sosiaalityöntekijät tunnistivat elämäkokemuksen ja arvojen vahvan vaikutuksen jo ennen sosiaalityön opintoja, uravalintaa tehdessä. Elämäkokemus vaikutti saadun kasvatuksen kautta tai lapsuudessa elettyjen haasteiden kautta. Omien henkilökohtaisten arvojen koettiin antavan suuntaa ihmisläheiseen ammattiin jo ennen tietoista ammatinvalintaa. Koulutuksesta saatu tuki ammatti-identiteetin rakentamista varten koettiin joko vahvana tai koulutuksella ei nähty olleen vaikutusta ollenkaan. Akateemisuutta pidettiin tärkeänä tekijänä sosiaalityön koulutuksessa. Käytännönjaksolla nähtiin olevan keskimääräisesti jonkin verran vaikutusta ammatti-identiteetin vahvistumiseen. Työyhteisöt ja kollegat nähtiin selkeästi merkittävimpänä tukena oman ammatti-identiteetin kehittymiselle ja vahvistumiselle uran alkuaikoina sekä tänä päivänä. Sosiaalityöntekijät näkivät siis eniten vaikuttavina tekijöinä ammatti-identiteetin kehittymiseen olleen arvot ja elämäkokemuksen sekä työyhteisöt ja kollegat.

Toinen tutkimuskysymykseni oli, mitkä ovat sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan haastavimmat kohdat uralla ammatti-identiteetin näkökulmasta. Haasteita tarkastelen neljästä näkökulmasta: sisäiset jännitteet ja ristiriidat, käytännön työ ja omat odotukset, moniammatilliset tiimit ja yhteistyötahot sekä sosiaalityön julkisuuskuva. Eniten haastetta omaan ammatti-identiteettiin näytti vastauksien perusteella tuottavan sisäiset jännitteet ja ristiriidat sosiaalityössä. Sosiaalityöntekijät tunnistivat omat henkilökohtaisten elämän tilanteiden tuovan jännitteitä omaan työhön. Voiko sosiaalityöntekijänä toimia, jos omassa

elämäpiirissä on samoja haasteita, kuin asiakkailta? Myös haastavat asiakastilanteet toivat jännitteitä sosiaalityöntekijöiden työhön – erityisesti silloin, jos ei saanut esimieheltä tukea niissä tilanteissa. Ristiriitaa aiheutti myös yleinen käsitys sosiaalityöstä pehmeänä ammattina. Sosiaalityöntekijöiden mielestä sosiaalityössä tarvitaan vahvaa näkemystä, osaamista ja lujuttua, minkä vuoksi sosiaalityön pehmeä maine aiheuttaa ristiriitaa työntekijöissä. Haastatelluista miehistä toinen koki myös sukupuolen olleen itselleen jännitteinen alue työskennellessä naisvaltaisella alalla.

Käytännön työ ja omat odotukset suhteessa työhön koettiin osittain jännitteisenä alueena. Toisaalta pitkä työkokemus tuo viisautta. Sosiaalityöntekijä ei pysty kaikkea ratkaisemaan ihmisten elämässä, eikä se haittaa. Työvuosien myötä nuoruuden mustavalkoinen ajattelu karisee pois. Isommassa mittakaavassa sosiaalityöntekijän vaikutusmahdollisuudet nähdään myös suhteellisen pienenä, mikä koetaan harmillisena. Aloittelevana sosiaalityöntekijänä on usein kuitenkin ollut toive muutostyöskentelystä. Onnistumisen kokemusta uralla on tuonut, kun on pystynyt omassa työssään toteuttamaan oman arvopohjan mukaista työtä. Käytännön työtä tehdessä sosiaalityöntekijöillä on ollut myös odotuksia, että saisi johdon tuen haastavissa tilanteissa. Silloin, kun se on jäänyt puuttumaan, on kollegoiden tuki ollut isossa roolissa vahvistamassa ammatti-identiteettiä haavoittavassa tilanteessa. Sosiaalityöntekijät tunnustivat myös sosiaalityön käytännössä odotuksen siitä, että sosiaalityöstä saataisiin jotenkin mitattavampaa. Sosiaalityöstä puuttuvat kokonaan työn selkeät arvioinnin ja tuloksellisuuden mittarit, minkä vuoksi sosiaalityö koetaan vähän epämääräisenä. Sosiaalityöntekijät kokevat tämän sosiaalityön epämääräisyyden tuovan jännitteitä erityisesti verrattaessa toisiin ammattikuntiin, kuten psykologeihin.

Sosiaalityöntekijöiden ajatukset moniammatillisista tiimeistä ja yhteistyötahoista jakautuivat selkeästi hyviin ja huonoihin kokemuksiin. Moniammatillisen tiimin keskinäisessä vuorovaikutuksessa saa olla vahvasti sosiaalityöntekijä, joka ohjaa tiivistämään sosiaalityön roolia selkeämmäksi. Parhaimmillaan sosiaalityöntekijä on juuri se toimija tiimissä, joka kokoaa yhteen tiimin hajanaisiakin ja eriäviä näkökulmia. Sosiaalityöntekijät kertoivat ikäviä kokemuksia joutumisesta puolustamaan omaa paikkaansa ja näkökulmaansa moniammatillisessa tiimissä. Samaan aikaan nähdään, että tiimeissä on isot odotukset sosiaalityöntekijää kohtaan. Tämä jännitteisyys aiheuttaa sosiaalityöntekijöillä ristiriitaa suhteessa moniammatillisiin tiimeihin. Toisaalta sosiaalityöntekijät kertoivat puheen sosiaalityön ala-arvoisuudesta moniammatillisissa tiimeissä olevan mennyttä aikaa, eikä ole enää relevantti keskustelu sosiaalityössä.

Sosiaalityön julkisuuskuva koetaan vahvasti yksipuolisena. Esillä ovat vain lastensuojelun epäonnistuneet kokemukset. Tämä harmittaa sosiaalityöntekijöitä. Toiveena heillä on, että sosiaalityön julkisuuskuvesta tulisi monipuolisempi ja esiin tuotaisiin yksilöiden ja perheiden sosiaalityöstä saama apu. Ammatti-identiteettiin sillä ei kuitenkaan nähdä olevan vaikutusta, kuin joskus hetkellisesti.

Kolmantena ja viimeisenä tutkimuskysymyksenä oli, mitkä tekijät vahvistavat sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä. Tähän vastaan kahdesta näkökulmasta: mitkä tekijät ovat vaikuttaneet työuran aikana ja mitkä vahvistavat ammatti-identiteettiä tässä päivässä. Vastaukset työuran aikana ammatti-identiteettiä vahvistavista tekijöistä olivat monimuotoisia aivan kuten sosiaalityö on. Erityisesti vastuullisten tehtävien saaminen, kehittäminen ja johtotehtävät, joissa on saanut käyttää omaa luovuuttaan ja kokea merkityksellisyyden tunnetta ovat olleet ammatti-identiteettiä vahvistavia tekijöitä. Merkityksellisyyden tunne asiakastyössä sekä hyvän tekeminen muille koettiin toiseksi suurimpana ammatti-identiteettiä vahvistavana tekijänä. Kolmanneksi suurimmaksi sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä vahvistavaksi tekijäksi nykyään nousi oman työyhteisön turvallinen tuki. Ammatti-identiteettiä vahvistavina tekijöinä nousivat esiin myös henkilökohtaiset asiat, kuten oma elämäkokemus sekä tiedonjano.

Kuvioon 1 olen hahmotellut sitä, kuinka haastateltavien näkökulmasta teemat keskimääräisesti asettuvat suhteessa ammatti-identiteettiin. Eniten vaikuttavat asiat ovat kuvion ytimessä ja vähiten vaikuttavat ulkokehällä. Viivat olen laittanut katkoviivaisiksi, koska kaikilla ulkokehillä olevilla teemoilla on hetkellisiä vaikutuksia ammatti-identiteettiin, niiden vaikuttamatta kuitenkaan pysyvästi sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiin.

Kuvio 1. Ammatti-identiteetin kehittymiseen vaikuttavat tekijät.

Tekijä, jonka näen vaikuttaneen omiin tutkimustuloksiini, on oma kokemattomuuteni tutkimushaastattelujen tekemisessä. Jäin pohtimaan, että vaikka tein haastatteluja useamman, niin tein ne hyvin pienen ajan sisällä ja haastattelujen välillä ei ehtinyt tapahtua suurta oppimisprosessia. Pyrin asettumaan haastatteluihin levollisesti luodakseni hyvän ilmapiirin keskusteluille. Tunnistan kuitenkin sen, että pyrin pysymään kysymysrungosani, enkä usein lähtenyt tekemään tarkentavia kysymyksiä. Haastatteluissa meni lähtökohtaisesti aina vähintään tunnin. Siinä mielessä vähempi kysymysmäärä olisi voinut olla aivan riittävä ja syvyyttä vastauksiin olisi voinut saada lisää tarkentavilla kysymyksillä. Kokemattomuuteni näkyy myös kysymyksien asettelussa. Pohdin, oliko kysymykset jo niin selkeästi teemoiteltu, että yllätyksille ei ollut tilaa. Toisaalta haastateltavat toivat myös teemojen ulkopuolisia näkökulmia esiin vastauksissaan. Tähän kiinnittäisin tulevaisuudessa huomiota. Koen tutkimukseni tuoneen mielenkiintoista näkökulmaa sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin kehittymiseen. Suomessa tarvitaan lisää tutkimusta sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetistä, erityisesti tällä hetkellä vahvasti murroksessa olevien rakenteiden vuoksi. Tämän tekemäni tutkimuksen myötä minulla heräsi mielenkiinto sosiaalityöntekijöiden itsemyötätunnon vaikutuksesta ammatti-identiteettiin.

Sosiaalityöntekijöiden viisaista neuvoista nuorelle itselleen aloittelevana sosiaalityöntekijänä koostin itselleni ohjenuoran vahvistamaan omaa ammatillisen identiteetin kehittymisen matkaani. Oman tutkimuksen tekeminen sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin näkökulmasta antoi minulle avaavia ja mielenkiintoisia näkökulmia omassa henkilökohtaisessa matkassani kohti vahvempaa ja selkeämpää sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä. Ensinnäkin melkein jokaisen tutkimuksessa olleen sosiaalityöntekijän viesti työtä aloittelevalle itselleen oli armollisuus itseään kohtaan, mikä antaa mielestäni tasapainoisen pohjan ammatti-identiteetin rakentumiselle. Sen jälkeen tärkeänä näen oman polun valitsemisen sosiaalityön kentällä. Aina ei välttämättä tiedä minkälaisien mutkien kautta oma alue sosiaalityön kentällä löytyy, mutta haastatteluista rohkaistuneena uskon sen selkiytyvän työvuosien myötä. Kuitenkin selkeän oman aluevaltauksen tekeminen sosiaalityön alueelta kannattaa. Parhaimmillaan se antaa voimaannuttavaa hallinnan tunnetta laajalla ja monimuotoisella sosiaalityön kentällä. Sen jälkeen, kun on oman aluevaltauksensa tehnyt, kerää tietoa, lue uusimpia tutkimuksia aiheesta, lue siihen liittyvää lainsäädäntöä ja paneudu omaan kenttääsi. Sillä tavoin pystyt seisomaan omassa ammatillisuudessasi, vaikka sitten moniammatillisen tiimin keskellä, koska tunnet oman ammatillisen alueesi. Asiakkaita tavatessasi ole ihminen ihmiselle, ja silloin muutos on mahdollinen. Kaikessa innostuksessa ja työn imussa älä unohda, että olet ihminen ja tarvitset lepoa ja ihan vain elämää ilman työtä. Töissä älä unohda naurua ja ympäröiviä kollegoita. Etsi sinulle, vaikka eri työyhteisöistä, juuri sopiva määrä omasta ammatistaan innostuneita sosiaalityöntekijöitä, jotka tukevat sinua matkallasi ja joita sinä voit tukea heidän matkallaan kohti vahvempaa sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä.

Lähteet

- Akhtar, Farrukh 2012: *Mastering social work values and ethics*. Jessica Kingsley publishers. London.
- Alasuutari, Pertti 2007: *Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus*. Gaudeamus.
- Alasuutari, Pertti 2011: *Laadullinen tutkimus*. 2.0. Vastapaino. Tampere.
- Arola, Marjut 2020: *Organisaatiokansalaisuus sosiaalityön professionissa*. Grano. Jyväskylä.
- Backman, Jussi & Himanka, Juha 2014: *Fenomenologia*. Logos-ensyklopedia. Eurooppalaisen filosofian seura ry, Tampere. [Fenomenologia | filosofia.fi](https://www.fenomenologia.fi/). Luettu 6.4.24.
- Banks, Sarah 2016: *Social work ethics*. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, second edition, Volume 22. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.28030-6>. Luettu 27.8.2024.
- Banks, Sarah 2016: *Everyday ethics in professional life: social work as ethics work*. *Ethics and Social Welfare* 10 (1), 35-52. DOI: 10.1080/17496535.2015.1126623
- Bauman, Zygmunt 1996: *Postmodernin lumo*. Vastapaino. Tampere.
- Björktomt, Siv-Britt & Tham, Pia 2024: *Building professional identity during social work education: the role of reflective writing as a tool*. *Social Work Education*. DOI: 10.1080/02615479.2023.2297778. Luettu 24.8.2024.
- Castells, Manuel 1997: *The power of identity*. Blackwell. Oxford.
- Clarkeburn, Henriikka & Mustajoki, Arto 2007: *Tutkijan arkipäivän etiikkaa*. Vastapaino. Tampere.
- Engelbertink, Monique 2021: *Towards a strong professional identity within higher education. Increasing the effectiveness of critical reflection through autobiographical reflexivity and persuasive technology*. Gildeprint. the Netherlands.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998: *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino. Tampere.
- Eteläpelto, Anneli 2007: *Työidentiteetti ja subjektiiviset rakenteiden ja toimijuuden ristiaallokossa*. Teoksessa Eteläpelto, Anneli; Collin Kaija & Saarinen Jaana (Toim.): *Työ, identiteetti ja oppiminen*. WSOY. Helsinki, 90–142.
- Forenza, Brad & Eckert, Caitlin 2017: *Social worker identity. A profession in context*. *Social Work* 63 (1), 17-26.
- Giddens, Anthony 1991: *Modernity and self. Self and society in the late modern age*. Polity Press. Cambridge.
- Gitterman, Alex 2014: *Social work. A profession in search of its identity*. *Journal of social work education* 50, 599–607.
- Hallamaa, Jaana & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma & Launis, Veikko 2006: *Etiikkaa ihmistieteille?* Teoksessa Hallamaa, Jaana & Lötjönen, Salla & Sorvali, Irma & Launis, Veikko (toim.): *Etiikkaa ihmistieteille*. Suomen kirjallisuuden seura. Helsinki, 11–27.
- Hill-Smith, Andrew & Taverner, Rupert & Greensmith, Howard & Parsons, Deborah 2012: *Staff relationships in multidisciplinary teams*. *Mental Health Practice* 15 (8), 14–19.
- Hughes, Michelle & Houston, Stan 2019: *‘It’s Almost Kafkaesque’: Newspaper Coverage of Social Work’s Role in the ‘Grace Case’ in the Republic of Ireland*. *British Journal of Social Work* 49, 1376–1394. doi: 10.1093/bjsw/bcz051. Luettu 27.8.2024.
- Hugman, Richard 2013: *Culture, values, and ethics in social work. Embracing diversity*. Routledge. London.
- Hurtig, Johanna 2003: *Lasta suojelemassa – etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä*. *Acta Universitatis Lapponiensis* 60. Rovaniemi.
- Hyvärinen, Matti & Suoninen, Eero & Vuori, Jaana 2021: *Haastattelut*. Teoksessa Jaana Vuori (toim.): *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>. Viitattu 16.04.2024.

- Hyvärinen, Matti 2017: Haastattelun maailma. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvoori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere, 11–45.
- Hämäläinen, Juha & Toikko, Timo 2020: Historiatietoisuus sosiaalityön itseymmärryksen rakentajana. Teoksessa Moilanen, Johanna & Annola, Johanna & Satka, Mirja (toim.): Sosiaalityön käänneet. Jyväskylän yliopisto, 274–301. [JYX - Sosiaalityön käänneet \(jyu.fi\)](https://doi.org/10.30668/janus.126126). Luettu 27.6.2024.
- Iacono, Gio 2017: [A Call for Self-Compassion in Social Work Education](#). *Journal of teaching in social work*, 37 (5), 454–476.
- Jokinen, Arja & Kuusisto, Katja & Törmälehto, Erna & Metteri, Anna, & Korkiamäki, Riikka 2024: Sosiaalityön opiskelijoiden kokemuksia ammatillista oppimista tukevista tekijöistä käytännönopetusjaksoilla. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 32 (2), 170–188. <https://doi.org/10.30668/janus.126126>. Luettu 17.8.2024.
- Juhila, Kirsi 2004: Leimattu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Jokinen, Arja; Huttunen, Laura & Kulmala, Anna (toim.): Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Gaudeamus. Helsinki, 20–32.
- Juhila, Kirsi 2012: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino. Tampere.
- Kananoja, Aulikki & Lähteinen, Martti & Marjamäki, Pirjo 2011 (toim.): Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma. Tallinna.
- Kananoja, Aulikki 2016: Käytäntötutkimus demokratisoi tiedonmuodostusta ja uudistaa käytäntöä. Teoksessa Satka, Mirja & Julkunen, Ilse & Kääriäinen, Aino & Poikela, Ritva & Yliruka, Laura & Muurinen, Heidi (toim.): Käytäntötutkimuksen taito. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*, 24 (3), 280–283. Noudettu osoitteesta <https://journal.fi/janus/article/view/59350>.
- Karki, Karun Kishor & Moasun, Festus Y. & Freymond, Nancy & Giva, Sulaimon & Zoltek, Amanda M. 2023: MSW students' perception of the professional identity of the social work practitioner and the social work research: Considerations for educators. *Journal of social work education* 59 (1), 197–210.
- Karvinen, Synnöve 1996: Hajoaako sosiaalityö? –Havainnot sosiaalityön ammatillisesta asiantuntijuudesta. Teoksessa Metteri, Anna (toim.): Moniammatillisuus ja sosiaalityö. Edita. Helsinki, 32–50.
- Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Salonen, Jari & Meltti, Tero & Yliruka, Laura & Tapola-Haapala, Maria & Björkenheim, Johanna 2005: Konstikas sosiaalityö 2003. Suomalsien sosiaalityön todellisuus ja tulevaisuudennäkymät. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 28. Helsinki.
- Kirpal, Simone 2004: Researching work identities in a European context. *Career Development International* 9 (3), 199–221.
- Kiviniemi, Kari 2010: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus, 70–85.
- Koski, Jussi 1995: Horisonttiensulautumisia: keskustelua Hans-Georg Gadamerin kanssa hermeneutiikasta, kasvamisesta, tietämisestä ja kasvatustieteestä. Helsingin yliopiston opettajan koulutuslaitos. Helsinki.
- Kotera & Green & Sheffield 2020: [Roles of Positive Psychology for Mental Health in UK Social Work Students: Self-Compassion as a Predictor of Better Mental Health](#). *British Journal of Social Work* 50, 2002–2021. Luettu 28.7.2024.
- Laine, Helinä 2014: Sosiaalityö terveydenhuollossa on positiiviseen häiriköintiin perustuvaa taiteilua. Teoksessa Metteri, Anna; Valokivi, Heli; Ylinen, Satu (toim.): Terveys ja sosiaalityö. PS-kustannus. Juva, 26–31.
- Laine, Timo 2018: Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Valli, Raine (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle

- tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä.
- Laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista 272/2005.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.
- Levin, Lia & Roziner, Ilan & Savayana, Riki 2020: Professional identity, perceived job performance and sense of personal accomplishment among social workers in Israel: The overriding significance of the working alliance. *Health Soc Care Community*. vol 30, 538–547. <https://doi.org/10.1111/hsc.1315>.
- Levy, Drorit & Shlomo, Shirley Ben & Itzhaky, Haya 2014: The 'building blocks' of professional identity among social work graduates. *Social work education* 33 (6), 744-759. <http://dx.doi.org/10.1080/02615479.2014.883600>. Luettu 23.6.2024.
- Long, Natasha & Gardner, Fiona & Hodgkin, Suzanne & Lehmann, Jennifer 2018: The social work hat as a metaphor for social work professional identity. *Advances in social work & welfare education* 20 (2), 115-128.
- Long, Natasha & Gardner, Fiona & Hodgkin, Suzanne & Lehmann, Jennifer 2024: Developing social work professional identity resilience: Seven protective factors. *Australian social work* 77 (2), 214–227.
- Lähteinen, Sanna & Raitakari, Suvi & Hänninen, Kaija & Kaittila, Anniina & Kekoni, Taru & Krok, Suvi & Skaffari, Pia 2017: Sosiaalityön koulutuksen tuottama osaaminen. Valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnet. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=198a1ca7-7692-4899-863d-154064f438b7>. Luettu 17.8.2024.
- Miller, Jay & Lee, Jacquelyn & Shalash, Nada & Poklembova, Zuzana 2020: Self-compassion among social workers. *Journal of Social Work* 20 (4), 448–462. <https://doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/1468017319829404>. Luettu 27.8.2024.
- Moorhead, Bernadette & Bell, Karen & Bowles, Wendy 2016: Exploring the Development of Professional Identity with Newly Qualified Social Workers. *Australian social work* 69, (4), 456–467. <http://dx.doi.org/10.1080/0312407X.2016.1152588>. Luettu 5.4.2024.
- Mäkinen, Olli 2006: Tutkimusetiikan ABC. Tammi. Helsinki.
- Mänttari- van der Kuip, Maija 2015: Work-Related Well-Being among Finnish Frontline Social Workers in an Age of Austerity. Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä.
- Niemelä, Jorma 2002: Identiteettityö, sosiaalinen pääoma ja marginaalista murtautuminen. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.): Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveystalolle. PS- kustannus. Jyväskylä, 76–93.
- Niemelä, Pauli 2009: Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) 2009: Sosiaalityö ja teoria. PS-Kustannus. Jyväskylä, 209–236.
- Niemelä, Pauli 2011: Sosiaalityö hyvinvointietiikan toteuttajana. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja 2011: Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-Kustannus. Juva, 13–43.
- O'Brien, Ann-Marie & Calderwood, Kimberly A. 2010: Living it the shadows: A Canadian experience of mental health social work. *Social Work in Mental Health*, 8 319–335.
- Paasio, Petteri 2018: Tulevaisuuteen katsovan sosiaalityön asiantuntemus. Teoksessa Juonen, Tarja & Lindh, Jari & Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.): Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. United press.
- Payne, Malcolm 1996: What is professional social work? Venture Press. Great Britain.
- Payne, Malcolm 2006: What is professional social work? The policy presses. Great Britain.
- Payne, Malcolm 2020: Modern social work theory. Third edition. Palgrave macmillan. Hampshire.
- Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja 2011: Arvojen ja etiikan dilemma sosiaalityössä. Teoksessa Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin, Marja 2011: Sosiaalityön arvot ja etiikka. PS-Kustannus. Juva, 7–10.

- Peräkylä, Anssi 2001: Erving Goffman. Sosiaalisen vuorovaikutuksen rakenteet. Teoksessa Hänninen, Vilma & Partanen, Jukka & Ylijoki, Oili-Helena (toim.): Sosiaalipsykologian suunnannäyttäjät. Vastapaino. Tampere, 347–362.
- Pietarinen, Juhani 2002: Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani: Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Helsinki, 58–69.
- Piironen, Hannu 2011: Sosiaalityö korkeakoulumaailmassa. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 19 (3), 275–278. <https://journal.fi/janus/article/view/50623>. Luettu 16.8.24.
- Pohjola, Anneli & Satka, Mirja 2022: Sosiaalialan tietoperusta sosiaali- ja terveydenhuollon uudessa palvelujärjestelmässä. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti 30 (3), 289–295. <https://doi.org/10.30668/janus.121374>. Luettu 17.8.24.
- Pohjola, Anneli 2007: Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.): Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Tammi. Helsinki, 11–31.
- Pohjola, Anneli 2018: Sosiaalityön muuttuvan asiantuntijuuden ydintekijöitä. Teoksessa Juvonen, Tarja & Lindh, Jari & Pohjola, Anneli & Romakkaniemi, Marjo (toim.): Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. United Press, 280–292.
- Pohjola, Anneli 2019: Sosiaalityö yhteiskunnassa ja yhteiskunta sosiaalityössä. Teoksessa Pohjola, Anneli & Kempainen, Tarja & Niskala, Asta & Peronius, Nina (toim.): Yhteiskunnallisen asemansa ottava sosiaalityö. Vastapaino. Tampere, 323–341.
- Pullen Sansfaçon, Annie and Crête, Josianne 2019: Identity development among social workers, from training to practice: results from a three-year qualitative longitudinal study. Social Work Education 35, (7), 767–779. <http://dx.doi.org/10.1080/02615479.2016.1211097>. Luettu 3.4.2024.
- Ranta, Juha & Kuula-Luumi, Arja 2017: Haastattelun keruun ja käsittelyn ABC. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere, 413 – 426.
- Rasell, Michael & Join-Lambert, Helene & Naumiuk, Agnieszka & Carla, Pinto & Uggerhoj, Lars & Walker Janet 2019: Diversity, dialogue, and identity in designing globally relevant social work education. Social work education 2019 38, (6), 675–688. <https://doi.org/10.1080/02615479.2019.1570108>. Luettu 3.4.2024.
- Raunio, Kyösti 2000: Sosiaalityö murroksessa. Gaudeamus. Helsinki.
- Raunio, Kyösti 2004: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Tampere.
- Raunio, Kyösti 2009: Olennainen sosiaalityössä. Gaudeamus. Tampere.
- Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo 2017: Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere, 427–444.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa: Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Hyvärinen, Matti & Nikander, Pirjo & Ruusuvuori, Johanna (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino. Tampere, 46–83.
- Saastamoinen, Mikko 2006: Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Rautio & Saastamoinen (toim.): Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampereen yliopisto paino -Juvenes Print. Tampere, 170–179.
- Satka, Mirja (1997) Sosiaalityö ajassa – ydinkysymysten äärellä. Teoksessa Riitta Viialainen & Maisa Maaniittu (toim.) Tehdä itsensä tarpeettomaksi. Sosiaalityö 1990-luvulla. Stakes-raportteja 213. Helsinki: Stakes, 27–38.
- Satka, Mirja 2007: Sosiaalityön ammattinimikkeiden kehitys. Teoksessa Satka, Mirja & Auvinen, Anja & Aho, Sulo & Jaakkola, Helena (toim.): Huolenkantajat. Kokemuksia ja sattumuksia sosiaalialan vuosikymmeniltä. PS-Kustannus. Jyväskylä. 15–16.

- Scholar, Helen & McLaughlin, Hugh & McCaughan, Su & Coleman, Allison 2014: Learning to be a social worker in a non-traditional placement: Critical reflections on social work, professional identity, and social work education in England. *Social work education* 33 (8), 998–1016.
- Simonsuuri-Sorsa, Marja 2002: Tutkimuseetiikka tutkijan koulutuksessa. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani: Tutkijan eettiset valinnat. *Gaudeamus*. Helsinki, 118–125.
- Sipilä, Anita 2011: Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet –Tiedot, taidot ja etiikka työntekijän näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. *Kopijyvä oy*. Joensuu.
- Sipilä, Jorma 1989: Sosiaalityön jäljillä. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Smith, Roger & Vern, Laura & Stepanova, Evgenia & Carpenter, John & Patsios, Demi 2019: “Strivers”, “doers”, and “seekers”: Social workers and their commitment to the job. *Child and family social work* 24, 441–448.
- Sosiaalihuoltolaki (30.12.2014/1301) [Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 - Ajantasainen lainsäädäntö - FINLEX®](#). Luettu 22.6.2024.
- Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2018. United Press, 249–277.
- Sosnet 2003: [Sosiaalityön määritelmä - Sosnet](#). Luettu 4.4.2024
- Talentia 2005: Arki, arvot, elämä ja etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. http://www.talentia.fi/files/558/1649_Etiikkaopas2005_1_.pdf. Viitattu 3.5.2013.
- Tapola- Haapala, Maria 2011: Sosiaalityön ammattilaiset refleksiivisinä toimijoina. Tutkimus erikoistumiskoulutuksesta Margaret Archerin teorian valossa. *Sosiaalityö* 40 (4), 201–214. Unigrafia. Helsinki.
- Tieteen termipankki: Ihmistieteet: Identiteetti. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Ihmistieteet:identiteetti>. Luettu 23.6.2024.
- Toikko, Timo 2005: Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. Vastapaino, Tampere.
- Toikko, Timo 2009: Tapauskohmainen sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari, Mikko & Pohjola, Anneli & Pösö, Tarja (toim.) 2009: Sosiaalityö ja teoria. PS-Kustannus. Jyväskylä, 271–291.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2009: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki
- Vaininen, Satu 2011: Sosiaalityöntekijät sosiaalisen ammattilaisina. Sosiaalityöntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden käsitykset sosiaalitoimiston sosiaalityöntekijöiden ammatillisesta toiminnasta 2000-luvun alussa. Tampereen yliopisto. Tampere.
- Vilkko-Riihelä, Anneli 1999: Psykye. Psykologian käsikirja. Wsoy. Helsinki.
- Wampole, Donna & Kohli, Hermeet 2023: [Social Work Students' Definition and Practice of Self-Compassion as a Guide for Curriculum Enrichment](#). *Journal of teaching in social work* 43 (2), 211–225. Luettu 27.8.2024.
- Wiles, Fran & Vicary, Sarah 2019: Picturing social work, puzzles, and passion: exploring and developing transnational professional identities. *Social work education* 2019. 38 (1), 47–62. <https://doi.org/10.1080/02615479.2018.1553236>. Luettu 3.4.2024.
- Wiles, Fran 2013: ‘Not easily put into a box’: Constructing professional identity. *Social work education* 32 (7), 854–866.
- Wiles, Fran 2013: ‘Not Easily Put into a Box’: Constructing Professional Identity. *Social Work Education* 32 (7), 854–866. <https://doi.org/10.1080/02615479.2012.705273>. Luettu 17.8.24.
- Wiles, Fran 2017: Developing social work students’ professional identity: the role of England’s Professional Capabilities Framework. *European Journal of Social Work* 20 (3), 349–360. <https://doi.org/10.1080/13691457.2017.1314935>. Luettu 13.7.2024
- Yle 17.4.2024. [Virkamieheltä karu arvio sosiaalityön 100 miljoonan säästöistä: ”Millään pikkuviilauksilla tämä tuskin tulee onnistumaan”](#) | [Politiikka](#) | Yle. Luettu 24.6.2024

Liite 1. Infokirje

Osallistumispyyntö pro gradu- tutkielmaan

Olen Milla Nelimarkka-Asunmaa ja teen sosiaalityön pro gradu -tutkielmaa Lapin yliopistossa. Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää pitkän työuran tehneiden sosiaalityöntekijöiden ammatti-identiteetin rakentumista. Etsin nyt pitkän työuran (vähintään 15–20 vuotta) tehneitä sosiaalityöntekijöistä osallistujia haastateltaviksi.

Sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiä koskevaa tutkimusta ei ole tehty paljoa. Sosiaalityötä on kuvattu ”uskomattoman monimuotoiseksi” Sipilän Jorman sanoin. Niin suomalaisessa kuin kansainvälisessä tutkimuksessa on noussut esiin usein sosiaalityön epämääräisyys, ristiriitaisuus ja vaikeaselkoisuus. Luonnollisesti tällä sosiaalityön monimuotoisuudella on myös vaikutuksensa sosiaalityöntekijän ammatti-identiteettiin.

Toiveenani on löytää haastateltavia, jotka ovat valmiita kertomaan omasta ammatti-identiteetin kehittymisen vaiheista ja tekijöistä, jotka ovat vaikuttaneet ammatti-identiteetin rakentumiseen ja sen vahvistumiseen. Pitkän työuran tehneillä sosiaalityöntekijöillä näen olevan paljon kokemuksen tuomaa viisautta, jota haluan tuoda esiin tutkimuksessani ammatti-identiteetin näkökulmasta.

Tutkimushaastattelut tulen tekemään Teams:n välityksellä. Nauhoitan ja litteroin haastattelut. Haastattelun aikana kertomasi asiat ovat luottamuksellisia ja en hyödynnä niitä mihinkään muuhun kuin tähän opinnäytetyöhön. Sinua ei voida tunnistaa tutkimuksesta ja hävitän aineiston, kun tutkimus on valmis. Haastattelut ja tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja tutkimukseen osallistumisen voi keskeyttää missä tahansa vaiheessa. Haastatteluissa käsiteltävät pääteemat ovat: ammatti-identiteetin kehittyminen, ammatti-identiteetin haastekohdat sekä vahvistuminen.

Jos olet halukas osallistumaan tutkimukseeni ja antamaan haastattelun aiheeseen liittyen, lähetä minulle sähköpostia osoitteeseen mnelimar@ulapland.fi.

Liite 2. Haastattelurunko

Haastattelurunko tutkimukseen osallistuvalla sosiaalityöntekijälle

1. Ammatti-identiteetin kehittyminen

- Kuinka näet omien arvojesi ja elämäkokemukseksi vaikuttaneen omaan ammatti-identiteettiisi? (Uravalinta)
- Miten näet koulutuksen ja siihen sisältyneiden käytännönjaksojen vaikuttaneen ammatti-identiteettiisi kehittymiseen? (Esimerkiksi erityinen asia tai henkilö.)
- Kerro työyhteisöjen ja kollegoiden vaikutuksesta oman ammatti-identiteettiisi kehittymiseen?

2. Haastekohdat ammatti-identiteetissä

- Minkälaisia sisäisiä jännitteitä tai ristiriitoja tunnistat työurasi aikana käyneesi läpi ammatti-identiteetin näkökulmasta?
- Kuinka näet käytännön työn ja omien odotuksiesi vaikuttaneen omaan ammatti-identiteettiisi?
- Miten työskentely moniammatillisissa tiimeissä ja eri yhteistyötahtojen kanssa on vaikuttanut omaan ammatti-identiteettiisi?
- Minkälainen vaikutus sosiaalityön julkisuuskuvalla on ollut ammatti-identiteettiisi?

3. Ajatuksia ammatti-identiteetin vahvistamisesta

-Mitkä ajattelet olevan kolme tärkeintä tapahtumaa tai asiaa, jotka ovat vaikuttaneet sinun ammatti-identiteettiisi rakentumiseen? (Esimerkiksi positiiviset muutokset ja työssä palkitsevat asiat.)

-Mitkä tekijät vahvistavat omaa ammatti-identiteettiäsi tällä hetkellä?

-Mitä antaisit neuvoksi nuorelle itsellesi sosiaalityöntekijänä, joka on vasta aloittamassa uraansa?

Jos mielestäsi jokin tärkeä asia jäi haastattelusta pois, voit tuoda sen esiin haastattelun loppuun.